İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

Yıl 5 • Sayı 55 • Mayıs 1995 • 50.000.- TL • (KDV DAHİL) ISSN 1300 - 4158

BAHARI ÖRGÜTLEYELİM

Kooperatifin Ünvanı : S.S. Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık Üretim Kooperatifi'dir. Kısaltılmış adı KARYA'dır.

Kooperatifin Merkezi : Ankara'dadır.

Amaç ve Faaliyet konuları : Kültür, bilim, sanat ve felsefe dallarında her türlü etkinliklerde bulunmak, bu alanda bilimsel araştırmalar yapmak ve yurtiçi ve yurtdışında bilimsel, sanatsal ve kültürel değer birikimlerini tanıtmak için her türlü üretim etkinliğini gerçekleştirmek.

Bilimin, felsefenin, sanatın, kültürün gelişmesi ve yaygınlaştırılması için kurumsallaşmaya yönelik çalışmalarda bulunmak...

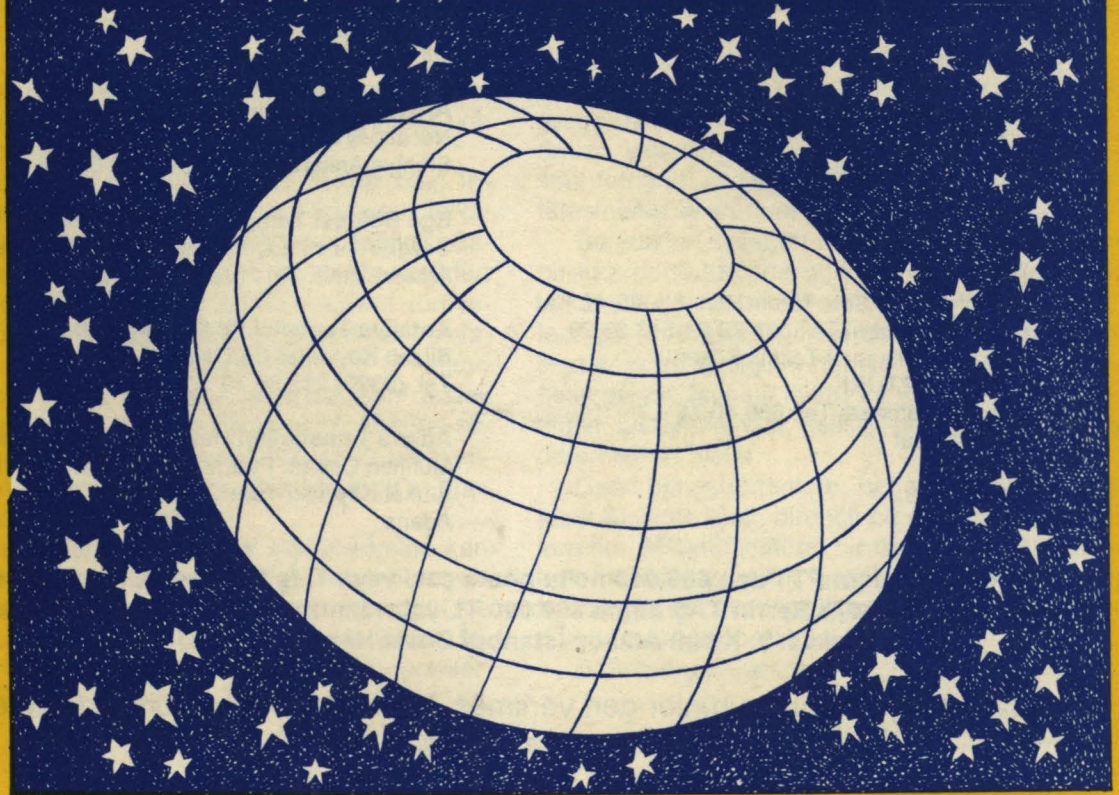

İÇİNDEKİLER

Baharı Örgütleyelim 1
Afşar TİMUÇİN
Nietzsche'nin Başkaldıran Dünyası 3
Kemal ÖZER
Oğullarımız Savaşmasın Diyen Anaların Söylediği (Şiir) 7
Betül ÇÖTÜKSÖKEN
"Credo"dan "Cogito"ya, "Cogito"dan "Credo"ya 8
Leyla ŞAHİN
Pir Sultan Tarihi'nden (Şiir) 11
Bülent HABORA
Sevgi Yolu/Palmiyealtı Sohbetleri 12
Mustafa Bayram MISIR
Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik 13
İlhan AKALIN
Sınıf ve Kültür 16
Erhan Yıldırım
Son On Yılda Türkiye'de Aydın Konumlanması 23
Mevlüt KIRNAPÇI
Şiirler 25
Fevzi GÜMÜŞ
Sanatsal Emeğin Örgütlenmesinde Bir Model Olarak "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri" 26
Aydın ÖZTÜRK
Hoşçakal Çocuk Yüreğim (Şiir) 28
Halidun ŞEN
Okurların Dikkatine 29
Berrin TAŞ
Şiirler 32
Sinan KUTLU
Gece Aşkı Doğurur: Gül Dikenini Öpünce 34
Ayhan ERGÜN
Şiirler 36
Şeref BİLSEL
Salıncak Susmalarım-
"Issız Bir Dosta Yeşil Mektuplar" 37
Yılmaz ELMAS
Metin İlkin: "Geleceğin Emekçisi Olun" 40
İbrahim ÖKSÜZ
Sevda Türküsü (Şiir) 41
Hüseyin Hilmi BULUNMAZ
Tiyatroda Devrim 42
Nihat ATEŞ
Günaydın Anne (Şiir) 43
Tuğrul YILMAZSOY
Ayağa Kalkın Efendiler 44
Ali Ersin GÜNÇE
Solt Manager (Şiir) 45
Güngör GENÇAY
Zihni Anadol'a Sorular 46
Mustafa ÖZ
Demokrasi Masalı 50
Zeki OĞUZ
Sürgün (Öykü) 52
İsmet ALICI
Çocukluğumun Eylül Düşleri (Şiir) 54
İnsancıl'a Mektup 55
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 57

Sahibi-Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ofset Hazırlık: İnsancıl Teknik Bölümü
Kapak: Asım ÖZTÜRK
Baskı: Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım: Yay-Sat

ISSN 1300-4158

Ankara Temsilciliği Burak Gürcan
Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18
Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temsilciliği Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No 27 (Efes Oteli Arkası) İzmir. Tel (0232) 368 02 64

Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı
Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya.
Tel: (0326) 213 88 39

Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp
Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü Yanı
Adana

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37-38678 Berrin TAŞ adına 500.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37-314 499 17

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Baharı Örgütleyelim

Gazetelerin bombalandığı, muhalif aydınların düşüncelerinden dolayı mahkum edildiği, sosyalistlerin gözaltında kaybedildiği, sosyalist dergi ve gazete bürolarının basılarak emekçilerinin zindanlarda hırpalandığı, Gaziosmanpaşa'ların, Ümraniye'lerin kıyıldığı, Sivas'ların yakıldığı bir ülkede umarsız, her şeye duyarsız kalmamızı istiyor sistem. Biz sustukça her yeni gün silahlanmaya trilyonlar akıtılıyor. İşçi sınıfına sıfır zam dayatılarak hakkı gasbedilliyor. Demokratik hak ve özgürlükler, ülkemizin bir yanında süren kirli savaş bahane edilerek kısıtlanıyor.

Böyle bir ülkede, insan yüreği baharı nasıl karşılar? Kıpır kıpır, tazelenen binbir umutla, coşkuyla, yaşam sevinciyle mi? Hayır, buruk... Çünkü insana baharın tadına varmasına dahi izin verilmez. Dünya baharla gürül gürül yeşerirken, insanın yüreğinin kıpırtısını çalar, içindeki coşkuyu soğurur, renkliliği ya kömür karasıyla ya da - mürekkep lekesiyle karartır sömürgen. İnsan, insanlık onurunu kurtarmak için kalkışmaya görsün, bu kez sistem güneşli çiçek tarlalarını kan gölüne döndürür.

Baharlarda, 1 Mayıs'larda, işçi sınıfının eylemiyle, ortaklaşmanın gerçek değer olduğu, insanlığın hakkettiği o görkemli yarına ulaşacağına olan inanç daha da güçlenir. O yarın, insanı insana kırdırmayan, emeği sömürmeyen, insanın dilini, kültürünü farkına vararak yaşayacağı, yaşanası bir dünyadır.

Bu ortamda, bir kültür-sanat dergisi olan **İnsancıl**'a düşen sorumluluk nedir? Şunu çok iyi biliyoruz. Sanat, politikadan bağımsız değildir. Sanatı, yanında olunan sınıfın politikası belirler. Hiçbir politik hareket, salt politik araçlarla yürüyemez. Politika, doğası gereği hayatın diğer alanlarında da önemli belirleyenlerden biri olmalıdır. Her güçlü politik hareketin yanında, ona destek olan, o politikaya göre şekillenmiş bir kültürel-sanatsal harekete ihtiyaç vardır. İşçi sınıfı hareketinin yanında ve ona destek olan **İnsancıl**'ın önemi burada ortaya çıkıyor.

İnsancıl dergisi beş yıldır star sistemine karşı, milimetrik bir mücadele veriyor. Bu mücadelesinde, kendine sosyalist diyenlerin desteğini ve dostluğunu yeterince gördüğü söylenemez. **İnsancıl**'ı "sekter", "kaba", "keskin" olarak görenler; hiçbir sosyalist hareketin, burjuva kültürünü, estetiğini, sanatçısını karşısına almadan yeni bir dünyanın sözcülüğünü yapamayacağını bilmelidirler. Çünkü hayat bütünseldir.

1 Mayıs 1995'e girerken emeğin yanında olan herkesin, yeni dünya için bir şeyler yapması gerektiğini düşünüyoruz. Muhalif kültür mücadelesi zemininde, sistemin starlarına, emeğin saygınlığını ve insanlık onurunu kendi cüzdanlarının biraz daha şişkinleşmesi uğruna ayaklar altına almaya çalışan kalemşörlerine dur diyebilmek için kollektif bir güç olmanın gerekliliğini bir kez daha hatırlatıyoruz.

Kapitalist kültür tekellerine ve hegomanyasına, kültür-sanat aristokrasisine, karşı durabilmek için, tempoyu hızlandırmak, muhalif kültür platformlarını çoğaltarak örgütlenmek gerekir Bizlere roman, film, oyun, şiir diye sunulan, tapon ürünlere tek vücut halinde hayır diyebilmek için de örgütlenmek gerekir.

Muhalif kültür yayınlarının, yayıncılarının, yazarlarının farkında dahi olmadan, kültür endüstrisinin dayattığı çeşitli yayın tekellerini eleştirmemize rağmen, onları kurumlar halinde içimize sokarak, insani mücadeleye, yeni insan yaratımına hız kazandıramayız. Kapitalist kültür tekellerinin egemenliğinin kırılabilmesi, hegomanyasının aşılabilmesi için, hepimizin desteği ve ortak tavrı gerekiyor Birbirimize sırtımızı dönmekten, yerinde sayan insanlar haline gelmekten kaçınmak gerek. Tartışılmazları tartışabilmek, kendi ürünlerimizi, yayınlarımızı(roman, şiir, film, oyun, resim, fotoğraf vd.) yaygınlaştırabilmek için kollektifleşmenin ilk adımını atmamız gerekiyor.

Bu yüzden **İnsancıl** okurları ve yazarları, size bir kez daha çağrıda bulunuyoruz. Edilgenlikten yakınıyorsanız, star sisteminin sizin insani değerlerinize ve üretkenliğinize saldırdığına, kollektifleşmenin gerekliliğine inanıyorsanız daha fazla beklemeyin! Muhalif kültür ve yayıncılık kooperatifinin kurulmasında, gelişip büyümesinde sizin de emeğiniz olsun.

Gelin güneşi örtenlere, baharı yasaklayanlara karşı özverili, ilkeli, dirençli bir dayanışma örneği verelim. Muhalif kültürel bir örgütlenme oluşturalım. İnsana yakışacak, gerçek bir demokratik ortamda güneşli ellerin güçlerini birleştirebilecekleri okur yazar kooperatifini kuralım.

Baharı örgütleyelim.

İNSANCIL ANKARA EMEKÇİLERİ

SENNUR SEZER

ŞİİR GÜNDEMİ

ÇIKTI

İNSANCIL YAYINLARI

75.000. TL.

SENNUR SEZER DOSTLARINA...
Güzel insan Sennur Sezer'in yeni eseri ŞİİR GÜNDEMİ için bir tanıtım toplantısı düzenlenmiştir... Sennur Sezer dostlarını bekliyoruz.

15 Mayıs 1995 - Saat 17.00-19.00

Adres:
BULUNMAZ KÜLTÜR MERKEZİ
Aznavur Pasajı 212-8 Galatasaray

Nietzsche'nin Başkaldıran Dünyası

Afşar TİMUÇİN

Friedrich Nietzsche 15 Ekim 1844'de Lützen yakınlarındaki Rökken'de doğdu. Rökken, Leipzig yöresindeki en büyük köylerden biridir. Nietzsche'nin babası da dedesi de papazdı. Baba Nietzsche incelikli, yumuşak, kültürlü bir insandı. Nietzsche babasını yitirdiğince çok küçüktü, bu ölümle çok sarsıldı. Bundan sonra onun büyükannesinin yanında yaşaması gerekiyordu. O ve kızkardeşi koyu dinci büyükannenin ve ondan geri kalmayan iki halanın denetiminde büyüdüler. Nietzsche Bonn ve Leipzig üniversitelerinde okudu. Genç yaşta Schopenhauer'ın kötümser felsefesiyle ilgilendi. Ünlü alman bestecisi Wagner'le olan dostluğu sert bir çekişmeyle kesilene kadar sürdü ve onu çok etkiledi. 1868'de Basel üniversitesinde yunan dili profesörü olan Nietzsche bu görevini on yıl sürdürdü. İşinden ayrılmasının nedeni sağlığını hızla yitirmekte oluşuydu. İtalya'da uzun bir geziye çıktı; Cenova, Roma ve Venedik'te eski kültür değerlerini araştırdı; Empedokles'le, Chopin'le, Rossini'yle, Stendhal'le ve Bizet'yle ilgilendi. 1889 ocağında, Torino'da, frengiye bağlı olduğu sanılan bir bunama bunalımı geçirdi, arkasından felç oldu. Basel'de bir sağlık evinde uzun süre kaldı, sonra kızkardeşinin yanına Weimar'a gitti. 25 ağustos 1900'de orada öldü.

Schopenhauer felsefesinden ve eski yunan filozoflarından çok şey taşıyan felsefesinde Nietzsche dizgesel çerçevede düşünmekten çok bir şair tutarlılığıyla ya da duyarlılığıyla insanı araştırmaya girişti. Felsefesi yoğun bir yaşam sevgisinin lirik ve heyecanlı anlatımından oluşmuştur diyebiliriz. Tümüyle ben'e dayanan, tümüyle bireyci bir bakış açısında sınırlanan bu felsefe o dönemdeki alman toplumunun dileklerini duyururken hastalıklı bir ruhun gelgitlerini de yansıtır. Bu felsefenin önemi bizi lendimizi aramaya yöneltmesidir, insanın değerini yüceltmesidir, küçük insan olmanın dar ve kolay çerçevelerinden kurtarmaya çalışmasıdır. Zayıflıklarını at, insana yaraşır ol, pislikle beslenme, yalanların dünyasında küçülme demek ister bize. Bu felsefe XIX. yüzyılın bilime dayalı, olumcu, ilerlemeci, tarihselci görüşlerine kökten karşıdır, ama her şeyden önce hıristiyan ahlakına karşıdır, özellikle de katolik kilisesine karşıdır. Nietzsche felsefesinin faşistlerce ve nasyonal sosyalistlerce kötüye kullanılmış olması özellikle temelindeki Üstinsan kavramıyla ilgilidir. Konu Nietzsche'yi sevmek ya da sevmemek, tutmak ya da tutmamak sorunu değil, yalnızca ve yalnızca anlamak sorunudur. Biz burada onun felsefesini özetlemek yerine atılgan yanını göstermek istedik.

Afşar TİMUÇİN

Nietzsche'nin düşünce dünyası coşkun, atılgan, dur durak bilmez bir gönlün taşmalarıyla belirlenmiştir. Dünyada hiç durmadan bir yeniyi arayanın dünyasıdır bu. "Her an yeni olsun gördüğün/ Bilge kişi her şeye şaşan kişidir" der Gide. Her şey yaşamayı sevmekle ya da sevmemekle, onu göze almakla ya da almamakla ilgilidir. Nietzsche'nin düşüncesi yaşamı yüceltmekle başlar ve biter Bir yaşam tutkusunun düşüncesi ya da şiiridir bu. Şiirdir, çünkü anlamı sözün simgesel bileşimlerinde yakalar ve dışlaştırır "Gerçekte ben de güneş gibi yaşamı ve tüm derin denizleri severim" der Nietzsche. Gide, bir açlıktan sözeder, "Açlığım beni yarı yolda koymayacak" der Şöyle der "Şu dünyada tanıdığım en güzel şey/ Ah Nathanael, açlığım benim." Nietzsche de böyle bir açlıktan sözeder "Açlığımın garip oyunları var" İnsanın tek dayanağı vardır yaşam. İnsanın tek amacı olmalıdır dünyanın iyileştirilmesi. İnsanın tek gücü olabilir güç istemi. Yaşam yaşanılasıdır, dünya nimetleri gözden çıkarılamayacak kadar önemlidir "De bana, bu kırmızı elmalar kimin için daldan düştü." Dünya tartışmasız güzeldir, yeter ki insan kendini yok eden şeyi, içindeki ve dışındaki engeli yokedebilsin. *Dünya nimetleri*'nde Gide "Senin için hiçbir şey ailenden, odandan, geçmişinden daha tehlikeli değil" diyecektir Nietzsche felsefesi her şeyden önce bir

başkaldırı felsefesidir, Camus'den önce Nietzsche bize başkaldırmayı bir yaşam kategorisi olarak sunmuştur. Ona göre "Başkaldırma kölenin soyluluğudur" Nietzsche'de karşımıza çıkan birey başkaldıran bireydir Birey olmak, ayrı olmaktır, apayrı olmaktır Bu ayrılığı Gide şöyle anlatacaktır "Her ruh kendisini başka ruhlardan ayıran yanlarıyla ilgilendiriyordu beni." Nietzsche gibi bir ahlaksızcı olan Gide şunları öğütler: "Sana benzeyenin yanıda kalma, hiç kalma Bozulmuş, her şeyden önce de hıristiyan ahlakının egemenliğiyle bozulmuş bir dünyada karşımıza her zaman, en olmadık yerde olumsuzluklar çıkacaktır: "İyi balıklar yakalamak için ağımı denizlere attım, ama her zaman eski bir tanrının başı takıldı ağıma." Bu yüzden yaşamı yüklenmek, omuzlamak gerekir: sıkıntıyla ya da tiksintiyle değil, heyecanla. "Yaşamın bakılası olması için oyununu iyi oynamak gerekir." Oyununu iyi oynamak her kişinin becerebileceği bir iş

Nietzsche 16 Yaşında

Nathanael." "Bırak herkes kendi yaşamıyla ilgilensin." Nietzsche şöyle yakınır: "Çok az şey biliyoruz ve çok kötü öğreniyoruz: o zaman yalan söylememiz gerekiyor " Yalan, bozulmuş bir dünyada düşüklüğün simgesi gibidir, bir değer sorunu, bir onur sorunu ortaya koyar; kaba ahlak kurallarından çok insan olmanın özüyle ilgilidir Yalan bizim sefil dünyamızı açıklar. Gide şöyle diyecektir: "Işığı fosfora nasıl bağlıysa eylemlerimiz de bize öyle bağlıdır Onlar bizi bitirirler, tamam, ama yüceliğimizi de onlar kurarlar " değildir "Bugün küçük insanlar efendi oldu" der Nietzsche. Hemen dünyanın her yerinde, burada da orada da herkesin söyleyebileceği bir sözdür bu, ancak filozofun kitabında özel bir anlam kazanır "Bu tür sözler uzun kulaklar için söylenmemiştir: tüm sözler tüm ağızlara göre kurulmuş değildir " Burada insanların birbirinden ayrıldığını görürüz. Tüm insanları kardeş sayan hıristiyan ahlakına karşı Nietzsche bir seçkincilik ahlakı geliştirir

"Bırak kentin iğrenç kalabalığını gitsin" der Baudelaire. Bu genel insandan yakınmadır, bir seçkinin, seçkincinin yakınmasıdır Kalıp değerlerle yetinen, yaşamı enine boyuna düşünüp tartışmayan, gündeliğin çarkları arasında yitip gitmiş büyük topluluklar vardır Bu topluluklar ortak ve sınırlı, yüzeysel ve donmuş bir bilinçte yitmiş gibidirler Onlar kendilerindeki azla yetinirler Onlar için çok belli koridorlar vardır, bazen birden sağa dönmeleri, sonra birden -elbette kural gereği- sola dönmeleri, bir süre öyle gitmeleri, sonra gene bir başka yöne dönmeleri gerekmektedir "Onlar her zaman izleyici olmak isterler" Onların "Bilgelikleri çok zaman bataklık kokar" Etkin ve canlı değildirler "Gülüşlerinde buz var" Onlar her zaman doğaüstüne yönelmek isteyeceklerdir Gözleri her zaman yukarılardadır Kurtuluşu bekler, kurtuluşu umarlar Bu yolda öğretiler geliştirmişlerdir. En çok da günahtan korkarlar "Nathanael, artık günaha inanmıyorum" der Gide. Nietzsche onların bedenlerinden sıyrılmak istediklerini bildirir "Beden onlara göre hastalıklı bir şeydir, bile isteye tenlerinden çıkıyorlar Ölümü bildirenleri dinliyorlar bu yüzden, bu yüzden öteleri öneriyorlar." Bedenlerini aşağılayan bu insanlar ruhları tertemiz kişiler midir? Ne gezer! "Kardeşlerim, söyleyin bana, bedeniniz ruhunuzun nesini gösteriyor? Ruhunuz yoksunluk, pislik, acınası yetersizlik değil mi? Gerçekte insan kirli bir ırmaktır Kirli bir ırmağı alabilmek için okyanus olmak gerekir"

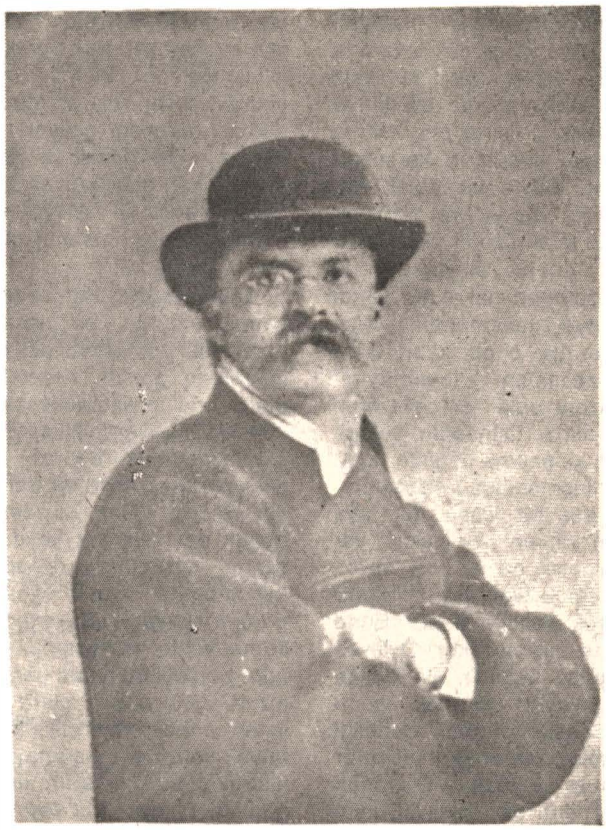

Nietzsche - 1869

Nietzsche'nin ahlakı bir bu dünya ahlakıdır, ayrıca bir kalıp değerler ahlakı değil bir özgürlük ahlakıdır Dünyayı aşağılayan hıristiyan ahlakıyla sonuna dek karşıtlaşır Bir başka dünya adına bu dünyayı aşağılayan tüm ahlakların karşısındadır Küçük insan küçücük ahlakıyla tüm tehlikelerden kaçacak, alışılmışın dinginliğinde esenliği bulacaktır Kimileri hiçbir şey yapmamış, bu yüzden ellerini kirletmemişlerdir "Onlar küçücük yaşamları içinde tertemizdirler" Ancak bu temizlik pisliğin temizliğidir, temizlik gibi görünen pisliktir Her yerde köleler ve zorbalar vardır, pisler vardır Köleler de efendiler de pistir Gerçek insan köleler ve zorbalar arasında yitip gitmememlidir "Köle misin? Senden dost olmaz. Zorba mısın? Senin dostların olmaz." Gerçekte zorbalar da bir tür köledirler. Burada Baudelaire'in güzelim *Yolculuk* şiirini anımsarız, sonu ölüm isteğiyle biten şiirini: "Kadın aşağılık, gururlu ve alçak köle,/ Gülmeden kendine hayran, tiksinmeden kendini seven;/ Erkek obur, çapkın, kaba, açgözlü zorba,/ Kölenin kölesi, lağımda akan dere/ Cellat kudurur, kurban gözyaşı döker;/ Kanın tadlandırdığı ve kokuttuğu bayram;/ İktidarın zehiri çıldırtır zorbayı,/ Halk da sersemleten kırbaçlara vurgundur" Kimi çoban kimi koyun görünümündedir "Gerçekte çobanlar da koyundu" der Nietzsche. Önemli olan insana ulaşmaktır, daha ötede, daha ileride üstün insandan geçerek Üstinsan'a ulaşmaktır.

Tanrıların egemen olduğu bir dünyadan insanın egemen olduğu bir dünyaya geçme dileğidir bu. Bunun için etkin olana yönelmek, etkin yaşamı kurabilmek gerekir "Her etkin eylem şehvetle birlikte olacaktır" der Gide. Nietzsche için yaşam bir coşkudur "Zerdüşt ağlamak ve şarkı söylemek ister" Bu da bir şeyleri göze almak demektir Yaratıcı insan acıyı göze almış insandır. Bir tür savaşçıdır o. Hatta acımasız savaşçıdır. "Size şunu diyorum: danseden bir yıldız doğurabilmek için kendinde bir kaos gezdirmek gerekir" Oysa hemen herkes aynı durumda kalıplanmış bir düzenden yanadır. Her yerde biçimler, kalıp biçimler vardır. Her şey değişmezi önerir ya da yaşar gibidir. Dünyada her şey kosmos'a kesmiş gibidir İçlerinde ve dışlarında düzeni tam olarak yakalamışa benzeyen insanlar vardır her yanda. Bunlar istemeyen ama yetinen, savaşmayan ama benimseyen, karşı çıkmayan ama onaylayan sınmişlerdir Bir korkaklar sürüsü oluşturur gibidirler. Aralarından ayrılan her kişi tedirgin eder onları. Toplu bir yokoluşun içinde mutlu gibidirler Neyi özledikleri belli değildir Daha baştan yenilmişlerdir ve yenilmişliği önerirler. Yenilmişliğin erdemini yaşarlar. Bir tür erdemsizlik erdemidir yaşadıkları. Her şeyi iyi ve kötüye göre ölçerler. "Eylemin iyi mi kötü mü olduğunu düşünmeden eylemde bulunmak İyi mi kötü mü diye düşünmeden sevmek." Böyle der Gide. Nietzsche bireyi her durumda bir savaşçı olarak görmek ister. Gerçek insan bir yaşam savaşçısıdır. Savaşçı kesinliklerin insanıdır. "Savaşçı çok tatlı meyvaları sevmez." O bir yaratıcıdır ve "Bütün yaratıcılar katıdır." Yaratıcının ya da savaşçının katılığını bir tür amaca varma kesinliği olarak görmek gerekir

"Her gerçek insanda oynamak isteyen bir çocuk gizlidir" Gerçek insan oynar ve tehlikelere dalar Tehlikeyi göze almak gerçek insan olmanın gereğidir "Gerçek insanın iki isteği vardır: tehlike ve oyun. Bu yüzden kadını en tehlikeli oyuncak olarak arzular"

Gerçek insan her zaman aşkın çılgınlığını yaşayacaktır: "Gerçekten yaşamı seviyoruz, yaşama alıştığımızdan değil, aşka alıştığımız için. Aşkta her zaman biraz çılgınlık vardır. Ama çılgınlıkta da her zaman biraz ussallık vardır." Gide aşkı sevgiden ayıracak, "Sevgi değil, değil Nathanael, aşk" diyecektir Evet, gerçek insan tehlikelerin insanıdır. Her yerde tehlike olacaktır. İp cambazı ipten düştüğünde, düşüp ölümün eşiğine geldiğinde Zerdüşt onu şu sözlerle avutur: "Sen mesleğini tehlikelerden kurdun, bunda aşağılanacak bir şey yok ki. İşte şimdi mesleğin seni yokediyor, seni kendi ellerimle gömeceğim." Uzun ve tehlikeli yollardan yürümelidir insan. "Zerdüşt uzun yolculuklara çıkanların ve tehlikesiz yaşamayanların dostudur."

Hıristiyanların katı belirleyiciliğinden, hıristiyan ahlakından açık bir yakınmadır bu ve gerçek anlamda bir ahlaksızcılık bildirisidir. Ahlaksızcı ahlaksız değildir. Nietzsche özgür ahlaktan yanadır, bu dünya erdemini sevdiğini bildirir. O belki de biraz geç kalmış bir pagandır Ahlaksızcı geçerli kuralların karşısına kendi canlı değerlerini koyar. Böyle bir ahlak her şeyden önce bu dünyaya sıkı sıkıya ve tam bir özgürlükle bağlanmayı zorunlu kılar. Özgürlük ahlakın baş koşuludur Kişi neyi doğru biliyorsa onu yapmalıdır, başkalarını yok saymak pahasına kendi değerlerini yaşama geçirmeye çalışmalıdır. "Size söylüyorum kardeşlerim, toprağa bağlı kalın, size doğaüstü umutlardan sözedenlere inanmayın." Dünyayı ancak böylesi bir özgür ahlak çerçevesinde çaba göstererek yetkin kılabiliriz. Dünyanın yetkinleşmesi insanın kendini yetkin kılmasına bağlıdır. Eski pagan ahlakları insanın tanrılaşmasından sözediyorlardı, bir Herakles olma düşünü canlı tutmaya bakıyorlardı. Hıristiyan için insan bir orta yer oluşturur, o ne bir tanrı olabilir ne de bir hiçlik. Nietzsche hıristiyan ahlakçılığına karşıdır: "Yaşam yükselmek ister ve yükselerek kendini aşar." Buna göre gerçek insan bir yaşam ustası olacaktır Öyleyse gerçek anlamda yaşamak kolay değildir. Bir başka deyişle bir sürü yaşamı kolaydır da tek insan olabilmek zordur. İnsanın başdöndürücü derinliği yaşamın, gerçek yaşamın kolay olmadığını duyurur bize: "Geçende gözlerine baktım ey yaşam. O zaman bana dipsiz bir uçuruma dalmışım gibi geldi." Bunun için insan kendini yeterli bulmalıdır ya da daha doğrusu yeterli kılmalıdır, yoksa yarı yolda kalabilir, sürünün içinden çıkmayabilir. Kendinde tam anlamında insan olma gücü bulamayanlar insana yaraşır işlere boş yere davranmamalıdır. "Kuş olmayan, uçurumların üstüne yuva yapmamalıdır" *Yüce dağlar* şiirinde şöyle der Nietzsche "Yepyeni dostlara açık bırak kapını! / Eskileri at gitsin!/ Bırak eski anıları!/ Eskiden gençtin, şimdi eskisinden çok daha gençsin!"

Evet, yaşamın aşılması gerekir: "Yaşam bana kendisi şu gizi verdi: bak, dedi bana, ben her zaman kendi kendisini aşması gereken şeyim." Bunun için insan her şeyden önce ne yapıp yapıp kendine güvenebilmelidir. "Önce kendinize inanmak yürekliliğini gösterin." Çünkü "Kendi kendine inanmayan her zaman yalan söyler" İnsan olma yolundaki, dünyayı insanlaştırma yolundaki insan gerçek sevinci, gerçek mutluluğu tadacaktır ve şöyle diyecektir: "Şimdi tüy gibiyim, şimdi uçuyorum, şimdi kendimi kendi altımdan görüyorum, şimdi bir tanrı dansediyor bende." Danseden tanrı fikri coşkulu yaşamla, yaşama bağlanışla ilgilidir, yaşamı yüceltmeyle ilgilidir "Ben ancak danseden bir tanrıya inanabilirdim." Böyle der Nietzsche. O zaman insan ne yapıp yapıp yeniyi bu dünyada, insan olmanın olanaklarında arayacaktır: "Yeni şarkılar için yeni sazlar gereklidir." Yaşam sürekli dönüşür ya da insan yaşamı sürekli dönüştürülmelidir Zaman hızla akar. "En iyi erdem unutmak ve geçmektir." İnsan bu yolda kendindeki gücü, güç istemi'ni etkin kılmalıdır: "Her zaman istediğinizi yapın ama, her şeyden önce isteyebilenlerden olun." İstemeyenler, isteyemeyenler için bir şey yapmak gerekmez mi? Gerekmez. "İnsan iyileşmezlerin hekimi olmak istemelidir." Demek ki insanın insan olarak çabası önemlidir: "En yüksek dağlar nereden geliyor diye sormuştum geçende, meğer onlar denizden geliyorlarmış." Bu çerçevede güçlü insan güçsüz insandan ayrı tutulmalıdır elbette. "İyi bir avcı iyi av yapmalıdır." Kısacası, istemeyi bilmek gerekir İnsanın gücü istemli oluşundan gelir. "İstem yaratıcıdır."

İnsan bütün bir insanlığa kendini adayabildiği zaman, bütün bir insanlıkla sevinip bütün bir insanlıkla acı çekebildiği zaman insandır. Bütün bir insanlığın acısını çekebilenler insanı anlayabilecek olan, onu geliştirebilecek, onu yüceltebilecek olan kimselerdir Der ki Nietzsche: "Bence siz yeterince acı çekmiyorsunuz henüz! Çünkü siz kendi acınızı çekiyorsunuz, insanın acısını çekmiyorsunuz. Tersini söylerseniz yalan söylemiş olusunuz. Siz hiçbiriniz benim acı çektiğim şeyden acı çekmiyorsunuz." Acı çeken, insanlık için acı çeken insanların çoğu kendince bir oyunu oynamaktadır ya da acı çeker görünmektedir Bu ince kalpazanlar ve ince komedyenler dünyasında hiçbir şey bizi şaşırtmamalıdır: bu sefil dünyada geçerli olan şey yalnızca ve yalnızca küçük insan olma erdemidir Ne olursa olsun insan olmak yolunda "İnsan, bedeniyle ve ruhuyla büyük sorunları yaşamayı bilmelidir." Geçmişi verimli kılarak geleceği doğurmak şimdi'nin tek anlamı olmak gerekir. Öyleyse her şeyi insan olma değeri açısından yargılamak gerekecektir Değeri belirleyen de yararlılık değil güçlülüktür diyebiliriz. Önemli olan güçlü olmaktır Her anlamda insana yaraşır güçlülüklerle donanmış olmaktır. Güçlü kimseler gelecekteki mutlu insanları yaratmakla yükümlüdürler. Öbürleri? Öbürleri her durumda yokolmaya, kendi küçüklüğü altında ezilmeye, bir güçlüye yem olmaya her durumda mahkumdur Evet, insan olma yolunda hep yukarılara tırmanmak gerekecektir, serüveni yüklenmek, tehlikeleri göze almak gerekecektir, kolayı gözden çıkarmak gerekecektir, kestirme yolları unutmak gerekecektir, kalıp değerlerden vazgeçmek gerekecektir yani gerçek anlamda yaşama adaylığını koymak gerekecektir Korkuları atmak gerekecektir Yalanı, ikiyüzlülüğü bırakmak gerekecektir Tam insan olmak gerekecektir. "Tanıyan, yaratan, seven" olmak gerekecektir

OĞULLARIMIZ SAVAŞMASIN DİYEN ANALARIN SÖYLEDİĞİ

Sen orda başlarsın söylemeye, ben burda
bir ağızdan konuşmasak da söylediğimiz bir

bırakın bir sevda köprüsü olarak kalsın
şu gökkuşağı, şu yürekten yüreğe akan karanfil

Sen orada tutarsın soluğunu, ben burda
bir haber değmiş sanki kanatlarına kuşların

aynı dili konuşmasak da kaygımız aynı
ölüm sanki avucumuza bir konar bir havalanır

Sen orda çırpınır durursun, ben burda
nasıl temiz ve ak ise sabahın ilk ışığı

ilk yaşam çığlığı doğan bebeğin, gelinin duvağı
yine öyle kalsın, kirlenmesin bu savaşla

Sen orda yorgun düşersin, ben burda
gecelerimiz uyku tutmaz, ellerimiz sürekli ıslak

önümüzde bir türlü eksilmeyen kirliler yığını
arınmak nedir bilmiyor çünkü biz yıkadıkça

Sen orda sarsıcı bir titreşim, ben burda
kanamaya hazır bir çizik, bir utanç gölgesi

susanların suratlarında, acıya kulak tıkayanların
ve girmekten kaçanların barış türküleryle kurulan barikata

Kemal ÖZER

"Credo"dan "Cogito"ya, "Cogito"dan "Credo"ya

Betül ÇOTUKSÖKEN

İnsan akıl ile inanç arasında, kimi zaman ağırlıklı olarak birinden yana kimi zaman da ötekinden yana olmak üzere gidip gelen bir varlık. Antikçağda "mitologos" ikiliğini yaşayan insan, daha sonraki dönemlerde de benzer tutumunu sürdürüyor Öte yandan insan şu ya da bu yanıyla belirleme çabaları öteden beri, özellikle felsefenin asıl gündemini oluşturmuştur Her zaman olmasa da filozofların yeni bir insan yeni bir toplum tasarımıyla son amaçlarını belirlemeye çalışmaları, ister istemez onları birtakım saptamalara götürmüştür "İnsan nedir?" "İnsanı insan yapan nedir?" sorusu bu bağlamda en temel soru gibi görünmektedir filozof için. Bu belirlemeler içinde de en yaygın, en etkileyici olanı, insanın akıl varlığı olması, düşünen varlık olması gibi deyişlerde anlatımını bulmaktadır Akıl, düşünme insanı insan yapan özgül ayrım olduğuna göre aklın yönelimi de kendisi gibi olana, varolanı varolan yapan şeye doğrudur "Benzer benzeri" bilir ilkesi gereğince, akıl da düşünme de kendisi gibi olana yönelir Başka bir deyişle, akıl ve onun edimi olan düşünme insanın en temel yönüdür, işte bu temel yön, kendisi gibi olana, her türlü varolanın asıl taşıyıcısı olana onu bilmek üzere yönelmektedir Böylece, bilen ile bilinen arasındaki ortak temel, belirginlik kazanmaktadır, başka deşiyle bilme de böyle, bu yolla gerçekleşmektedir

Bu türden bir usavurmada, akılyürütmede bilen ile bilinenin özce aynı olmasından daha doğal bir şey yoktur Varolan da bilen kadar ussaldır Daha ileri bir deyişle varolan ussal, ussal olan da varolandır Böyle bir belirleme, uç noktada idealist-rasyonalist bir tutumdan başka bir şey değildir Varolanların varolması da, bilinmesi ve dile getirilmesi de akla bağlıdır Bu yaklaşım Herakleitos'un logos'unda en güzel anlatımını bulmaktadır

Aklın, insanın bir formu, özü olarak insanı insan yapan en temel öge olarak kendini göstermesi ve bu aklın da varolan herşeyde kendine benzer bir özü araması düşünce tarihinin hemen her döneminde başka bir kılıkla ortaya çıkmıştır Akıl ve bunun en belirgin edimi olarak düşünme, giderek özne, düşünen varlık kavramlarını birey, kişi kavramlarını gündeme getirmiştir Düşünen bireye varış, çok uzun bir zaman gerektirmiştir.

Düşünce tarihi, bir bakıma insanın birey oluşunun, kişi oluşunun giderek yurttaş oluşunun bir tarihidir. Böyle bir tarih ancak düz bir çizgi izlemiyor ve hiç de yalın değil, burada çözümlenmesi gereken karmaşık ilişkiler söz konusu. Bu durumda şu belirlemelerde bulunmak aydınlatıcı olacaktır.

Akıl-inanç, bireysel özne-mutlak özne, düşünme-inanma türünden nirengi noktalarını belirlemek olanaklıdır İnsan dünyasında bunlar zaman zaman ya da sırasıyla ağırlıklı olarak gündeme gelmişlerdir, gelmektedirler

Bireyin, tek insanın çoğu zaman bir toplum varlığı olduğu gözden kaçırılır, bu da bilerek, bilinçli olarak yapılır çoğunlukla. Çünkü asıl amaç, insanın daha iyi anlaşılabilmesidir Varolana yönelen insan kuşkusuz, bir toplum, tarih, kültür varlığı olarak varolana yönelir Buna karşın, onun özgül yanını/yanlarını belirlemek üzere, toplum, tarih, kültür varlığı olduğu adeta parantez alınır Birey olarak, ne ise o olarak ortaya konmaya çalışılır insan. İşte böyle bir yaklaşımda ona ama sadece ona özgü olduğu ileri sürülen bir yöndür akıl. Akıl, insanın kendi dışındaki yapılara onları bilmek, kavramak, anlamak üzere yönelişinde, oluşturduğu, yarattığı, bizzat yaptığı herşeyi gerek oluşturmasında, yaratmasında, yapmasında, gerekse de onları bilmesinde kavramasında aracı olan en belirgin özgür ayrımıdır Akıl, insanın etkinliğidir, onu asıl var kılandır Akıl yerine yer yer zihin deyişi de geçebilir. Hatta daha eski bir terminolojiyle, ruh da denebilir. Ruh, zihin, düşünce bilme etkinliklerinin yer aldığı bir alan gibidir adeta. Akıl, us deyişi, hep bir düzen fikrini de gündem getirir Bilenin ussal oluşuna ilişkin söylemler, giderek varolan herşeyin bir ussallığı olması gerektiği savının ortaya atılmasıyla, varolan düzenin salt insan usunda değil, dışdünyanın kendisinde de varolduğu anlayışının gündeme gelmesine yol açmıştır Buna göre herşey bir düzene göre olup bitmektedir. Bu düzenin evrensel düzenin düzenleyicisi ilkin ona içkin iken, daha sonraları aşkın, onun dışında yeralan mutlak bir varlık olarak görülmüştür Böylece varlık kavramı en yetkin

olarak bu aşkın varlıkla özdeşleştirilmiş ve bu varlığa ilişkin tutumun da onu bilmekten çok inanmaya izin verecek şekilde olduğu öne sürüşleri ortaya çıkmıştır Aklın, düşünmenin karşısında ya da yanında olmak üzere inanç ve inanma burada söz konusudur Aklın yöneldiği yapılar kendisiyle belli bir kesişme noktasında olan yapılardır, inanmanın, inancın yöneldiği yapılarla da inanan varlığın, insanın bir kesişme noktasının olması gerekir, başka deyişle ortak paydalarının olması gerekir. Paganlıkta bu ortak payda ya da paydalar seven, nefret, eden kıskanan, aşık olan tanrı, tanrıça tasarımlarında mitologya'da kendine yer buluyordu. Aşkın varlık, dünyayı, dışdünyayı, eylem alanını aşan varlık için durum ne olacaktır? Akılla yaklaşmak mümkün müdür böyle bir yapıya? Tek tanrıcı dinler Kutsal Kitapları aracılığıyla, peygamberler aracılığıyla bu bağlantıyı kurmaya, hatta yer yer, bütün bu oluşumların akılla kavranılabilirliği üzerinde durmaya çalışmışlardır. Kutsal Kitapların söylemleri içeriklerinin akılla da kavranılabilir olduğu konusunda, yandaşlarına birçok ipucu vermektedir. Ancak bu tutumlarda daha çok, sorgulamadan inanma edimi ağır basmaktadır.

İnanma da düşünme gibi bir insan edimi. Antropolojik verilere göre de hiçbir insanda eksik değil inanma edimi, her zaman yüce, aşkın bir varlığa inanma şeklinde olmasa da daha günlük yaşamda bile bu edimin gerçekleşmediği bir dünya düşünmek olanaksız. Her an kuşku, her an sorgulama, herşeyden kuşku duyma, insanın her an bastığı zeminin kaydığını hissetmesi ve bu kaymanın belirsizliği içinde yaşamaya zorlanması son derece zor bir durumdur, dahası hastalıklı bir durumdur. Öyleyse bütün insanların özgül ayrımlarından biri insanın inanması aynı zamanda ve inanç içeriklerini günlük hayatta da daha yüksek, din gibi bir planda da düşünmesine konu yapması, salt edilgin bir inanma edimiyle yetinmemesi de yine insani bir tutum.

Bir bakıma insan dünyasında-ister kendine ister başkasına dayalı olarak-akıl eksik olmadığı gibi, inanma da eksik değildir İnsan dünyasında inanmanın birkaç biçimini görmek olanaklıdır T Mengüşoğlu'ya göre inanmanın üç biçimi vardır. "1 Dış faktörlere bağlı inanma, 2. İmmanent inanma. 3. Refleksiyona dayanmayan inanma. Birincisi sanayicinin, mimarın, tüccarın inanmasıdır, ikincisi teknikçi ile bilim adamının inanmasıdır, üçüncüsü ise günlük hayattaki inanmadır" **(T. Mengüşoğlu. İNSAN FELSEFESİ Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988. s. 201)**

Refleksiyonlu, yönetilen inanma ise doğaüstü olan birşeye inanmaktır. "Gerek dinde, gereksi bilgi teorisinde insanla obje, insanla doğaüstü varlık arasında ilişki kurmak, yani dinde doğaüstü varlığı, bilgi teorisinde objeyi kavramak önemlidir" (a.g.y s.202)

Ne tek bir insanda ne de toplumda inanma eksik değildir. İşte yönetilen inanma ile tarihin her döneminde karşılaşmaktayız. (a.g.y. s. 203)

Ortaçağ denilen zaman kesitinde yaklaşık bin yıl boyunca insan dünyası dinsel boyutu büyük ölçüde ağır basan böyle bir serüven yaşadı "anlayayım diye inanıyorum", "aklı araştıran inanç" deyişleri belki de bu çağın en belirgin tutumlarını sergilemekte. Keskin bir mantıkla tam da akılcı bir tutumla bütün bunlar yapıldı. Bir bakıma hiçbir çağda ussal yaklaşımlar, akılcı tavır takınmalar eksik değil, ama nasıl bir akıl ve yine nasıl bir akılcılık? Asıl üzerinde durulması gereken konu bu.

Dar anlamda akıl, insan da içinde olmak üzere herşeyi belli bir düzene sokmak, herşeye bu düzen gereğince bakmak Bu anlamda akıl ile mantık eşdeğerlidir, mantıklı olmak, akla uygun davranmaktır, tutum ve davranışlarında aklı ölçü almaktır Düşünce tarihinde böyle bir aklı gerçekleştiren, birey olarak insandır, ancak böyle bir yeti tektanrıcı dinler bağlamında onların söylemleriyle de pekiştirilerek ya da onların söylemleri felsefeleştirilerek giderek yaratıcı konumdaki bir özneye, Tanrı'ya yüklenmiştir Herşeyin yapıcısı ve yaratıcısı olan Tanrı aracılığıyla ussal düzen bütünüyle gerçekleşmektedir İnsana düşen de yine Tanrı'nın yöneticiliğindeki aklı sayesinde bu düzeni anlamaya, kavramaya çalışmaktır Böylece insani akıl Tanrı'ya, tanrısal akla bağlanmıştır Ortaçağdaki akılcılık işte böyle bir akılcılıktır Herşeyden önce tek yapıcı ve yaratıcı olarak Tanrı'nın varlığına inanma ve tümüyle bu sınırlar içindeki evreni akılla kavramaya çalışma ve böyle bir kavrayışı gerçekleştireceğine inanma, Tanrı'nın varlığına bile akılla kanıtlar getirme, akıl aracılığıyla Tanrı'yı kavramaya çalışma.

Aklın bu türden işlemlerle kendini sunuşu (daha önce de dile getirildiği gibi) büyük ölçüde Ortaçağa özgü bir tutumdur Burada tanrısal akla, mutlak akla ve onun hem varetme hem de bilme edimlerini içinde bulunduruşuna tam olarak güvenme söz konusudur Aklın doğruları ile inancın doğrularını birarada içiçe görme burada söz konusudur

Ancak henüz aklın, bilme yetilerinin eleştirisi gündemde olmamakla birlikte bilme yetisinin giderek ayrıştığı görülmektedir Kutsal metinlerin içerdiği söylemler bir yana atılmamakla birlikte-üstelik onları anlama çabasının getirdiği sorumluluklarla birlikte- "yaratılmış dünyayı" kavrama bu dönem filozofunun başlıca görevidir Varlıkla ilgili söylemler çoğun Tanrı ile ilgili söylemlerle, metafizik, tanrıbilimle karışır ya da metafiziğin konusu ile tanrıbilimin konusunun ne olduğu konusunda tartışılır Özellikle "varlık" ile ilgili tartışmalarda giderek Kutsal Kitap söylemlerinin ilettikleriyle çoğun uzlaşmakla birlikte örneğin ilk felsefe anlamındaki metafizikle, dönemin dilbilgisi, mantık çalışmalarıyla beslene dilsel çözümlemelerle, aklın doğruları ile inancın doğrularını ayrıştırma gibi bir noktaya gelinir Bu arada hep varlığını sürdüren akılcılığa karşı bir tutum olarak belli bir tür panteizm ya da daha genel adıyla mistik tutumlar, herşeyin Aristoteles'in mantık, varlık, dil kategorileriyle açıklanamayacağını ileri süren düşünüş biçimleri ve adcı tutumlar Ortaçağ akılcılığını sarsmaya başlar Dışdünya, düşünme, dil ilişkilerinde yeni bakış açılarının ortak bileşeni olan adcılık, yavaş yavaş dışdünyaya yönelme onun bireysel yapılarda kendini sunan varlığına bel bağlama yeni akılcılık türlerinin belirmesinde de katkılı olur.

Düşünen insana artık yeni bir akıl, yeni bir araç başka deyişle mantık gerekecektir Ayrıca belki yine aynı doğrulara ulaşmak üzere kimi şeylerden kuşku duymak gerekecektir, hatta bu kuşkuyu son sınırlarına kadar vardırmak, Augustinus'un "yanılıyorum öyleyse varım" düşüncesini, "kuşku duyuyorum, düşünüyorum öyleyse varım" düşüncesine dönüştürmek ve bu çerçevede düşünme edimini, varolmanın (duşunen varlık olarak varolma) temeline yerleştirmek Descartes'in başarısıdır "Credo"dan "cogito"ya geçiş, büyük bir dönü-

şümdür bu. Anlamak için inanmadan, anlamak, kavramak için düşünmeye dönüş. Bireysel özneyi öne çıkaran tutumlarla birlikte insanın anlama yetisini sadece doğuştan idelerle sınırlamama (Descartes), hatta bunları hiç mi hiç hesaba katmama (Locke), dil ve diğer kültür araçlarıyla insan dünyasına giren düşüncelerle, önyargılarla savaşma, bunları yoketmeye çabalama (Bacon), önceki yapıyı eleştirme büyük ölçüde de ana dayanaklarını bir yana atmaya çalışma, yeni bir yapı kurma, yeni dönemin başlıca idealleridir İnsanı, insan doğasını keşfetme çabalarına girişme, insana yeniden özne olma olanağını açma Tanrısal ışığı, doğal ışık haline getirme. İşte bütün bunlar yeni dönemin başarıları. Ama öte yandan da bütün bu yeni oluşumlarla birlikte, insanın bastığı zemin kaymaya başlamaktadır. Ancak akıl, akılla aydınlanan akıl **(N. Uygur, İçi Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası, Ara Yayıncılık, İstanbul 1992 s. 46)** uzunca bir süre daha kendini koruyacak nesnellik arayışları tanrısal bağlamdan insansal bağlama geçecektir Akla ve aklın içeriğine ilişkin kuşkulu tavır, aklın kıyasıya eleştirilmesine yönelecektir (Kant). Önceleri bağımsız birer bilgi alanı oluşturan varlık metafiziğine ilişkin tutumlar eleştirilecek, sınırlandırılacak, bilgi ile ilgili, bilmenin koşulları ile ilgili saptayışlar öne çıkarılacaktır. Varlık metafiziklerinin insanın bilme yetisi ölçü alınarak gerçekleştirilen eleştirisi felsefede yeni bir dönemin başlangıçlarını oluşturacaktır. İnsan aklının öne çıkmakla yetinmeyişi, kendisini de eleştirmesi bu yeni tutumun en temel özelliği durumundadır.

İnsanın doğayı keşfetmesi ve ona aklı aracılığıyla egemen olması, giderek böyle bir tavrın yolaçtığı olumsuz sonuçlar, akla bel bağlayan tutumların bu kez kıyasıya eleştirilmesine yol açmıştır. Aklın modern kullanımı bu kez alınan bu sonuçlardan dolayı bir yana atılmaya çalışılmaktadır. Aydınlanma, modernlikle birlikte insanlara hiç kuşkusuz daha iyi yaşanabilir bir dünya, daha nesnel daha hoşgörülü bir dünya vaadediyordu. Oysa sonuç savaşlar, yıkımlar, felaketler oldu denebilir. Ama öte yandan şunu da düşünmek gerek, inançlar alanı da kutsal söylemler de insalara umut, sevgi, paylaşma vadediyor. Ancak tarihin belli dönemlerinde din adına, kutsallıklar adına savaşlar çıkmadı mı? Öyleyse bu oluşumların arkaplanında daha başka nedenleri aramak gerek. Bu da antropoloji açısından, insanın "disharmonik" bir varlık oluşundan çekip çıkarılacak ipuçlarıyla olabilir. "İnsanda iyi ve kötüyü yapabilecek durumlarla yani disharmonik durumlarla karışlaşma(...) temelini insanın değer duygusunda, onun bir olanaklar varlığı olmasında bulur. (...) İnsanın dishormonik bir varlık olması, onun başarılarının meydana gelmesinde, gelişmesinde önemli bir rol oynar. Bir kez, devlet kurma, din, çalışma gibi varlık koşulları, doğrudan doğruya, öteki insan başarıları ise bunlar dolayısıyla onun disharmonik bir varlık olmasına dayanır." **(Takiyettin Mengüşoğlu, İnsan Felsefesi, Remzi Kitabevi İstanbul, 1988 ss. 290-291).** İşte, insanın varlık yapısındaki disharmoni, insan dünyasındaki iyinin de kötünün de kaynağı oluyor. En iyi amaçları gerçekleştirmek üzere ortaya çıkan yapılar, sonunda insanların cehennemi olabiliyor adeta. İnsan aklıyla iyi olanı, yararlı olanı gerçekleştirebildiği gibi yine aklıyla en olumsuz olanı da yapabiliyor, başkalarının kötülüğü için çabalayabiliyor, işkence yapabiliyor, öldürebiliyor. Öte yandan insan, inançlar adına, dinsel güçler adına başka insanların yıkımlarına yol açabiliyor İşte bütün bu tutumlar temelini insanın varlık yapısında buluyor, bulabiliyor.

Belki de aydınlanmacı tutumlar tam da bu noktada bütün eleştirilerin asıl hedefi olabiliyor. Böyle bir eleştiri karşısında günümüzde hala aydınlanmacılığın misyonunu yüklenen bir insan ne diyebilir? Prof. Dr. Walter Jens, bildirildiğine göre, Almanya'nın yaşayan en önemli aydınlanmacısıdır. İşte kendisiyle yapılan ve Türkiye **Felsefe Kurumu Bülteninde** yayımlanan bir söyleşide, kendisine şöyle bir soru dizisi yöneltiliyor. "Kendinizi aydınlanma geleneği içerisinde görüyorsunuz. Aydınlanma, en gecinden 18. yüzyıldan beri, Lessing'ten beri bu ülkede hoşgörü, karşılıklı barışçı bir anlayış için uğraşıyor, akla güveniyor.

Aydınlanma, ya da akla güven boş mu çıktı? Hitler öncesindeki yanlış gelişme neydi? Bugün de ırkçı saldırılara bakınca yanlış olan nedir?" Walter Jens'in cevabı ise şöyledir. "İmdi durum şu. Aydınlanmacı bir kişinin, eli tabancalı köktenci bir kişi karşısında şansı olamaz. Aydınlanma konusunda iki noktaya değinmek istiyorum.

Aydınlanmadan uzaklaşmak demek, efsaneye, kan ve toprak düşüncesine, yani salt akıldışına kaymak demektir. Kanımca, aydınlanmayla onabiliriz de, ölebiliriz de. Ama aydınlanma da kendini irdelemek zorundadır. Bu Horkheimer'- den beri biliyoruz. Zira, akılcı yollarla da, o feci, yok edici kamplar oluşturulabilir.

İkincisi, ki bu bana önemli görünüyor. Aydınlanma, salt **Ratio** ile, usla özdeş değildir. Bildiğiniz gibi, 18. yüzyılda aydınlanma, kavrayış, izan karşılığıdır, onun özdeşidir. Ve kavrayış, izan içinde, duygu da vardır, coşku da vardır, yürekten ikna olmak da vardır.

Demek, aydınlanma yalnızca akla yönelmez, gönüle de yönelir. Gerçek aydınlanmacı, benim dalım olan retoriğin, bütün konuşmacılara sunduğu üç öğüdü izler

İlkin, akılcı olarak, insanları gerçekle ikna etme yolunu ara. Kandırarak değil, ikna yoluyla.

İkincisi, insanları hoşnut kılıcı, eğlendirici bir yolla kazanmaya bak. Canileri alay yoluyla aşmak olanaklıdır Kendi gülünçlükleriyle, kötü niyetli açmazlarıyla.

Üçüncü, gönüllere seslenip, insanları kazanmanın yolunu arayarak.

Sanırım, bu üçü doğrudan birbiriyle bağıntılıdır. Yalnız öğreticilik, ders vermek yetmez, yalnız eğlenceli olmak yetmez, yalnız coşku verici gerekçeler de yetmez. Bunların üçü bir araya gelmelidir. Gerçek aydınlanmacı, bu üç niteliği kendinde toplayandır. İşte bugün ülkemizde aydınlanmayı, en etkili, en anlamlı olarak böyle görüyorum **("Yüksel Pazarkaya'nın Walter Jens'le Söyleşisi Aydınlanmacının Çaresizliği" Türkiye Felsefe Kurumu Bülteni, Kasım 1994, sayı 1, ss. 7-8)**

Özellikle içinde büyük savaşların yer aldığı ve bitmekte olan 20. yüzyıl insanı olarak Prof. Dr. Jens'e katılmamak mümkün değil. Günümüzde özellikle çok öne çıkan ve siyasal tutumları büyük ölçüde etkileyen çıkar ilişkileri birçok insani değerin yok edilmesine, giderek insanın yok edilmesine yol açmaktadır. Değer duygusuyla donanmış olan insan hem mutluluğunu hem de ölümünü, yıkımını hazırlayabiliyor. Akıl ve inançlar alanı ona bu yolları zaman zaman açabiliyor. Kör bir iyimserlik, Camus'nün deyişiyle "aydınlanma-

mış bir iyiyi isteme" insanların yıkımı olabilir ve "kötüyü isteme kadar zarar verebilir"

İnsanlar kutsal olan uğruna da zaman zaman olumsuz işler yapabiliyorlar Bu alanda gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmek istenen zorlamalar, baskılar gözden ırak tutulmamalı. Akıl aracılığıyla bu tür durumlar da farkedilmeli, gerekli çözümlemeler yapılmalıdır. Dolayısıyla "cogito", "credo"dan önce gelmeli ve her zaman etkin olmalı, o zaman daha iyi bir dünya herkesin kendine bir yaşama alanı bulabileceği bir dünya olmaz mı insan dünyası, dünyamız? Bu hepimiz için ortak bir utopya değil mi ve böyle bir utopyaya gereksinmemiz yok mu?

Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığının düzenlediği Beyin Fırtınası Değişimde yapılan konuşma Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, 7 Ocak 1995.

(*) "Logis, çokanlamlı bir sözcük" 'dikkat', değer biçme, 'ilişki', 'orantı', 'ölçü', 'varlık nedeni', 'neden', 'açıklama', 'tümce', 'bildiri', 'tanım', 'gerekçe', 'usavurma', 'başka sözcüklerle birleşerek ya da türetme yoluyla 'koyma', 'yayma', 'toplama', 'hasat' anlamlarına geliyor. Çağımızda Martin Heidegger (1889-1976) bu sözcüğün özellikle son andığımız 'koyma', 'toplama' vb. gibi anlamlarına dikkati çekerek onu yüzyıllardır süren uykusundan uyandırmayı başardı. Heidegger bu sözcüğü Grekçede bir felsefe kavramı olarak ilk kez kullanan Efesli Herakleitos'un görüşlerinin ilginç yorumunu yaparak şunu gösterdi, 'logos' Sözcüğü gerçi dille 'akıl'ın ilişkisini dile getirmektedir Yine de 'akıl' dediğimiz şeyin de nereden geldiğini, onun asıl özünü araştıracak olursak bu ilişkinin sanıldığından daha da yakın ve sıkı olduğunu görürüz. Aklın öz kaynağı 'varlık'tır 'Logos' dil ile 'varlık'ın içiçe geçip bir top olmasını anlatmaktadır bize. " (Ö. Sözer, FELSEFENİN ABC"Sİ, Simavi Yayınları, İstanbul 1992 ss. 19-20).

Betül ÇOTUKSÖKEN

FELSEFİ SÖYLEM NEDİR

2.Baskı

150.000.- TL.

Kabalcı Yayınevi- Himaye-i Etfal Sok. Kredi Han. 8 / B Cağaloğlu İSTANBUL

PİR SULTAN TARİHİ'NDEN

-kardeşim Mazlum Çimen'e-

söz: yarısı gökyüzüne
yarısı toprağa
hem yaprak
hem kök olup
açılan kanat
büyük kanat
söz ölüm tutmaz

bütün ateşleri yandım suları boğuldum
kanmadım her yalana
çayırotu değilim
çekince çıkmaz -kanar- köküm
insan olmam küçük mesele değil

darağacından geçer de boynum -eğilmez-
türkülerimi yıldızlar alır -saklar-
yiğitliğim destandır -kanımla yazılmış-
divitle değil

özgürlüğü gökyüzünden öğrendim
[illegible]nadı kuştan tipiyi kıştan
yolu yokuştan öğrendim
bir sabah çimenlere usulcacık yağan
yağmur gibidir boynum -ölüm tutmaz-

[illegible] sözden öğrendim

söz: yarısı gökyüzüne
yarısı toprağa
hem yaprak
hem kök olup
açılan kanat
büyük kanat
söz ölüm tutmaz

Leyla ŞAHİN

İzmir'den
Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

İzmir'in havası bir garip. Şakır şakır yağmur yağarken, birden güneş açıyor Onun için, "İzmir'in havası çeşit havası," diyorlar İlk geldiğimde İzmir'e "Çeşit"i, "Çeşitli" anlamında alıyordum. "Herhalde," diyordum kendi kendime, "Çeşitli yerine çeşit diyorlar..." Çünkü İzmir'de farklı bir dil kullanılışıyla karşılaştım, "Geliyom, gidiyorum," sorunu değil, söylemek istediğim. Örneğin, gelişigüzel "ki"yi kullanıyorlar. Durup dururken, "Geldim ki" ya da "Bilmem ne ki" diyorlar. .Örneğin, konuşurken "Prim" diyorlar, "SSK primini ödedim," gibilerden. Oysa yazarken, "Pirim" diye yazıyorlar İstanbul'da da tersine. "Prim" diye yazıyorlar, "Pirim," diye söylüyorlar... İşte "Çeşit"i de böyle sanmıştım, ilk günlerde. Sonra öğrendim, önce Alsancak'taki gazete bayii Bahattin'den, sonra da Kitapçılar Çarşısı'nın Gürcü Lazı Adem'den. "Çeşit" şey demekmiş, Ankara'daki Yeliz arkadaşı kızdırmamak için, sözcüğü yazmıyorum, açıklamasını yazıyorum: "Vücudunu para karşılığı erkeklere satan kadın...

Yeliz arkadaş kızmasın ama, gerçekten İzmir'in kızları çok güzel. Zaten tüm güzellik yarışmalarını onlar götürüyorlar.

İzmir'in kızları güzel ama, pek kitap, dergi, falan okumuyorlar. Şiir de okumuyorlar, ama özellikle erkek çocuklarının adlarını "Ozan" diye koyuyorlar. İzmir'de çok kız "Serap" var, çok da erkek "Ozan... İzmir'de dükkan, bakkaliye ya da mağaza adları da çok ilginç, bence tabii. Örneğin, "İşten Hiç Korkmaz Gıda Pazarı" var, Alsancak'ta. İstanbul'daki gibi "California Hamburger" gibilerden adlar yok. Kültür farkı... Konak'ta bir lokanta var, adı üç aşağı, beş yukarı şöyleydi: "Çok iyi lüfer pişirilen restoran"

İzmir'in güzelliklerinden biri de, belki de Türkiye'nin son örneği, kolunda gazete satan satıcı. Alsancak'ta karşılaştım, hâlâ evlere gazete dağıtıyor, yoldan , gelip geçenlere satıyor

Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın'ın kültürel etkinliklere yaklaşımını saygıyla karşılıyorum. Ahmet Sarışın'ın adını ilk kez tanıdığımda, çok kızmıştım ona. Yalnız ona değil, İzmir Belediye Başkanı Yüksel Çakmur'a da. Alsancak sivrisinek kaynıyordu ve onlar ilgilenmiyordu. Ahmet Sarışın'ın adını o gün gazetelerde gördüm, AIDS olayı dolayısiyle prezervatif dağıtıyordu, Konak'ta. Ben de telefon ettim ona. Sekreteri çıktı. "İnsan boyunda bir prezervatif istiyorum," dedim. Sekreter kızcağız şaşırdı, "Ik, mık," etti. Sonra anlattım, "Alsancak sivrisinek kaynıyor da, onlardan kurtulmak için istiyorum," diye. Sonra ilaçlandı. Alsancak.

Ahmet Sarışın, Konak'ı seviyor, Konak'lılar da onu. SHP'li olmasına karşın, yeniden seçtiler onu. Adam, Konak'ın güzelleşmesi için uğraşıyor, didiniyor Kültürü de, sanatı da kulak arkası etmiyor. Bilmem yalan, bilmem doğru, Ankara'da "Sanatın içine tüküren" ünlü kültür düşmanı Melih Gökçek Efendi'nin yok etmek istediği heykelleri, Konak'ı süslemek için almayı önermiş. Ne güzel olur, Konak alanlarında Melih Gökçek'in beğenmediği değerli heykellerin yer alması. Böyle birşey olursa, herhalde Ahmet Sarışın, bu heykellerin altı-yedi tanesini, Efes Oteli'nin arkasındaki, bir yerde adı "Kültür Yolu" olan Sevgi Yolu'na koyar Hadi bakayım ondan sonra göreyim, faizci Necmettin Hazretleri'yle duayla yağmur yağdırttığını sanan Tayyip Ağa'nın Konak'ı ele geçirme planlarının nasıl fiyaskoyla sonuçlanacağını...

İzmir'liler kitap okumayı sevmiyorlar ama, kültürel etkinlikleri de kaçırmıyorlar. İşte **Evrensel Kültür Merkezi**, işte Eğit-Der, işte tiyatrolar, işte konserler ve diğerleri...

Ayrıntı Kitapevi, Kültür Kitapevi, Beşeri Kitapevi gibi yerlerde imza günleri...Ege Üniversitesi'nin, 9 Eylül Üniversitesi'nin söyleşileri...Çeşitli odaların etkinlikleri... Hatta barlardaki şiir geceleri. Örneğin Nectar ile Ora'nın birbirleriyle yarışırcasına yaptıkları etkinlikler...

Hasan Hüseyin Yalvaç'la Recai Şeyhoğlu'nun koşuşturmaları, türlü- çeşitli (Cumdede Süleyman Demirel, bu sözcüğü de yerleştirdin ya, hadi neyse) etkinlikler için...

İzmir'de Cengiz Gündoğdu'yu çok seviyorlar. Bana telefon ediyorlar ya da İzmir **İnsancıl**'ın muhteşem (!) temsilcilik bürosuna gelip, "Acaba Cengiz Gündoğdu'yu çağırsak, gelir mi, kızmaz mı?" diyorlar. Nedendir bilinmez, Cengiz Gündoğdu'nun adı "Kızgın, sert erkek"e çıkmış. Ama bu da iyi, ya Kenan Evren gibi "Ege'nin Şık Erkek"ine çıksaydı adı. İşte İzmir'lileri bir tek bu konuda sevmiyorum, "Asmayalım da besleyelim mi?" diyen bir darbeciyi "Şık Erkek" seçtiler. Adam mı yoktu sanki? Örneğin, İzmir'li olan ve İstanbul'da da şıklığıyla bilinen bir Tarık Dursun K. var. Tarık Ağabeyi seçerlerdi. Gerekirse ben bile, market-çamaşırhane açan o adamdan daha şık olabilirim...

Demirci, Manisa'nın oldukça unutulmuş bir ilçesi. Oradan Nejdet arkadaş geldi. Demirci'de, kale gibi iki **İnsancıl** okuru var. Biri Nejdet, diğeri Selçuk. Selçuk'u tanımıyorum, ama tanır gibiyim. Nejdet İzmir'e geliyor, ta bilmem kaç saat uzaklıktan, kitaplara, dergilere sarılıyor, okuduğu bölgede bulamadıklarını. Dertleşiyoruz, söyleşiyoruz. Sonra gidiyor, Demirci'ye.

Demirci'den geliyor Nejdet, ama İzmir'den hâlâ elit yazarlardan, ozanlardan uğramayanlar var, Sevgi Yolu'na. Örneğin Dinçer Sezgin...Bazıları da salt gelip, geçiyor Açık söyleyeyim, Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın, o kadar işinin arasında, İzmir'in elit sanatçılarından, yazarlarından, ozanlarından daha çok sahip çıkıyor Sevgi Yolu'na, kitapçılara, kitaba...

Ah, bir de İzmir'de bahar olsa... İzmir'liler baharı bilmiyor. Kış, birden yerini yaza bırakıyor. Şakır şakır yağmurun arkasından güneşin ortaya çıkması gibi...

Baharı da olmasa, insanları da kitap okumasa da seviyorum İzmir'i. Türkiye'nin onur kenti çünkü, burası...

Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik

Mustafa Bayram MISIR

Gaziosmanpaşa ve Ümraniye (1 Mayıs) barikatlarında ölümsüzleşenlere,

Gazi ve Ümraniye'de yaşananlar bizi başımıza taş düşmüş gibi yapmadıysa eğer, bunun nedeni, akan topraklar üzerinde yaşadığımız bir ölçüde dahi olsa farkında olmamızdır

Bir metinde tekil olan öznenin, anlatımı çoğul olan "biz"e bıraktığı yer, eğer anlatıcı bizim safımızda (dikkat: bizim safımız) duruyorsa, büyük olasılıkla sınıf mücadelesinin içinden vurgulu olarak konuştuğu yerdir Gazi ve Ümraniye'de yaşanan halk ayaklanması, bize artık tekil konuşma şansımızın olmadığını gösterdi. Üzerinde yaşadığımız akan topraklarda, ayakta durmak, ütopya işçiliğinden yani komünistlikten vazgeçmeden bunu yapmak, özellikle bugün yalnızca çoğul konuşarak mümkündür Örgütlülük, yaşamın neresinde, hangi alanında olursa olsun, yaşamak isteyen herkes için bir gerek halini almıştır Düşman artık çoluk çocuk, yaşlı, kadın, genç dinlemeden öldürüyor Yaşamak için direnmek, direnişi zafere taşıyabilmek için ise örgürlenmek gerekiyor Yaşamın bizden beklediği bu.

Eylem öğretir eylem arındırır Gaziosmanpaşa halk ayaklanması kültürel üretim alanında da artık "ayaklanmak" gereğini iyice açığa çıkarmıştır Ne yazık, bu alandaki ayaklanmaya yalnızca sistemin, kapitalizmin bir karşı direnci bulunmuyor, ayaklanması gereken saflarda da bir takım örümcek ağlarının ayakbağı haline gelmiş teorilerin (kuramsal dogmaların) ayaklanacak ilerici, devrimci sanatçının önüne geçtiği görülüyor. Yaşanan halk ayaklanmasının ilerici, devrimci sanatçının önüne geçtiği görülüyor. Yaşanan halk ayaklanmasının, Anadolu haklarının bu yol açıcı eyleminin üzerimizde yarattığı ilk etkiler bir yana bırakılırsa, eylemin öğreticiliği burjuva ideolojisine ve saflarımızdaki dogmalara karşı teorik barikatlar kurma gereğini bilincimize iyice çıkarmasıyla görülecektir.

İlericilik, söylemde kurulmaz. İlericilik, tarih - toplumsal bir olgu olarak, geri bir üretim tarzının ileriye doğru dönüştürülme kavgasında, bu kavgayı veren sınıfın bir parçası olunduğunda kişi için bir sıfat (kimlik) haline gelebilir. İlericilik, toplumsal isyanın parçası olmaktan geçer. Ancak sokakta bir isyanın parçası olunabilir İlericilik, sokaktadır Sokağa inebilen daha doğrusu, barikatın arkasına geçebilen sanat ilericidir 1871 Paris Komünarlarının, 1995 Gazi ve Ümraniye İsyancılarının kurdukları barikatın arkasında soluyamayan sanatın ilerici bir niteliği olamaz.

Olur diyenler ve bunu "sosyalizm" adına söyleyenler, yolarkadaşlarımızdan sözetmiyor ve iyiniyetli bir safdil değillerse eğer, barikatın öte yanındadırlar. Kendi adıma, '71 komünarlarından ve '95 isyancılarından öğrendiğim gibi barikatın öte yanında duranlara söyleyecek sözüm yok, atacak ise, yığınla taşım var Bu, bugünden sonra daha çok böyledir.

1-Muhalifliğin Kurucu Unsuru Söylem Değil Eylemdir

"Önce eylem vardı."

Bilimsel sosyalizmi ütopizmden ayıran en önemli özellik, onun sosyalizmi maddi bir sınıfa, işçi sınıfına bağlı olarak tanımlamasıdır. Sosyalizm, işçi sınıfının tarihsel eylemiyle kurulabilir Marx, **Alman İdeolojisi**'nde ve **Komünist Manifesto**'da Engels'le birlikte, "hakiki sosyalistleri" eleştirirken buna özellikle vurgu yapar Hakiki sosyalistlere göre, sorun, akla en yatkın düzen sorunudur Toplumdaki sınıfsal bölünmeler hakiki sosyalistlerin ilgilendiği bir sorun değildir. Onlar, safça, "sorunun, belirli bir sınıfa ve belirli bir zamana özgü gereksinmeler değil, 'en akla yatkın' toplumsal düzen olduğu yanılsamasına' inanırlar. **(Sınıftan Kaçış, E.M. Wood, s. 1)**

Reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte, eurokomünizmden, yeni soldan ya da postmarksizmden kaynaklanan avrupa merkezli yeni hakiki sosyalizm, ülkemizde de cirit atmaya başladı. İddia, sınıfının devrimci enerjisiniin bittiği, devrimcii niteliğinin ortadan kalktığıdır Devrimci, daha doğrusu, değiştirici nitelik, artık yalnızca bir sınıfa bağlanamaz. (hele işçi sınıfına hiç bağlanamaz), o yeni toplumsal hareketlerde görüldüğü gibi (kadın hareketi, çevre hareketi vb.)yeni toplumsal dinamiklerin işidir Devrimci kimlik, söylemin içinde kurulur. '68 gençliğinin' (1) emperyalist metropollerdeki sözde isyanı, özgürlüğü serbest uyuşturucu kullanma ve özgür aşk sanan bu serseri kitlesinin amaçsız hareketi, ve tüm bunlar olurken emperyalist metropoller işçi sınıfının hareketsizliği, postmarksist yaklaşımların doğumunu ve yayılmasını hızlandırıyor. Sınıf ve sınıf mücadelesi ilericiliğin retoriğinden çıkarılmaya başlanıyor

Kültürel üretim alanında bunun ilk yansıması, ilericiliğin kültürel söylemin içinden üretilebileceği şeklinde gerçekleşmiştir Toplumsal yapının hemen her düzeyi olduğu gibi, kültür de sınıf mücadelesinden arındırılmış, eğer bir ilericilik olacaksa, bunun alanın kendi içinden çıkacağı varsayılmaya başlanmıştır. Sovyet sosyalizminin resmi tezlerinin, bağımlı ülke sol entelijansiyası içinde bu sapmanın hızla yayılmasında önemli etkileri olduğu da vurgulamak gerekiyor.

İdeoloji kavramı, bu sapmanın net bir biçimde açığa çıkarılabilmesi için net bir biçimde tanımlanmalıdır İdeoloji ne Althusser'in iddia ettiği gibi, bireyin kendi varoluş koşullarıyla girdiği ilişkilerin hayali tasarımı olarak tarihsizdir (tarihdışıdır) ne de kimi bağımlı ülke geleneksel solcularının iddia ettiğ gibi tüm toplumsal bilinç biçimlerinin toplamıdır İdeoloji, Lenin'de olduğu gibi tanımlanmalıdır İdeoloji, politik pratiğin bilincidir Diğer toplumsal bilinç biçimlerinin üzerinde bir örtü gibi varolmadığı gibi, diğer toplumsal bilinç biçimlerini içine alarak şekillendiren bir kap da değildir

Althusserci ideoloji algılamasının modern devlet aygıtının çözümlenmesinde pratik kolaylıklar sağladığı doğrudur. İdeolojinin, yapılar içinde gerçekleştiği

(siyasal iktidar da yapılar içinde üretildiği için) ve kurumlar içinde varolduğu (siyasal iktidar da kurumlar içinde varolduğu için) iddia edilebilir Althusserci ideoloji anlayışında karşı olduğum nokta, yapılar ve kurumlar gibi ideolojinin de bir üretim biçimine içsel olduğunu gözardı etmesinden kaynaklanır

İdeoloji, maddi bir kimlik olan sınıf kimliğinin sonucudur. Bunun için yalnızca sınıf ideolojilerinden sözedilebilir Sınıf dışı, dolasıyısıyla tarih dışı ideoloji yoktur

Asıl mesele, öteki sapma iledir. Bir örnek olarak, A. Çubukçu'nun bir yazısındaki tanımını verebilirim, "Genellikle benimsenen bir tanıma göre ideoloji, belirli sosyal sınıfların çıkarlarını, ekonomik yaşam koşullarını dile getiren politik, hukuksal, etik, felsefi, dinsel ve estetik görüşler sistemidir" **(Evrensel Kültür, sayı 32, s. 26)** Burada ideoloji bir toplam olarak görülür Lenin'deki gibi onun kaynağı siyasetin kendisi değildir Siyaset yalnızca bir bileşenidir İdeoloji, tüm toplumsal bilinç biçimlerinde kendiliğinden biir sınıf tavrı olarak belirir Bu ufak gibi görünün ayrıntı, kültürel üretim alanında geliştirilen politikalarda sağ ya da sol sapmaların (her ikisinin de) temel nedenlerinden biridir

İdeoloji madem tüm toplumsal bilinç türlerinde görülen sınıf tavrıdır ve hatta onların toplamıdır, öyleyse, devrimcilik, muhaliflik, sınıf mücadelesinin dışında, ona eklemlenmeden, sözkonusu toplumsal bilinç biçimi içinde, ya da siyasete karışmadan o toplumsal bilinçi üreten kurumun içerisinde tanımlanabilir. Bunun özününde yeni hakiki sosyalizmin algılayışı olduğu, yani sınıf mücadelesini, daha açık söylersek sokağı gözetmeden üretilmiş bir politika olduğu apaçıktır.

İdeoloji toplumsal bilinç türlerinin bir toplamı olmamakla birlikte onları kapsayıcıdır. Kapsayıcılığı, sınıflı toplumlarda siyasetin taşıdığı belirleyici rolden kaynaklanır Siyaset, toplumsal yanının tüm alanlarında hahgi sınıfın söz sahibi olacağını son tahlilde belirler. Bu yüzden ideoloji, politik pratiğin bilinci, hangi sınıf toplumsal yapıya hegomon olmak istiyorsa o sınıfın tavrı olarak o yapının yarattığı bilince sızar Dolayısıyla kültürel üretim alanında da ideoloji, şu ya da bu sınıfın tavrı olarak kültürel ürünü belirleyen bir öğe haline gelir, İlericilik ya da devrimcilik kapitalizm koşullarında işçi sınıfının siyasal pratiğinin tarihsel bir sonucu olduğu için, herhangi bir toplumsal yapıda karşılığını işçi sınıfının siyasal pratiğiyle ilişkilenerek bulabilir (2)

İdeolojiyi tartışırken dil üzerinde de durmak gerekiyor Dil, bir üstyapı kurumu değildir Ancak birer üstyapı olan toplumsal bilinç türlerinin içinde gerçekleştiği yer, ya da açıklayıcı olması için söylersek bir kaptır Toplumsal bilinç biçimlerinin birbirleri üzerinde hiyerarşisi değil, mantıktan ödünç alacağımız bir ilişki tanımıyla söylersek, birbirleri ile içlem - kaplam ilişkisi sözkonusu olduğu için, her toplumsal bilinç biçiminin, örneğin, sanatın, bilimin, felsefenin vb. içinde gerçekleştikleri dilin alanını yaydıkları, genişlettikleri söylenebilir Bu yüzden dil, sınıf mücadelesi ile doğrudan ilişkili değildir. Dili kap metaforu ile anlamaya çalışırsak (tabii bu kap, değişkendir, daha çok da genişler), toplumsal bilinç biçimlerini (bilim, sanat, felsefe vb,) bu kap içinde birbirine karışmayan ama birbirini kaplayan sıvılar metaforu ile, yine bir toplumsal bilinç biçimi olan ideolojiyi de bu sıvılara normal koşullarda (yani somutta varolmayan, farzettiğimiz, varsaydığımız koşullarda) karışmayan, ancak somut koşullarda, yani sınıf mücadelesi koşullarında öteki sıvıları hem kaplayan hem de onlara mürekkep gibi nüfuz edip rengini verebilen bir sıvı metaforu ile anlamaya çalışabilir Dolayısıyla ideolojii, gündelik hayat diline de, bilim diline de, sanat diline de sızacaktır Hangi sınıf egemense, o sınıfın ideolojisi toplumsal yapılarda açığa çıkan bilinçlere rengini verecekter Ne zamanki siyaset, yani sınıf mücadelesi son bulacak, o zaman ideolojiler de tükenecektir.

Bu bölümün ara sonucu, tüm bu nedenlerle, girişte acelece söylenenlerdir. Sanatçının ve sanat ürününün (sanatçı ve sanat ürünü iki ayrı kategoridir) İlericiliği barikatın arkasında ya da öte yanında durmasına göre belirlenebilir ancak...

2- Estetiğin Bir Bilim Olduğu Dogması Üzerine

"Işık, daha çok ışık,"

Estetiğin bilim olduğu iddiasının en önemli temsilcilerinden biri Moisei Kagan'dır. Kagan bilimsellik ve maddecilik adına marksist estetiğe büyük bir dogma armağan etmiştir Öncelikle bilimin insanın içinde bulunduğu nesnel gerçekliği kavramak için yürüttüğü entellektüel faaliyetlerden yalnızca biri olduğunu belirtmek gerekiyor Bilim topllumsal bilinç biçimleri içinde yalnızca nesnesi maddi dünya (3) olmakla ve bu nesne hakkında bize deneyle kanıtlanabilir önermeler (yasalar, yani eğilim olarak olabilirlikler) sunmakla ayrılır. Marksizm, ilk kez tarih adını verdiğimiz daha önce bir masallar toplamı olarak varolan disipline maddi bir nesne (üretim ilişkileri) kazandırdığı ve bu nesne üzerine yasalar açığa çıkarabildiği için aynı zamanda bir bilimdir Daha doğrusu, marksizm tarihi bir bilim haline getirmiştir Bunun ötesinde marksizm yalnızca bir bilim değildir. Marksizm, bize nesnel gerçeklik hakkında tüm düşünce tarihi boyunca görülmedik genellikle bilgi veren, toplumsal bilinçler toplamıdır. Yani marksizm hem bir bilimdir (tarihi materyalizm), hem bir felsefedir (diyalektik materyalizm), hem de bir ideolojidir (işçi sınıfı siyatesi).

M. Kagan estetiği, "insanın çevresinde yatan, insanın pratik etkinliği içerisinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilimdir" diye tanımlıyor **(Estetik ve Sanat Dersleri, M. Kagan, s. 15 - 16)** Bu tanımlar öncelikle spekülatiftir Çünkü Kagan, estetik, estetik olanın bilimidir demektedir Bilimler, hiçbir koşulda kendi nesnelerini bu şekilde ayrıştırmaz. Kagan'a göre güzellik, insan düşüncesinin yaratıcı (eyleminin) dışında "nesnel bir gerçekliktir" Bu yüzden estetik, nesnesi maddi dünyada olmakla bir bilim haline gelmektedir Kagan, sonra sessiz sedasız bu bilimin nesnesine sanatı da (insanın yaratıcı eylemini de) katarak araştırma alanını genişletir. Her ne kadar kendisi de bu bilimin henüz bilimsel sayılabilecek bırakınız bir yasayı, tek bir tez dahi ileri sürememiş olduğunu satır aralarında kabul etse de, sanat felsefecisi olmak yerine sanat bilimcisi olmayı kendine yakıştırmaktadır. Bu, pozitivist sapmadan başka birşey değildir. Yani, salt bir bilimperverliktir

Kanımca, estetik, nesnesi sanat olan bir felsefi disiplindir. Çünkü, güzellik beşeri bir olgudur. Yani güzellik, insana ait bir gerçeklktir. Güzellik bu anlamda nesnenin kendisinde varolan bir nitem (nitelik) değil, bir ilişkiler toplamı olan insanın, nesneye atfettiği bir

niteliktir. Güzelliğin kaynağı nesne değil, insanın içinde varolduğu ve anlamlandırabildiği ilişkilerin toplamıdır. Bunun için her çağın güzellik anlayışı farklıdır. Sözkonusu ilişkiler de nesnel bir gerçekliktir ve bu ilişkiler de bir bilimsel disiplinin araştırma nesnesidirler, tarihi materyalizmin.

Şu halde estetik, güzellik bilimi değil, sanat felsefesidir. Elbette sanat felsefesi olarak estetik, sanat eserinin güzelliği sorununu da tartışır. Sanat hakkında olduğu gibi sanat ürününün güzelliği hakkında da önermeler sunar. Ancak bunlar, felsefi önermelerdir. Bu önermeler, diyalektik materyalizmin felsefi metodolojisi ile açığa çıkarılıyorsa o zaman marksist bir estetikten sözedilebilir. Bu yüzden, marksizmin bir sanat anlayışı vardır ama bir "roman ya da şiir (imge) kuramı" yoktur. (Sargut.Şölçün)

Kanımca bu tartışma diyalektik materyalizmin içinden bakılarak bitirilebilir M.Kagan'ın estetiği bilimsel maddeci estetiktir. Bu yüzden, Kagan'ın deha sanatçılardan, başyapıtlardan, muhteşem sanat eserlerinden nesnel bir gerçeklik olarak sözettiği görülür. Kanımca, marksizmin estetiği vardır ama bu "bilimsel maddeci bir estetik" değil, "diyalektik maddeci bir estetik"tir, marksist estetiktir. Bu yüzden, marksizm sanat ürününün niteliğini açığa çıkaracak kategoriler olarak "başyapıt"ı, "deha"yı tanımaz. Esas olan, sanat ürününün biricikliği ve sanatçılığın toplumsal işbölümünün yarattığı bir meslek olmakla birlikte, sanat emeçisinin yabancılaşmayı doğrudan yaşamadığı için diğer emekçilerden farklılaşmasıdır.

Sonuç Yerine: Sosyalist Gerçekçi Olan Kim ?

Ekim Devrimi sonrasında, ilerici sanatçılar "devrimin sanatı" arayışı içine girdiler. **Sovyet Yazarlar Birliği** Birinci Kongresi toplanana kadar, devrimin resmi bir estetik görüşü yoktu ve devrimci olduğunu iddia eden birçok sanat akımı birbirleriyle mücadele ediyordu. Adı geçen kongrede "sosyalist gerçekçilik" devrimin resmi estetik görüşü olarak kuramlaştırıldı. Buna rağmen kuramsal bir bütün olarak sosyalist gerçekçiliğin varlığı şüphelidir. **Sovyet Yazarlar Birliği** Birinci Kongresinde alınan kararlara dayanarak bir kuramın olduğu söylenebilir. Ya da Jdanov'un söylevleri toplanarak az çok tutarlı bir kuram elde edilebilir. Ancak birincisi ile ikincisinin birbirine benzeyeceğini kimse iddia edemez. Çünkü ilki, her ne kadar olumlu kahramandan sözediyorsa da kuramsal olarak gerçekçilikten yanadır, buna rağman ikincisi, "devrimci romantizm"den yanadır

Lukacs, tutarlı bir Jdanov karşıtı olarak durumu daha belirgin betimler. "Toplumcu gerçekçilik gerçek bir durumdan çok bir olabilirliktir, bu olabirliğin gerçekleşebilmesi ise karmaşık bir iştir." (Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, Lukasc, s. 111) Bu kadar karmaşık bir işi aşmak, bunun için gerekli estetik biçimi bulmak, her babayiğidin harcı değil tabii... Kagan da hemen hemen aynı görüşte, ancak ona göre sosyalist gerçekçilik en geniş anlamda sosyalist ideal ölçüsüne vurulmuş yaşamın gerçekçi anlatımla aktarılmasıdır. "Gerçekçi anlatım"ın ne demek olduğu konusunda kanımca tartışma çıkacaktır. Benim yorumun, Lukacs'ın 'estetik biçim'i gibi bir şey olduğu yolundadır.

Jdanov'un devrimci romantizminin, bu "gerçekçi anlatım" ve estetik biçim" yerini, olumlu kahramanı (devrimci romantizmi) daha çok önemsediği de biliniyor. Sosyalist gerçekçiliğin isim babası Gorki'nin ve ilgili dönemlerin kültür bakanı Lunaçarsky'nin de çubuğu gerçekçilikten yana büktükleri, ama gerçekçiliklerinin kapsamının, örneğin Lukacs'a birebir uymadığı söylenebilir. Elbette bunların hepsi birbirleriyle çelişen şeyler değil. Ancak aynı dönemdi bile bu derece yorum farklarının olması, bize açıkça sosyalist gerçekçiliğini marksist esteğinin bir dönemi olduğunu gösteriyor.

Bu yüzden bitmiş tamamlanmış bir "sosyalist gerçekçilik" yerine, sınıf mücadelesinin tarihselliği ile kendi mantıksallığını (teorisini) kuran, süreç halindeki bir "marksist estetik" kavramının daha açıklayıcı olacağını sanıyorum.

Sosyalist gerçekçilik, marksist estetiğin ağırlıklı ve önemli bir geleneğini oluşturur. Dolayısıyla marksist estetik, sosyalist gerçekçiliğin belli başlı önermelerine mutlaka dayanacaktır. Ancak, kuramsal olarak henüz son sözün söylenmediğini kabul etmek gerekiyor.

Kanımca barikatın arkasında duran herkes, barikatın arkasını soluyan ve onun sanatını yapan herkes, sosyalist gerçekçiliğin içindedir. Barikatın arkasında durabilmez için sanatçının öncelikle sosyalist bir dünya görüşünün olması, gerçekçi olması, taraflı olması, örgütlü olması gerektiği açıktır. Bu nitelikleri marksist estetik kuram kendi geleneğinden çıkaracak ve yeniden tanımlayarak gelişecektir.

Sovyet Yazarlar Birliği Birinci Kongresi bir de "yol arkadaşları" diye kategori belirliyor. Lukacs'ın aktardığına göre, "Yol arkadaşları emekçi sınıfın yönetimine ve toplumcu düzenin amaçlarına yakınlık duyan ya da hiç değilse bunları tanıyan burjuva yazarlar, eleştirel gerçekçilerdi. Yol arkadaşı deyimi o dönem yetkililerinin toplumcu bir edebiyatın yaratılmasında bu yazarları dost saydıkları anlamına geliyordu." (Lukacs. agy, s. 122)

Barikatın arkasında duranlar olduğu gibi yolarkadaşlarımız da olacaktır. Onlarla tartışacağız, onları eleştireceğiz, kimi zaman, bu yazıda olduğu gibi, onların barikat arkasına çağıracağız. Ama hiçbir zaman yolarkadaşlarımızı yok saymayacağız.

Yaşananların bize öğrettiği budur.

---

(1) Bağımlı ülkelerde gelişen hareket, metropollerde gelişen Rubin, John - Bendit hareketinden nitelik olarak farklıdır, devrimcidir. Bizde, Denizlerin, Mahirleri, İbrahimlerin hareketi, nitelik olarak '68'li değildir, sosyalizan karakterli devrimci bir harekettir. Bu yüzden illa bir tarih verilecekse '71' lidirler onlar, '68'li değil...

(2) İşçi sınıfı kapitaliz koşullarında siyasal iktidarı elinde bulundurmadığı için kültürel üretim alanıyla ancak siyasal öznesi aracılığıyla ilişkilenebilir. Yani partiyle...Bu ilişkinin nasıl olacağına bu yazı içinde değinmek gerekmekle birlikte daha önce bunu yaptığımdan tekrardan kaçınıyorum. Bu konuda "Leninist Sorunsallar Işığında Sanat" (Gerçek Sanat, sayı 3) adlı yazıma bakılırsa bu yazının bütünlüğü de sağlanmış olacaktır.

(3) Maddi dünya kavramını burada daraltarak canlı ve cansız doğa anlamında kullanıyorum. Bu ayrıştırma söylemek istediklerim açısından zorunlu. Yoksa, insanlar arası ilişkiler, üretim ilişkileri de maddidir ve onlar da bir bilimin, tarihi materyalizmin nesnesidir.

Sınıf ve Kültür(*)

İlhan AKALIN

Bir söyleşi çerçevesinde çok geniş kapsamlı "kültür" ve "sınıf" ilişkisini çözümleyebilmenin zorluğu ile kendime yönelttiğim bir sorunun karşılığını aramaya başladım. Soru, nereden başlamalı oldu. Bu sorunun yanıtını "insan" ve "üretim" olarak belirledim.

Ancak bundan önce "tanım" ve "tanımlama"yı kısaca açmak, bununla birlikte, gerekli olan "bilgi edinme"ye göz atmak gerektiğini düşündüm.

Kültür nedir? Bu sorunun yanıtını oluşturan tanımların çeşitliliği biliniyor. Çeşitli kavramlarda, birbirine uygun düşen, birbirini dışlayan tanımlara tanık olunduğu gibi, ayrıca, birçok tanımı içinde barındıran , birkaç tanımın birkaç ögesini dışlayan tanımların varlığı da biliniyor. Doğrusu, bu anlamda geniş bir kaynak taraması yapmadım. Biraz çıkarcı bir yöntem olarak algılayabilirsiniz ama, söyleşi sürecinde sizlerden kaynak toplamayı amaçladım. Ayrıca, söyleşi sürecinde sizlerin de görüşlerini not etmeyi planladım. Amacım, sizlerden aldığım kaynak ve görüşlerden de yararlanarak, söyleşi konusu ile ilgili bir kitap çalışması yapmak.

Öküzlü Duvar Resimleri - Antalya

Bilgi, Bilgi Edinme

Nesnel gerçeğin insan bilincine teorik düzeyde yansıma süreci bilgi edinme; bu sürecin sonunda oluşan ise bilgidir. Nesnel gerçeğin insan tarafından öğrenilmesi, uzun, karmaşık, ve çok yanlı bir süreçtir. Bu yolda, hem tek yanlı bilgi edinme, hem görüşten öze, olguların toplanmasından birbirleriyle karşılaştırılıp sınıflandırılmasına, onların iş, genel ve zorunlu bağlantısının bulunmasına ve sonuçta yasaların saptanmasına doğru yükselen bir bütünlük vardır.

Bilgi, gelişme yolu üzerinde, daima, sınırlarla karşılaşır. Bu sınırlar, üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin gelişme düzeyine dayanır. Aynı zamanda, bunlarla birlikte sürekli olarak değişir. Bu, sonsuz bir gelişme sürecidir.

Her şeyi kapsayıcı, kesin ve mutlak bir doğruya ulaşmakta bilgi, nihai sonuna ulaşmış olmayacaktır. Çünkü bilgi, mutlak bilgiye giden yolda daima, göreceli gerçekleri öğrenerek yol alır ama, mutlak gerçeğe hiçbir zaman varamaz. Mutlak gerçek, göreceli gerçeklerin içinde, bunların aracılığı ile kavranır.

Tanım, bilgi edinen düşüncenin kullandığı mantık yöntemlerinden biri oluyor. Bu yöntemle 1. Özelliklerin, 2. Nesnelerin, 3. İlişkilerin, 4. Süreçlerin özü ve yapısı; 1. Kavramların, 2. Sözcüklerin ve 3. İşaretlerin içeriğinin sınırları belirleniyor. Her tanımlamanın iki ögesi bulunuyor: Tanımlayan ve tanımlanan. Bu iki öge, mantıksal bir denklem bağıntısı içinde yer alıyor.

Bilgi ve bilgi edinme ile tanım ve tanımlamanın bu kısa açıklaması, sizlere şematik görünmüş olabilir. Böyle görünmesi, anlatım eksikliğinden değil, özet vermek zorunluluğunun sonucu oluyor. Şemalı örneklerle kapsamlı kılmak mümkündür. Ancak, söyleşinin sürecinde, oluşturulan örnekleri şemaya oturtarak pratik yapılabilir. Esasen, şematik gibi görünenin özü özümsendiğinde, ortaya çıkan sonuçlar, şemada yer alan ögeleri içerir oluyor.

Şöyle de söylenebilir: Söyleşi boyunca anlatımlarımızla bir sonuca varmaya çalışacağız. Sonuç, bir anlamda saptanan yasalardır. Buraya varış, bir yükseliştir. Bu yükselişte yapacaklarımız şunlardır: Uzun, karmaşık ve çokyanlı bir süreçte tek tek bilgileri görüşten öze ulaştırırken, aynı zamanda toplayabildiğimiz olguları birbirleriyle karşılaştırıp sınıflandırmış olacağız. Aynı zamanda işle, genelle ve zorunlu bağlantılarıyla ilişkili bulgularımız ortaya çıkacaktır. Bu yapacaklarımız, özellikleriyle, nesneleriyle, ilişkileriyle ve süreçleriyle özü ve yapıyı göz önünde bulundurmakla gerçekleşecek. Gerçekleşmede kavramların, sözcüklerin ve işaretlerin sınırlarının belirlenmesi de bulunacak.

Bunları yaparken, çoğu kez, yukarda belirttiğim şematik yapıyı gözümüzün önüne getirmeyiz. Şematik yapıya varış ve onu ortaya koyuş da, sonuç itibariyle "tanımlama"nın ürünüdür. Yani, tanımlama ile ortaya koyduğum şema, benim mantıksal işleyişimin içerisinde bulunuyor, özümsenmiş olarak bulunuyor. Özümsenmişin tanımla anlatımı ise ister istemez şematik oluyor.

Kültür, fransızca kökenden dağarcığımıza girmiş. Arapçada bunun karşılığı hars sözcüğü bulunuyor. Yeni bir sözcük daha türetildi: ekin. Bu sözcük bana pek uygun gelmiyor. Nedeni şu: Önce, başka anlamlar çağrıştırıyor. Zorlayınca kültür'le ilişkisini kurabiliyo-

rum. Ancak kapsam olarak kültür sözcüğünün çağrıştırdıkları içinde barındırmıyor. Şöyle de söyleyebilirim: Kültür sözcüğü, bir başka coğrafyada oluşmuş bir dilin bir kültürün ürününden türetilmiş de olsa, yüklendiği anlamlar itibariyle, tanım olarak bütünlüğü algılamada yarar sağlıyor. Ekin sözcüğünün ise kültürün bütünlüğünü kapsayıcı bir tanımlama olmadığını düşünüyorum. Bu noktadan hareketle bir yere varmam mümkün oluyor. Varabildiğim yer, birey, insan oluyor Şöyle: Ben insanım, bireyim. Süreç içinde yüklendiğim bilgiler var. -Yüklü olduğum bilgiler, benim davranışımı belirliyor. -Davranışlarımın içinde ifade biçimi de var. Konuşurken, tanımlarıma uygun sözcükleri seçme davranışım yer alıyor. -Başka davranışlarım da var Yemek yeme biçiminden tutun da yemeğin türünü seçmeye, otobüs durağında sıraya girip girmemeden, girenlere ya da girmeyenlere karşı tepkili olmaya ya da olmamaya kadar saymakla bitmeyecek davranışlar.

Burada bir tanım yapabiliyorum: Kültür, bireylerin davranışlarını belirleyen birikimlerin tümüdür Bu kısa tanımda, birikimleri açmak ve buna bağlı olarak da davranışları genişletmek gerekli olduğu düşünülebilir Ancak, böyle yapmakla bütüne ulaşmanın mümkün olamayacağını düşünüyorum.

Şöyle de söyleyebilirim: En başa dönerek "nereden başlamalı" sorusunu göz önüne alıp "kültür" mü yoksa "ekin" mi sözcükleri ile başlamış olma durumunda, kısa bir irdeleme sonucu, böyle bir tanıma ulaşmak mümkün olabilmiştir. Ulaşılan bu tanımı bir atlama tahtası olarak kullanmak gerekiyor Bir atlama tahtası olarak bu tanım, bir üst düzeye ulaşmamızı sağlayabilir. Ardından bir atlama tahtası daha bulunabilir Bu yöntemle sonunda daha üst düzeylere varmayı amaçlayabilirim.

"Nereden başlamlı"yı yineleyerek, "üretim"den başlanılsa nereye varılabileceğini göstermek istiyorum.

Üretim, insanın en eski ve ilk eylemidir Tarihi süreç içinde gelişerek günümüze ulaşmış olmanın yanında, gelişimini sürdürerek var olacaktır

Üretim, toplumun varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesneleri sağlamak üzere insanların amaçlı etkinliklerinin tamamıdır diye tanımlanabilir.

Toplum, birden fazla bireylerin birlikteliğidir Toplumun varlığı ve gelişimi, tek tek insanların gelişimiyle de ilintilidir İnsanın varlığı ve gelişimi için neler gerekli ise, bunları sağlamayı amaçlayarak yapılan etkinliklerin tamamı üretimi oluşturuyor

Besin, insan varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesnelerin başında yer alıyor Balık tutmak hayvanları avlamak ve meyveleri toplamak, insanlığın ilk üretimi oluyor. Bu ilkel etkinliklerde bir doğal ortam, bir de toplumsal ilişkiler ağı bulunuyor Doğal ortam, doğanın kendisi, toplumsal ilişkiler ağı ise insanın kendisi ve birbirleriyle ilişkileri oluyor Birbirleriyle ilişkide toplumsal işbölümü yer alıyor ve gelişerek sürüyor

İnsanlar üretim yaparken sadece doğayı değil, birbirlerini de etkiliyorlar. Bu durumda üretim, sadece maddi zenginlikler değil, aynı zamanda, içindeki yaşadıkları ve üretim yaptıkları ilişkileri de yeniden üretiyorlar. Böylece üretim, üretim güçleri ile üretim ilişkilerinin bütününü oluşturuyor Konumuzla ilişkisi oranında bu ilişkilere daha sonra değineceğim. Şu anda, başka bir noktayı öne çıkarmak istiyorum.

Balık tutma, onbinlerce yıldan bu yana üretim anlamında varlığını sürdürüyor Meyve toplamayı da aynı şekilde değerlendirmek mümkün. Ancak, avcılığın farklılaşması, öne çıkaracağım konu oluyor.

Avcılık

İnsanlar, tarihin belirli bir aşamasında hayvanları ehlileştirmeye başlıyorlar. Ehlileştirme ve sonrası da başla başına bir üretim olmakla birlikte, daha önemlisi, besin teminini amaçlayan avcılık, üretim sınırlarının dışına çıkıyor Avcılığın üretim sınırlarının dışına çıkması olgusunu her toplum aynı dönemde yaşamıyor Amerika'nın keşfiyle birlikte bu kıtaya yönelen insanlar için avcılık bir üretim biçimi değildir. Ancak, Amerika kıtasının yerlileri için halen üretimdir. **Kurtlarla Dans** filminde, bu üretimin kutsal yanı ve önemi çok güzel sergileniyor

İnsanlığın bu ilk ve en büyük eylemi, genel anlamda kültür olarak yaşamını sürdürüyor İnsanlığın ilk ve en büyük eyleminin, insanların temel kültürü olarak genlerine yerleştiği anlaşılır oluyor Genlere yerleşen bu kültür, günümüzde değişik biçimlerde görüntüye geliyor

Avcılık, en çok feodal dönemden öykülenerek günümüze ulaşıyor Av törenlerinin yer almadığı tarihi filmler yok gibi. Roman türü yapıtlarda da av ve avcılık çok yaygın sergileniyor Feodalizmin son dönemlerinin anlatıldığı Balzac'ın **Köylüler** romanında da bu tür bilgiler var Kayda değer bir av şöleni de, İspanyol yazar İbonez'in **Sazlar ve Çamur** ismiyle türkçeleştirilen romanında yer alıyor Bu iki eseri geçtiğimiz günlerde okuduğum için örnekledim. Örnekler sayılamayacak kadar çok.

Feodal beylerin özel malikanelerinin bulunduğu alan dışında üç tarz arazi var Birincisi köylülerin ekip biçtiği tarlalar İkincisi otlaklar Üçüncüsü ve en önemlisi ormanlar Önemi, feodal beyler için. Önemli oluşu, av hayvanlarının doğal barınağı olmasından kaynaklanıyor Korunması için büyük özen gösterilirken, korucu denilen silahlı milislere, ormanlık alanlara girenler ve izinsiz avlananlar için vurma yetkisi tanınıyor Böylesine korunan ormanlardan feodal beyler, avlanma ihtiyaçlarını gideriyorlar Bizim yazılı ve sözlü edebiyatımızda da av tutkunluğunun yer aldığı pek çok yapıt var Padişahların av tutkunlukları biliniyor Bunlardan biri de Avcı sıfatıyla anılıyor Yıldırım Beyazıd-'ın, Timur'la savaşmadan önce, Kızıcahamam ormanlarında büyük çaplı av partisi düzenlediği kayıtlara geçirilmiş.

Kapitalist üretim ilişkilerle birlikte feodalizm dağılırken, bu ormanlar da dağılmaya başlıyor. **Köylüler** romanında bu dağılışın hazin öyküsü de yer alıyor Kapitalizm için her değer bir metadır, alınır ve satılır. Ormanlar da alınıyor, satılıyor ve tüketilmeye başlanıyor Bu dönemlerde insanlar av ihtiyaçlarını, ormanları henüz tüketime açılmamış ülkelerin alanlarında gidermeye çalışıyorlar. İspanya ve Afrika ülkeleri bunların başlarında geliyor Özellikle Afrika ülkelerinde avcılık, bir tür sanayi oluyor ve hayvanların katliamı şekline bürünüyor Ardından av neslinin tükenmekte olduğu anlaşılıyor Bu durumda, korumacılık başlıyor Korumacılık, av neslinin korunmasından çok, avcılığın devamını sağlamaya yönelik oluyor Tıpkı, feodalizmde olduğu gibi, ormanlık alanlar korumaya alınıyor Bununla birlikte gelişen teknolojiden de yararlanarak av hayvanları üretilmeye başlanıyor Üretimin be-

lirli boyutunda, alanlar avcılara açılıyor. Bu aşamada, avcılık artık bir tür spor olarak benimseniyor. Avcı sporculara açılan alanlarda, sporcular avladıkları hayvanın türüne ve sayısına göre para ödüyorlar. Ayrıca, vurulacak hayvan sayısına da sınırlamalar konuluyor. Bununla birlikte av mevsimi belirleniyor. Av hayvanlarının üreme mevsimlerinde av yasakları getiriliyor Bütün bunlar, hükümetlerin politikası olarak kurallara, yani yasalara bağlanıyor Cezmi Ersöz'ün **Hayat, Bir Emrin Var mı** ismini taşıyan yapıtında "sosyete beyaz ayı avında" başlığı, bir fotoğraf altı olarak kullanılmış. Şimdilerin Yeni Demokrasi Hareketi lideri Cem Boyner, Kuzey Kutbu'nda avladığı beyaz ayı ile çektirdiği fotoğraf var. Burada şaşılacak bir şey görmüyorum doğrusu. Cem Boyner de, milyonlarca yıl önceden bugüne ulaşanlardan biri değil mi? Avcılık kültürünün genlerle günümüze ulaşmış örneklerinden sadece birisi. Avcılık gibi, genlerle günümüze ulaşmış bir başka olgudan daha söz edeceğim.

Şimdilerde aynı görüş egemen mi bilmiyorum. 1960'lı yıllarda devrimciler, kızların makyaj yapmalarını hoş karşılamazlar, hatta yasaklarlardı. Nedeni ise boyanmanın burjuva kültürü olmasıydı. Gerçekten öyle mi?

Kadınların, hatta erkeklerin boyanması ve süslenmesi de onbinlerce yıl öncesine dayalı bir kültür. Bu kültürün de tıpkı avcılık örneğinde olduğu gibi, genlerle günümüze ulaşmış olduğunu söylemek yanlış olmuyor Böyle olmasa, daha birkaç yaşındaki bir kız çocuğunun, eline geçirdiği boyalarla, ya da annesinin rujuyla yüzünü gözünü boyar olması nasıl anlaşılır olur? Annesini taklidediyor denilebilir. Ancak işin özü, kız çocuğundaki güdüdür Bu, genlerde kültür birikimi olarak kendisine ulaşmış, davranışlarını belirler olmuştur Kapitalizm ise bu güdüyü çok iyi değerlendirerek, geniş kitlede bilinç altını yüzeye çıkararak büyük bir pazar yaratmıştır. Kozmatik sanayii, bu pazar üzerine kuruludur.

Vazo - Mersin

Örneklemeyi çoğaltmak yerine, bu noktada kültürün evrenselliğinden söz edebiliriz. Evet, kültür evrenseldir.Şöyle de söylenebilir: Evrensellik, kültürün niteliklerinden biridir Ayrı coğrafyalarda ve ayrı zaman dilimlerinde, birbirleriyle kültür alanında alış verişlerin söz konusu olmayacağı dönemlerde, aynı kültürü edinebilmeleri ancak doğal ortam dediğimiz tabiatın içinde olmaktan kaynaklanıyor olabilir.

Buraya kadarki bilgilenmemizi de üzerine katarak kültürün yeni bir tanımını yapabiliriz: Tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan, bireylerin davranışlarını belirleyen birikimlerin tümü kültürdür.

Bu tanım da vardığımız yerdeki bir tanımdır Yeterli değildir Ancak atlama tahtası olacaktır.

Uygarlık-Medeniyet

Medeniyet, aynı anlama gelen uygarlık, bir ülkenin, bir toplumun maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü olarak tanımlanıyor. Medeniyet, "medeni" sözcüğünden türemiş. "Medeni" sözcüğü ise Medine'den. Medine, bilindiği gibi, Arabistan'da bir kent. Medeni, Medine kentine mensup, şehirli anlamına geliyor. Şehir yaşamının, uygarlık anlamını taşıdığı anlaşılıyor. Yukardaki tanımla, daha fazla değer yüklenmiş oluyor. Yüklenen değer, kültür birikimlerinin dışa vuran görüntülerinin tümü oluyor.

Şöyle de söylenebilir: Uygarlık tanımı, kültür tanımının içinde mevcut. Ancak kültür tanımındaki genişlik ve derinlik, uygarlık tanımında yer almıyor Bir kere, belirli bir coğrafya ile ve bu cağrafyada yerleşik toplulukla sınırlı. Sınırlı oluş, genişliği engelliyor. Diğer taraftan, uygarlık tanımı, belirli bir zaman kesitine sıkıştırılmış durumda. Bu sıkışıklık ise derinliği önlüyor Bu durum, şu tanımda daha belirgin anlaşılıyor· Uygarlık, belirli bir coğrafyada, belirli bir tarih kesiti içinde var olan kültür birikimlerinin dışa vurmuşluğudur, yaşama biçiminde görüntüsüdür.

Bu söylemde, kültürün bir başka niteliği ile karşılaşmış oluyoruz: Kültürün ulusal niteliği. Buradaki "ulusal"lığı öne çıkarmak gerekiyor Ulusallıktan kasdedilen, kapitalist ilişkilerin belirli bir döneminde öne çıkarılan "ulus ve ırk" kavramı değildir. Kültür kavramına ayrı bir zenginlik katan bir öge oluşudur Kültürün geniş yelpazesi içinde yer alan ulusallık niteliğinin evrensellik niteliğiyle ile çelişmediğini de eklemek gerekiyor Nitekim Anadolu uygarlıkları dediğimizde zenginliği görmek mümkün oluyor

Nedir Anadolu uygarlıkları? Bir kere, çoğul olması, birden fazla uygarlığın varlığını tanımlıyor. Ardından zenginlik geliyor, kültür zenginliği.

Anadolu coğrafyasında, belirli bir zaman kesitinde, kültür birikmininin yol açtığı bir uygarlık doğuyor Bir süre sonra, toplumsal bir olgu sonucu bu uygarlık yıkılıyor Yıkımın doğa olaylarına dayandığı dönemler de bulunuyor. Yıkıma neden olan toplumsal olaylar ise, dış faktöre bağlı olarak gelişiyor.

Burada yıkılan "tanımlı uygarlık" oluyor. Oysa kültürün yaşama şansı bulunuyor Uygarlığı yıkanlar, yıkıntılar üzerine yeni bir uygarlığı, kendi uygarlığını inşa edebiliyorlar, yerleşiyorlar. Bu durumda, kültürde bir örtüşme yaşanıyor. Örtüşmede, iki ayrı kültürün bileşkesi bulunuyor. Bileşkede zenginlik ürüyor. Sonuç yeni bir uygalık olmakla birlikte, zenginleşmiş bir kültürden söz etmek mümkün olabiliyor

Yerleşik olmayanlar ise, yıktıkları uygarlıkların üzerinden gelip geçiyorlar Bu durumda ise, yıkıntıların arasından eski uygarlığın kalıntıları, kültür birikimlerinden yararlanılarak yeniden üretiliyor. Yeniden üretme, hem uygarlığa hem de kültüre ilişkin oluyor.

Karain Mağarası, Batı Toroslarda, bir yamaçta. Önünde büyük ve verimli bir ova var. İnsanoğlunun Anadolu'ya bu mağaradan yayıldığı belirtiliyor. Kaynaklar, mağaradaki yaşamın 100 bin yıl önce başaladığını tahmin ediyorlar

Gediz üzerinde, Demirköprü barajı inşaatı sırasında, birlikte yürüyen iki insanın ayak izine rastlanıyor. Yanlarında köpek de var. Islak yanardağ külü üzerindeki izler, yeniden sıcak kül tarafından örtülmüş, çamur pişerek taşlaşmış, günümüze ulaşmış. Bu ayak izlerinin 26 bin yıllık olduğu tahmin ediliyor. Kim bilir, bir doğa olayının yıktığı uygarlıktan kaçan iki insan ve köpek, birikimleri kültürü nereye kadar taşıyabildiler. Kars'ın Kağızman ilçesinin Camuşlar köyünde Aladağ eteklerindeki kayalarda resimler bulunuyor Yüze yakın geyik ve dağ keçisi arasında insan, boğa, at ve eşek figürleri var. Bir başka panoda ok atan insanlar. Bu resimlerin 14 bin yaşında olduğu sanılıyor. Van ilinin Kırgeçit bucağına bağlı Put köyündeki mağaralarda ise renkli av hayvanları ve av sahneleri resimlerine rastlanıyor Bunların da 15 bin yaşında olduğu sanılıyor. Bu coğrafyadaki kültür ve uygarlığın birinci kaynağı, birinci gözesi Anadolu ise, ikinci kaynak, ikinci göze Mezopotamya oluyor İsa'dan önce 5 bin yıllarında Dicle ve Fırat arasında Sümerlerin yaşadığı biliniyor. Günümüze ulaşan ünlü **Gılgamış** destanı Sümer kültürünün ürünü. Destan kültürü, Mezopotamya'dan Anadolu'ya geçiyor, Hititler'e ulaşıyor. Batıda Troyalılar var. Homeros'un Odisseia'yı **Gılgamış**'tan esinlenerek yazdığını Cevat Şakir, Halikarnas Balıkçısı söylüyor Dahası var İsa'dan önce 1300'lerde yazılan Musa'nın kitabı **Tevrat**' taki Nuh Tufanı ve Adem ile Havva öyküsü de **Gılgamış**'tan alınmış, **Gılgamış** destanındaki Tufan ve İlk İnsan öykülerinden. Gılgamış destanın İsa'dan önce 2500 yıllarında yazılı olduğu sanılıyor

Anadolu uygarlıklarını besleyen iki kaynak, iki göze daha var Mısır ve Girit. Kaynaklar birbirinden alıyorlar, birbirlerine veriyorlar Zenginlik oluyor

Anadolu kültürünü, kültürün ulusal niteliğine örnek olarak verirken, hemen bir başka niteliği daha görmek mümkün oluyor

Ülke coğrafyasının her yöresi, doğa şartları açısından aynı özellikleri taşımıyor. Bazı yörelerde geniş ve sulak ovalar bulunurken, bazı yörelerde yüksek dağlar ve ormanlar egemen oluyor Deniz ise bir başka faktör. Denizler de bir değil. Hırçını var, mülayimi var. Bunların yanında yöre şartlarını belirleyen mevsimlerin değişkenliği önem kazanıyor

Bütün bu faktörler, tek tek, ya da bileşkeli olarak kültürün gelişimini etkiliyorlar. En başta, üretim faktörü değişkenlik kazanıyor. Geniş ve sulak ovalar yerleşmeyi sağlarken, kıraç, kurak ve dağlık yöreler yerleşikliğe imkan tanımıyor. Birincisinde tarım kültürü gelişirken, diğerinde hayvancılık öne çıkıyor. İklim değişikliği ise, tek başına kültürün değişkenliğini etkiliyor Sıcak yörelerdeki acı kültürü, insan vücudunun ısıya dayanıklığının regülatörü oluyor

Karadeniz yöresi insanının her hareketindeki çabukluk ve hızlılığa hiç dikkat ettiniz mi? Çabukluk ve hızlılık yöresel oyunlarına da yansımıştır. Esasen her oyunda, yörenin ürün hasadından figürler bulunur. Bunun nedeni, üretim faktörünün kültürdeki bileşimi ve bu bileşimin dışa vurmasıdır. Yaşamını Karadeniz'le iç içe sürdürmek zorunda olan yöre insanı, balık avını, denizin iri dalgalarından ancak, çabuk ve hızlı hareketiyle sağlayabilir. Bu yöresel kültür, yöre bireylerinin davranışlarını belirleyen örneği oluşturuyor.

Kültür yöreseldir, diyebiliriz. Kültürün yöresel özelliği de evrensel ve ulusal özellikle çelişkili değildir. Üstelik, kültürün zenginliğini çoğaltıcı bir faktördür. Bu noktada üretim sürecindeki bir olgudan daha söz ederek, daha kapsamlı bir kültür tanımına varmak istiyorum.

İnsan, üretimde bulunurken, kendisini de yeniden üretir Yukarda sözünün ettiğimiz kaya resimleri ve mağara bulguları, bu üretimin resmedilişi oluyor. Resimlerde neler var? Önce hayvanlar, sonra av aletleri, daha sonra av sahneleri. Bunların tamamı, insanlık tarihinin ilk öğretim kurumlarının karatahtası ve laboratuarı oluyor Buralarda insanlar kendilerini yeniden üretirken, deneylerini de nesilden nesile aktarır oluyorlar. Toplumsal işbölümünü hatırlamak gerekiyor. Yaşlılar öğretmen oluyor, yeni nesile üretimi öğretiyolar

Bu noktada gelişmiş bir tanım yapabiliriz:

Kültür, tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerleri ile, bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine, egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür.

Bu, geliştirilmiş ve kapsamlı bir tanım olmasına rağmen elbette, kültürün tek ve doğru tanımı değildir. Ancak, buraya kadarki anlatımlar çerçevesinde doğru ve kapsamlıdır Bu arada, kültürün yazım ve görsel yönleriyle yansıması anlamını yüklediğim edebiyat ve sanata hiç değinmedim. Burası, bilerek yapılmış bir atlamadır. İki nedenle. Birincisi, edebiyat ve sanatın, kültürün genel yapısı içinde ayrı bir kapsamda çok boyutlu olarak yer almasıdır. Bunların iredelenmesi ise asıl konumuz olan kültür ve sınıf bağlamının bulunmasında, kısa süre içinde olanak görmedim. İkinci neden ise, edebiyatın özelindeki konularda, kendimde yetersizlik görmemdir. Müzikten operaya, tiyatrodan sinemaya, şiirden romana uzanan her türde ayrı ayrı bilgi birikimi ile yola çıkarak sınıfsallığı yakalamak mümkündür. Ancak, özel birikim işidir Şu kadarını söyleyebilirim: Örnek olsun, müzikte, evrenselliği, ulusallığı, yöreselliği ve sınıfsallığı duyumsuyorum. Diğer alanlarda da. Bunların, her alanın yetkililerince ortaya çıkarılması gerektiğine inanıyorum.

Üretimden yola çıkarak söylemimi sürdürmek istiyorum.

Üretim, toplumun varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesneleri sağlamak üzere insanların amaçlı etkinliklerinin tamamıdır

Üretim, insanların doğaya karşı bilinçli mücadelesiyle başlıyor. Doğada toprak var Toprağın altında ve

üstünde pek çok zenginlikler. Önce, kolay erişilebilen zenginlikler devşirilmeye başlanıyor. Her devşirme, yeni deney oluyor Deneyler çoğalarak kültür üretiliyor Bunlar ne yazık ki, ayrıntılı olarak bilinmiyor Bir diğer bilinmez de insanlık tarihinin bu döneminin hangi coğrafyalarda ne kadar sürmüş olduğu. Bilim, bu dönemi ilkel komünal toplum olarak adlandırıyor. Bu sınıfsız toplumun, belirli zaman kesitinden itibaren işbölümleri dışında sınıflara ayrılmaya başladığı varsayılıyor. Bu dönemi köleci toplum düzeni, köleci toplum düzenini de feodal toplum düzeni izliyor. Bu dönemlerin de hangi coğrafyalarda hangi zaman içinde başladığı ve sürdüğü kesin olarak bilinmiyor. Varsayılan, bu dönemlerin süreklilik içinde, belirli zaman dilimlerinde iç içe de yaşamış olması. Biri bitiyor, diğeri başlamıyor. İlkinin içinde ikincisi yeşeriyor; ikisi birlikte yaşıyor; tekrar ikincisi içinde yeşermeye başlayan bir üçüncüsü hayatiyet buluyor. Bu aynı zamanda, insanlık gelişimini de anlatıyor.

Feodal toplum düzenine ilişkin bulgular ve buna dayalı bilgilerimiz, ilklere oranla daha fazla. şatol gibi maddelre dönüşüyor. Şarap tüketimine, av etleri meze yapılıyor. Kültür gelişimi, mimari, giyim, yemek ve içmek türleri ile savaşmakta, savaş araçları ve tekniklerinde sürüyor. Diğer yanda ise gelişim, üretim güçlerinde gözleniyor.

Üretim güçleri, üretim sürecinde gelişiyor. Bu süreç içinde, insan, madde ve üretim gücüne dönüşmüş birikim, yani bilim bulunuyor. Üretim güçleri, bu üçlünün bütününü kapsıyor Ayrıca, üçlünün meta üretimindeki ortak etkisi de kapsamın içinde bulunuyor. Üretim güçleri üretimin içinde gelişiyor. İnsanların yetenekleri artıyor, deneyleri çoğalıyor, beceri ve genel bilgileri üst düzeye ulaşıyor. Bir bütünlüğü ve bütünlüğün uyumunu yansıtan üretim araçları da gelişmiş oluyor. Bütünlüğün içinde azalma ya da çoğalma, yeni uyumlarda yükselen düzeye ulaşıyor Yükselen düzeye ulaşmada, bilimin üretim gücüne dönüştürdüğü teknoloji ve organizasyon, belirleyici yer tutar oluyor. Bunların bütününü sağlayan ise emeğin üretkenliği oluyor.

Binlerce yıllık gelişimin bir sürecinde, 1215 yılında Magna Carta bulunuyor. Magna Carta 63 maddelik bir

Dimini Kültüründen Seramik Örnekler - Yunanistan

Feodalizmde iki temel sınıfın varlığını biliyoruz. Bir yazar, Leo Huberman, **Feodalizmden Yirminci Yüzyıla** adlı yapıtında, iki temel sınıfı Savaşanlar ve Dua edenler ile çalışanlar olarak belirliyor. Gerçekten de asli görevleri dua etmek ve savaşmak olanlar bir yanda, çalışan ve üretenler de diğer yanda bulunuyor Buradaki üretimi "maddi" diye ayırdetmek gerekiyor. Çünkü, maddi üretime katılmayan dua edenler ile savaşanlar da aynı zamanda kendilerini yeniden üretiyorlar Bu kendilerini yeniden üretme, kültür olarak beliriyor Çalışanlar bu anlamda da üretiyorlar, kendi kültür üretimlerini sürdürüyorlar Her bölümün ürettiği kültür, her bölümün ayrı ayrı yaşama ve davranış biçimlerini belirliyor Bu, kültürün bir yanını oluşturuyor

Her türlü zorluklar altında madde üretimi sürdüren çalışanlara, öldükten sonra cennet vadeden "dua edenler", bir yandan kendi bedenlerine de eziyet uygularken, diğer yandan da "savaşanlar" gibi dünya nimetlerinden yararlanmayı sürdürüyorlar

Zenginlikler, kilise ile feodal beylerde birikiyor Birikimler, altın şamdan, gümüş tabak, yaldızlı duvar ve metin. Giriş bölümünden kral John'u tanıyoruz. Tanımada egemenlik alanı belirtiliyor. İngiltere kralı John'un aynı zamanda İrlanda Lordu, Normandiya ve Akitanya Dükü ve Anjon Kontu olduğu anlaşılıyor Önem sırasına göre lord, dük ve kont, soyluluk ünvanları oluyor Daha aşağıda baronlar var Kral dışında, ülkeye egemen olan soyluların toplamı 15 aile olduğu metinden anlaşılıyor ve önem sıralarına göre isimleri yer alıyor Ancak daha sonra bunların sayısının 25 olduğu kadediliyor Böylece söz konusu ülkenin kral dışında 25 aile tarafından bölüşüldüğü ortaya çıkıyor. Bunlar, savaşanların en tepe noktasında bulunuyorlar. Bu tepelerin altında salkım saçak şovalyeler yer alıyor Bunlara paralı asker diyebiliyoruz. Ancak, henüz para tedavülde yaygın olmadığından, şovalyelere fief adı verilen toprak parçalarının tahsis edilmiş olduğunu anlıyoruz. Tahsis edilen toprak parçaları, üzerinde üretim yapılan alanları ve üretim yapan insanları kapsıyor Şöyle de söylenebilir: Şovalyeler kendilerine tahsis edilen fief'den artık ürünü toplayarak savaşa hazır bekliyorlar.

Dua edenlerin tepesinde ise, başpiskopos, piskopos ve başkeşiş yer alıyor. Bunların da isimleri sayılıyor. Toplam 11 adet. Yerleşim birimlerinde tepeye bağlı din görevlilerinin sayısını bilmek mümkün olmuyor.

Ülke yönetiminde görev alan, ancak soylu olmayan yöneticiler ise ünvan olarak şöyle: Yüksek yargıçlar, ormancılar, şerifler, kahyalar, idareciler ve yargı görevlileri ve nihayet sadık Teba var. Sadık oluşları, başkaldırmaksızın maddi üretimi sürdürmelerinden kaynaklanıyor.

Magna Carta, bir yanıyla, yukarda sözü edilenlerin hak ve yükümlülüklerini yeniden belirliyor. Yeniden belirlemede, yeniliklerin özünü ise, yeni gelişmeye başlayan bir kavram oluşturuyor. Bu kavram Özgür İnsan'dır. Şöyle de söylenebilir: Odak Özgür İnsan'dır. Böyle olunca, savaşanların, dua edenlerin ve yönetenlerin hakları ve yükümlülükleri, yeni kavram Özgür İnsan'a göre yeniden belileniyor. Sözü edilen Özgür İnsanlar, feodal toplumun içinde yeşermeye başlayan burjuvaziden başkası değildir. Burjuvazi ile birlikte Özel Mülkiyet kavramı da belirmeye ve güvence altına alınmaya başlıyor. 30. maddeyi buna örnek göstermek mümkün: "Hiçbir şerifimiz ya da adliye görevlimiz, ya da başka herhangi bir kimse, yük taşımak amacıyla, özgür bir insanın atlarını ya da arabalarını o kişinin rızası olmadan alamayacaktır." Bir başka madde, 20. madde insan hakları için daha önemli hükümler getiriyor: "Adaletimize sığınan özgür bir kimse, işlediği hafif bir suç için ancak bu suçla orantılı para cezasına çarptırılacaktır. Ağır bir suç içinse, suçun ağırlığıyla orantılı bir para cezasıyla cezalandırılacaktır. Ama hayatını kazanma olanağı elinden alınmayacaktır. Aynı şekilde, bir tüccarın sermayesine dokunulmayacak, serf ise gene aynı biçimde geçim araçları elinden alınmaksızın para cezasına çarptırılacaktır."

Feodal toplumun iki ayrı temel sınıfı, birbirini çok az etkileyerek gelişen kültürleri bundan böyle, birbirlerinden daha çok etkilenir olacaklardır. Etkilenmeyi gerçekleştiren, emeğin üretkenliği sonucu ortaya çıkan yeni zenginler ve yeni toplumsal değişiklikler oluyor. Tarıma dayalı ve buradan elde edilen artı ürün ve artı değerle birlikte el sanatlarının gelişmesiyle türü ve birim ölçeği artan metaların hızlandırılan dolaşımı, yani ticaretin gelişmesi, zenginliğin kayanağının odağını değiştirirken, sermaye birikimi diyebileceğimiz olgunun da önemini ortaya çıkarıyor. O kadar ki, ticaretin önemi, savaşın öneminin önüne geçiyor. Magna Carta'nın 41. maddesi, bunun çok açık göstergesi oluyor. Madde düzeninden, savaş halinde dahi, ticaretin serbestçe yapılabilmesinin şartları öğreniliyor.

Bundan böyle toplumlar, bu tür yeni kurallara ihtiyaç duyacaklar, yüzyıllar süren gelişimin ardından sanayi devrimini yaşayarak 1800'lü yıllara ulaşacaklardır. 1700'lü yılların özellikle ikinci yarısından sonra, kültür anlamındaki gelişmelerde ve daha da özelinde üstyapı kuramında kabul edilmek zorunda kalınan yeni değerler, yeni bir sınıfla birlikte yeni bir üretim ilişkisinin ürününe dönüşücektir. Yeni sınıf ağırlıklı olarak bujuvazi ve proleterya, yeni üretim ilişkisi ise sanayi toplumuna doğru hızla yol alan kapitalizm olacaktır. Bu yolda üzerinde durulması gereken, feodalizmin iki temel kültürü, aristokrasinin kültürü ile köylülük kültürünün buluştuğu ve kesiştiği noktalardaki çatışmalardır. Çatışmaların doruk noktalarını ise 1800'lü yıllarda gözlenen bir dizi devrimlerde, burjuva devrimlerinde görmek ve yakalamak mümkün oluyor.

Bu noktadan sonra, konuyu kuramsal ve pratik yönüyle ayrı ayrı, ya da birlikte irdelemek mümkün.

Marks, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'ya yazdığı önsözde şunları kaydediyor: "İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, insanların bilincini belirleyen, insanların kendi toplumsal varlığıdır."

Bu doğrunun üzerine satır başlarıyla şunlar söylenebilir: -Toplumsal varlığın gelişmesi süreklidir. Gelişme, hem maddi üretici güçlerin bileşkesinde yer alan emek için, hem de toplumsal yapının diğer ögeleri için geçerlidir. -Gelişmenin belirli bir evresinde çatışma kaçınılmaz oluyor. Kaçınılmaz oluşu, mevcut kuralların artık gelişmeyi engeller duruma gelmiş olmasıdır. Marks'ın deyimiyle "bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişme biçimleriyken, onları köstekleyen zincirler haline gelirler." -Köstek zincirinin kırılması gerekli hale geliyor. Yani ekonomik temeldeki gelişme, bütün üstyapıyı dönüşüme uğratacaktır. Dönüşüm, madde dönüşümlerle birlikte ve aynı zaman dilimi içinde hukuki, dini, estetik ve felsefi biçimleri de içeriyor.

Bu satırbaşlarından sonra söylenecek kuram şudur: Toplumsal üretici güçlerle üretim ilişkileri arsındaki çelişki, kaçınılmaz dönüşümleri doğuruyor. Şöyle de söylenebilir: "Hiçbir toplumsal düzen, kendi içinde barındırdığı bütün üretici güçler gelişmeden önce ortadan kalkmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri de hiçbir zaman, kendi maddi varolma koşulları eski toplumun bağrında olgunlaşmadıkça ortaya çıkmaz." Bu sözler de Marks'a ait. Marks, eskiyi ve yeniyi "ideoloji" diye sıfatlandırıyor. Eski ve yeni, tek tek ya da birbirini izleyen süreçler olarak kültürden başka bir şey değildir. Bu durum, ideolojinin de kültür tanımı içinde yer aldığını gösteriyor.

Pratik yönde söylenecekler ise daha çok. Amerika'nın keşfine neden olan gelişmelerden başlayıp, aydınlanma çağının ürettikleriyle sürdürmek mümkün. Rönesans'ın, kültürün kalıcı yönüne katkıları, dünyamız kültürünün zenginlikleri olarak hala gözler önünde.

Konuşmamın sonuna yaklaşıyorum.

Konunun çok kapsamlı oluşu, konuşma sürecinde, konunun hemen her yönüne değinmeyi engelleyici bir faktördür. Kaldı ki, gerçekten, konuya ilişkin kısa süreli çalışmam sırasında karta geçirdiğim bir çok noktaya yer verme olanağı bulamadım. Yer vermeyişim, sistematiğin eksikliğinden değil, konumuzun bütünlük içinde çok yönlü olmasından kaynaklanıyor.

Buraya kadarki anlatımım içinde, kültürün sınıfla ilşkisinin bire bir örneği olmamakla birlikte, kültürün sınıfsal özelliklerini vurgulamaya çalıştım. Örnek vermek gerekirse, aristokrat ve köylü kültürü hatırlanabilir. Ama özellikle, kapitalizmin bir üretim biçimi olmasından sonra oluşan kültürü, herhangi bir sınıf adı vermeden söylemeye özen gösterdim.

Kapitalist toplumun sürekli dönüşümü, günümüzde de sürüp gidiyor. Dönüşüm süreçlerinin bugün ulaştığı boyutta, sermayenin birikim biçimi, emeğin örgütlenmesi, çalışma koşulları ile işgücünün niteliği ve bileşimi de yeniden tanımlanmaya muhtaç olarak önümüzde duruyor. Bu arada eklemek gerekiyor: Kapitalizm bir bütün olarak, sistem olarak, dönüşümlerinde hemen her konuya müdahalede bulunuyor. Doğrudan müdahalenin yanında, dolaylı ama yine sistemli mü-

dahaleden de söz etmek gerekli oluyor Çıplak gözle görüleyen dolaylı müdahale, kültür alanında daha yaygın. Tüketim mallarındaki marka seçiciliğinin yaygınlaştırarak benimsetilmesinden, seyirlik eğlencelerdeki ögelere kadar, izlenmesi gereken haberin içeriğinden, okunulması kaçınılmaz sayılan kitaplara kadar pek çok konuda müdahale ve dayatma mevcut. Bu anlamda "burjuva kültürü"nden söz etmek doğru oluyor. Ancak, gerek ülkemizde gerekse kapitalizmin metropollerinde, genel anlamda kültürün burjuva kültürü olduğunu benimsemiyorum. Hele keskin devrimcilik adına, viski içmekten evlilik kurumuna kadar pek çok değeri burjuva kültürü diyerek karalamak da gerçekçi olmuyor.

Şöyle özetlemek istiyorum:

Köleci toplumun ikili kültür oluşumunun bir yanına feodal beyler, diğer yanına da toprağa bağlı köylülük oturdu. Bir başka deyişle süreklilik içinde birileri, kendinden öncekilerin biriktirdiklerini sürdürdü. Aslında feodal beyler, köle sahiplerinden, toprağa bağlı köylüler de kölelerden başkası değildi. Nitekim, büyük köle ayaklanmalarından sonra, önceleri büyük kitleler halinde ve vardiyalı çalıştırılan köleler, dağınık topraklara ve yerleşik düzenle dağıtılarak, feodal topluma geçişin de hızlanmasını da sağlamış oldular. Sınıfsal yapılarını koruyarak feodalizmde gelişmesini sürdüren iki kökenli kültür, adeta kesişmez iki paralel çizgi görünümündeydi. Ancak yüzyıllar sürecinde ortaya çıkan gelişmeler, kesişmez gibi görünen iki paralenin birbirine alıp vermeye başladığına tanık oldu. Tanık olmanın belgeleri arasında Magna Carta da var. Feodal toplumun dağılım sürecinde ise alıp vermeler de hızlandı. Kapitalist ilişkilerin belirli aşamasında "at izi ile it izi" birbirine karışmaya başladı. Değişmeler metropollerde çok hızlı yaşandı denilebilir. Örnek olsun, Büyük Fransız devrimi ve bunu takip eden günlerde yaşanan vahşet olayları, burjuvazinin kültürü müydü, yoksa köleci toplumdan kaynaklanıp insanların genlerine işleyerek sürüp gelen bir kültürün öne çıkması mıydı? Bu sorulara yanıt aranıp bulunabilir. Ben bu noktada şunu söylemek istiyorum:

Kapitalizm rekabetçi dönemden başlayarak, metropol ülkelerinden merkezkaç olgusunun sürati ile dağılmaya başlayan ikültürden söz etmek istiyorum. Genel olarak Kültür Emperyalizmi diye adlandırılan bu olgu, kaçınılmaz olarak yayılmacılığını sürdürüyor. Tıpkı kapitalizmin yayılmacılığı gibi. Bunu, bir suya atılan taşın, düştüğü yerden başlayarak çevreye yayılan dalgalara benzetebiliriz.

Avrupa Birliği sürecini bu açıdan değerlendirmek mümkün. Avrupa Birliği, ekonomik ve politik birlikteliğin yanında, kültür anlamındaki birlikteliği ya da birliği yansıtıyor. Şöyle de söylenebilir: Avrupa topluluğu, kültür anlamındaki birlikteliğiyle birlikte giderek siyasal birlikteliğin de kaçınılmaz olduğunu görmüştür. Ancak, bu birliktelik burada durmaz. Bu birliktelik de dışa yayılan dalgalar gibi, belki zayıflayarak ama biteviye, sürekli olarak yayılmasını sürdürüyor. Nitekim, Avrupa Birliği, belirli ilkeleriyle de olsa ülkemizi sınırları içine almaya başladı denilebilir. Görünürde siyasal iktidarlarımızın yoğun çaba ve tavizleriyle gerçekleşiyor görünüyorsa da, konunun temelinde yukarıda sözünü ettiğimin biteviye, sürekli dalgalar bulunuyor.

Mümkündür ki, başka coğrafyalarda da benzer birliktelikler kurulacaktır Yeni birlikteliklerin özünü de kültür yine kültür birlikteliği oluşturmakla birlikte, ekonomik ve politik görüntüler öne çıkmış olacaktır.

Yine muhtemeldir ki, yeni birlikteliklerin dalgaları da biteviye, sürekli olarak merkezkaç gücüyle yayılacaktır.

Kaçınılmaz olan, Ayrı birlikteliklerin dalgalarının birbirleriyle çatışmasıdır Çatışmayı, dalgaların üst üste binerek ve çatışmanın diyalektik sentezi ile birlikte gelişerek zenginleşmesinin izleyeceği kuşkusuzdur.

Konuşmamı bitiriyorum. Bitirirken tartışılması dileği ile proleterya kültürü konusundaki görüşlerimi sunuyorum.

Bana göre, proleteryanın, kendine özgü, belirleyici sınıf kültürü olmamıştır ve olmayacaktır. Bunun nedenlerinin birisi ve en önemlisi, üretimin bizatihi yapısından kaynaklanan yabancılaşmadır. İşçi, üretim sürecinde, çok küçük bir dişli, hatta bir vida niteliğindedir ve sonuç olarak Meta'da damgası yoktur Damga, büyük organizasyonun ismini taşımaktadır. Hatta damgada birden çok ülkenin simgesi de bulunmaktadır. Sosyalizmde de bu durumun süreceğini sanıyorum. Bir ara dönem olacağı kuşkusuz olup sosyalizmi, kültür birikimi açısından çok önemli görmüyorum. Şöyle de söylenebilir: Sosyalizm sürecinde, emeğin, üretim güçleri içindeki bileşimde rengi değişmeyecektir. Değişmeyecek gibi görünen renkte, sanayi devriminden bu yana kapitalist sistemle başlayan yabancılaşma konusu yine önde bulunuyor Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, bu konumu değiştirmecektir

Ancak muhtemel bir gelişmeden söz edilebilir. O da şudur: Üretimde, doğrudan emeğin payı giderek azalabilir Bir dişlinin üretimi sırasında doğrudan emek vardır Dişli üretim sürecine girince, artık üretime katkıda bulunan dişlideki dolaylı emektir Üretim sürecindeki dişli sayısı arttıkça, doğrudan emeğe ihtiyaç azalıyor demektir Nitekim, azalma süreci içinde hep gözleniyor Günümüzde gittikçe çoğalan işsizlik sorununun temel nedenlerinden birini oluşturan bu olgu karşısında bugün geliştirilmesi gereken, işgünü çalışma süresini aşağılara çekmektir Çünkü, artık artı değerin birikimi, bir iki saatlik doğrudan emek süresinde önemli boyutlara ulaşmaktadır Dört saattlik işgünü sömürü düzeninin sürekliliği için yeterli olmalıdır

Konumuzu sürdürürsek, şunları söylemek gerekiyor Üretimde doğrudan emeğin rolünün azalması, dolaylı emek yoğun üretimin egemen olması ile mümkün oluyor. Bir ara dönem olan sosyalizmde, bu durumda insanlar, üretim sürecinde daha az zaman harcayacaklardır. Çalışma gününün 3-4 saat olduğu bir süreçte insanlar, kendilerine daha çok zaman ayırabilecekler Bu durum, kültürün sanat ve edebiyat yönündeki gelişmesine büyük hız katacaktır Sınıfsız topluma gidiş sürecinde, insanın özünü yansıtan insanlığın kültürü de oluşacaktır

Kim bilir, belki de birçok dayanıklı tüketim malı, kişinin ya da birkaç kişinin damgası ile yeniden gerçekleştirilecektir Yani emeğin yabancılaşması giderek ortadan kalkacaktır Ben buna inanıyorum. Son cümlemi söylüyorum: Kişi ya da bir grup insanın imzasını taşıyan bir uydu ile insanlar, uzaya, günübirlik gidip gelecekler.

(*) 4 Mart, cumartesi tarihinde, İnsancıl Ankara Temsilciği' nde yapılan "Sınıf ve Kültür" söyleşisinin metnidir.

Son On Yılda Türkiye'de Aydın Konumlanması(*)

Erhan YILDIRIM

Nasıl düşünüyor ve neye inanıyorsam o şekilde konuşurum, düşüncelerimi açıklama olanağından yoksun kalmak kadar beni rahatsız eden hiçbir şey yoktur.
KEPLER

Yazının başlığına göre son on yılın Türkiye'sinde aydının konumu ve durumu irdelenmeye çalışılacak. Ancak doğal ki böylesi bir irdeleme için bazı tanımlara başvurmamız ve bazen çok gerilere gidecek olsak da sözü edilen on yıllık döneme ilişkin (bazı saptama ve yargılara varabilmek için) tarihten örnekler vermemiz gerekecektir

Alexander Grushevsky, aydının tanımını yaparken, okumuşluk ya da bilginlik ya da çağdaş görüşlülük gibi veriler yanında, bir de asıl kendini aşabilme, yaratıcı yaşam koşulları edinebilme, insanlığa reva görülen haksızlıklara, eşitsizliklere, sömürülere ve her türlü şiddete ve kısaca insan kişiliğini, onurunu zedeleyen herşeye karşı isyan geleneğini "huy" haline getirebilme zorunluluğunu öngörür (1) diyor Bu tanımdan hareketle ülkemizde aydın diye nitelendirilenlerin büyük bir çoğunluğunun okumuş, çağdaş görüşlü ve bilgili olduğu kabul edilse de bunların ne kendilerini aşabildiklerini ne de sömürü ve şiddete karşı (değil isyan geleneğini "huy" haline getirmek) tepki göstermekten bile geri durduklarını görürüz. Özerkliğini yitiren akıl, pragmatizmin öne çıkardığı biçimlerde araçsallaşır, kendi dışında biçimlenmiş içeriklere teslim olur, toplumsal sürece boyun eğer. (2) Türkiye'de aydınlar tam da Horkheimer'in dediği durumdadır aydınların çoğunluğu (Çoğunluk niceliğini kullanarak azda olsa bir kesimi dışarda tutmak istiyorum) aklını özerkleştirememiş, aklı özerk olan önemli bir kısmı da oniki eylül sonrası bu özerkliğini yitirmiştir. Bu durumda aklı hiç özerk olamamışlar, kendi dışında belirlenmiş, resmi ideolojinin çemberini kuramamışlardır Özerkliğini yitirenler de zaman içinde diğerleriyle aynı konuma düşmüşlerdir Aydın'ın özerk ve özgürleşmiş bir beyine/akla sahip olması gerekir. Çünkü beynin/aklını, herhangi bir bağımlılıktan/kuşatılmışlıktan, kurtar(a)mayıp, onun zincirini kırıp, özgür düşünme yetisi edinip, düşüncelerini sözlü ya da yazılı dışavuramayanlar aydın nitelemesine hak kazanamazlar

Doç. Dr Fikret Başkaya aydını, sosyolojik aydın ve entellektüel diye ayırırken, "Sosyolojik aydın tanımına giren kesimin önemi toplumda "ayrıcaklı" konumu, bilgili olmalarından dahası kültürel tekel'e sahip olmalarındandır (3) diye sosyolojik aydının ayırdedici iki özelliğine vurgu yaparken, "Bir de bunlardan ayrı olarak ve ekseri marjinal bir öneme sahip olan (...) entellektüeller bulunur "Entellektüellerin" ayırt edici niteliği diploma sahibi olmaları veya belirli bilgilere sahip olmaları değildir, (...) belirli meslek gruplarına dahil olmaları da değildir Şüphesiz bunlarda en az diğerleri (sosyolojik aydın tanımına girenler) kadar belki de onlardan daha çok bilimsel bilgiye sahiptirler, (4) dedikten sonra, Entellektüelin ayırt edici niteliği, onun siyasal iktidardan ve siyasal iktidarın gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlığı, siyasal iktidar karşısında eleştirel bir tavır içinde olmasıdır. ( ) entellektüel, siyasal iktidarla da iyi geçinmeyen biridir. (5) Son on yılın Türkiye'sinde aydınlar Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi boyunca olduğu gibi, değil siyasal iktidar ve onun gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlık, iktidarla iyi geçinmemek Status quo'cu ve resmi ideoloji bağımlısı ve taşıyışısı olmuşlardır Bu tür olumsuz niteleminin dışına çıka(n)bilen sayıca çok az olan bir kesim İlhan Arsel'in şu yargısını doğrular davranış göstermiştir. Madeni Cesarete sahip gerçek aydın "insan beynini" her türlü tutsaklıktan kurtarıp, özgürlük vadisine çıkarmayı kendisine, amaç yapan, bu uğurda her fedakarlığı göze alan kimsedir, böyle bir kimse için halkı pohpohlamaktan övgülere boğmaktan kaçınmak ve acı gerçekleri onun suratına vurmak kutsal bir görevdir. (6) Ne acıdır ki bu görevden kaçınılmış ve bu ülkede bugün yaşanan bunca eşitsizlik, haksızlık ve şiddetin varlığına dolaylı da olsa katkıda bulunulmuştur. Aydın

olmanın, bir medeni cesarete sahip olmak gerektiğini söyleyen Sayın Emre Kongar...Aydın...toplumu ve çağını aşan düşünceleri savunan bu cesareti gösteren kişidir dediği kitabının "Aydın ve Don Kişot'luk ara başlığı altındaki bölümde "Pek doğal olarak bu cesaretin de bir sınırı vardır, deyip "Aydın'ın mal ve can güvenliğidir bu sınır diye de sınır belirliyor. (7) Böyle olunca yukarıdaki tanımlar ve aydınların görevi için söylenenler anlamını yitiriyor Bu durumda Sayın Emre Kongar'ın yargısına önem verildiği için olsa gerek ki, bugünün Türkiye'sinde aydınların başları kuma gömülü ve görünmez oluyor. Yine böyle olduğu içindir ki son on yılın Türkiye'sinde, aklını özerk kılamayan aydınlar siyasal iktidara karşı tavır al(a)mamanın yanında, devletin niteliği (kimin için, kime karşı, neye hizmet ettiği) konusunu kavramakta zorlanıyor. Dolayısıyla Yaşar Kemal'in çıkışında, ona destek olma ve düşüncelerini paylaşmak yerine onun karşısında olmak aymazlığını gösterenler bile çıkabiliyor.

Bence, bugün gelinen noktada Türkiye'de aydın olmanın turnusolu, devletin niteliği, siyasal iktidarın tutumu ile kökten dinci yükselişe karşı tavır alış ve kürt sorunu konusunda, halkların kardeşliği, eşitlik ve özgürlük temelinde birarada yaşama savunusu içinde olmaktır Oysa bu topraklarda aydınlar genel kabul görmüş tanımlara, göre köksüz, haksızlıklara karşı isyan geleneğini "huy" haline getirmişlik, geleneğinden yoksundur Cumhuriyet dönemi aydınları da böylesi bir köksüzlüğün sonucu olarak osmanlı'da (ulema) hakim sınıfın bir parçası ve merkezi otoritenin boyun eğicileri aydınların günümüze uzanan biçimi olduğundan onlardan nüansla ayrılmaktadır. Böyle olduğu içindir ki çoğunluğu Başkaya'nın Sosyolojik aydın tanımına karşılık gelmekte ve gerçek aydın (entellektüel) konusunda yanılsamalara yol açmaktadır Görünen manzara böylesi bir yanılsamaya yol açtığı içindir ki, insanlar, birçok akıl yoksunu profesörü, sermaye ve onun yazılı ve görsel medyasının çanak yalayıcısı olmuş gazetecilerini aydın sanabilmektedir Son tümcede belirtilenlerin yazdığı ve yaydıklarından hareketle Demirel'in değiştiği demokrat olduğu düşünülebilmektedir Üniversitelerimizde YÖK'e karşın bilimden bilimsellikten uzak bir ortamda profesörlük, öğretim üyeliği yapılabilmekte bunca olanlara karşı bir tepki oluşmamakta ve tam bir kapı kulu anlayışıyla davranılabilmektedir. Çeşitli çıkar ve kaygılarla dini denetim altın tutmak için Diyanet İşleri gibi bir kurumun varlığı ve din adamlarının maaşını ödeyen devlete karşın yetmiş yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir zaman laik olmamış bir ülkede olmayan laikliğin savunusu yapılabilmektedir

Sıraladığımız olumsuzlukları ve son on yılın Türkiye'sinde aydınların durumu/konumu konusunda Ufuk Uras'a kulak verelim Devlete (I. Cumhuriyet'e) ve müteşebbis sınıfına (II. Cumhuriyet'e) akıl veren danışmanlık yapan, aydın tipiyle sınırlı değil neyse ki elimizdeki seçenekler Dinin, sermayenin devletin otoritesine endekslenerek aydın kalabilmek mümkün mü. (8)

Türkiye'de aydınların durumu neden yukardaki anlatılanlar gibidir, tarihe kısa ve ince bir yolculuk yaparak önemli sayılacak, nedenlerden bir kısmını özetlemeye çalışalım.

Server Tanilli, ortaçağı, feodal üretim biçiminin doğuşu, gelişmesi ve sona ermesi olarak alır ve (Avrupa'da V yy. ile XVIII yüzyıl ortalarına) kadar olan tarih kesiti olarak tanımlar (9) Avrupa için ortaçağ aynı zamanda din ve din kitaplarında, yazılanların gerçekliğini mutlak kabul eden "dogma" ile aklın/bilimin üstünlüğünün savaşımı tarihidir

Bu uzun zaman sürecinde din'e ve dogma'ya karşı aklın üstünlüğünü savunan çok sayıda aydın çıkmıştır Batı'da Bunlardan Giardano Bruno 1548 - 1600) rahip olmasına rağmen, kilise halkı, "eğer kurtuluşa ulaşmak ve cennet'lere kavuşmak istiyorsanız iman sahibi olun imanı herşeyin üstünde tutun" şeklindeki beyin yıkamalarıyla yetiştirirken, Bruno aksini savunur ve kiliseye meydan okurcasına "iman yoluyla değil fakat, ancak şüphecilik (akılcılık) sayesinde gerçeklere ulaşabilirsiniz" formülünü salık verir (10) Bu ve benzeri düşüncelerinden dolayı 1576'da kilise tarafından zındıklıkla suçlanır ve işinden atılır, canını kurtarmak için Fransa'ya kaçar, Touiouse ile Paris ve daha sonra da İngiltere'de, Oxford Üniversitelerinde ders verir. Her gittiği yerde gericilerin saldırısına uğrar. Almanya'ya geçmek ister, izin alamaz ve yaşamının onaltı yılı ülkeden ülkeye göç ederek geçer Venedik'li zengin bir tüccarın daveti üzerine İtalya'ya döner, fakat görüşlerini paylaşmayanların şikayetleri üzerine hapse atılır ve sonunda odun ateşinde yakılma cezasına mahkum edilir Mahkumiyet kararını dinlerken insan onuruna yaraşır biçimde yargıçlara şöyle haykırır "Bu kararı veren sizler kararı dinleyen benden daha fazla korku içerisindesiniz." (11) Batı'da ortaçağ boyunca yukarıda yaşam serüveni'nin bir dönemi özetlenen Bruno gibi (Thomans Muntzer, İspanyol asıllı jesuit papazı, Suarez, İngiltere'de John Wycliff, Bohemya'da, Jöhn Huss) daha nicelerini görmekteyiz. Ancak Doğu'ya islamın hakim olduğu topraklara ve ülkelere baktığımızda bu tür başkaldırımlarla karşılaşmamaktayız. Ortaçağ'ın gerilerine gidip, Eski Yunan'ın akılcı düşünürleri (Aristo, Eflatun v.d) nin kaynaklarından yararlanıp etkilenen ıslam düşünürleri (Farabi, İbn Haldun, İbn Rüşt) gibi olmuştur, ancak bunlar akılcılığı şeriatın karşısına çıkar(a) mamışlar, çıkaramadıkları gibi, eski Yunan kaynaklarına Şeriat'da yer aramışlar, Şeriat'ı ve Kuran'ı bu kaynaklara uygunmuş gibi göstermeye çalışmışlardır

Kısaca özetlemeye çalıştığımız üzre, Batı ortaçağ'ı başından sonuna dek aklın ve bilimin, din (dogma)e karşı üstünlüğünün savaşımının verildiği ve bedelinin çok ağır ödendiği bir dönem olarak yaşamıştır. Batı, feodal üretim biçiminden, kapitalist üretim biçimine geçtiği süreçte yanı zamanda rönesans ve reform (burjuva devrimi) hareketleriyle bir aydınlanma dönemi geçirmiştir Bu süreçte bilim ile din (dogma) hesaplaşması büyük oranda bilimin kazanımıyla sonuçlanmıştır İslam dininin hakim olduğu (ona inanıldığı) topraklarda (doğu) böylesi bir hesaplaşma olmamıştır. Bugün içinde bulunduğumuz geriliklerin önemli nedenlerindendir, böylesi bir hesaplaşmanın olmaması. Osmanlı özelinde ele alacak olursak altıyüzyıl sürecek olan monarşik idare kendine kuran'ı ve şeriat'ı rehber edinip onun kurallarını toplum yaşamında geçerli ve hakim kılmıştır Osmanlı döneminde bindokuzyüzlere gelinceye, İttihat ve Terakki (Jön Türkler) olayına kadar mevcut sisteme ve otoriteye karşı kısmen de olsa, bir aydın karşı çıkışı olmamıştır O dönemde eğitim görmek için Avrupa'ya (o zaman Fransa revaçtadır) gidebilen aynı zamanda yeni açılan okullarda (tıp, mü-

hendislik vs.) eğitim alma şansına sahip (ulema'dan) olanlar daha sonra yönetim kademelerinde görev alan ve İttihat Terakki'yi oluşturanların yönetimde etkin olmak ve Batı'nın bazı değerlerini örnek almak istemeleri söz sonusudur. Ne ki İttihat Terakki (Jön Türk)cilerin çaba ve istemleri, dönemin sistemine ve yönetme erkini elinde tutan monarşi (imparatorluk) ye karşı köktenci bir eleştirel karşı çıkış ya da tavır alış değildir Batıda gördükleri ya da izlediklerinin bir kısmını, burada uygulamaya çalışma yanında, iktidara ortak olma çabalarıdır. Bu ülke aydınları için bir kökenden sözetmek gerekirse bu köken Osmanlı dönemi aydınlarıdır ki bu köken değil köksüzlüktür Bu köksüzlüğün sonucu olarak, aydınlar "Egemen olan sınıfların ve devletin her türlü politika ve uygulamalarını eleştirebilen, bu alanda hiçbir yasağa, tabuya, inkarcılığa itibar etmeyen, sorunları sadece ulusal planda değil evrensel planda ele alıp kavramaya çalışan kişidir...(12) diyen doçent Başkaya'nın tanımladığı kişi olmaktan çok uzaktır. William Hawit benzeri özellikleri sayıp ve bunları her aydının her fikir savunucusunun, her vicdan sahibinin yaşam parolası olması gereken bir görev olduğunu varsayarak bu yeryüzünde bize düşen görevler vardır ki, bunları ihmal etmek bizleri başkalarına karşı suçlu duruma sokar, insanlığın ıstırapları karşısında susup oturmak, alçaklıktan, ihanetten, köle ruhluluktan, başka birşey değildir Bu tür davranışlar yüzünden değilmidir ki, hemen her yerde haksızlıklar, sömürüler (ve benzeri pislikler) güçlenmekte halk yığınlarına musallat olan baskılar sürüp gitmektedir...(13) diyor yüzaltmışyıl önce yazdığı kitabında.

Dipnotlar.

(1) İ. Arsel - Aydın ve "Aydın" İnkilap Kitabevi Yayınları. s. 14. İst. 1993

(2) Marx Harkhelme - Akıl Tutulması - Metis Yayınları s. 75. İst. 1986

(3) F. Başkaya Paradigmanın İflası Doz Yayınları s. 14. İst. 1991

(4)age s. 14

(5) age s. 14

(6) İ. Arsel - Biz Profesörler İnkilap Kitabevi Yayınları s. 45 - İst. 1992

(7) E. Kongar - Oniki Eylül ve Sonrası Say Yayınları s. 90. İst. 1987

(6) U. Uras - İdeolojilerin Sonu mu? Sarmal Yayınları s. 14. İst. 1992

(9) S. Tanilli - Yüzyılların Gerçeği ve Miras 11. Say Yayınları s. 8 - 9 İst. 1986.

(10)İ. Arsel - Aydın ve "Aydın" İnkilap Kitapevi Yayınları s. 75 -76 İst 1993

(11)İ. Arsel age s. 76.

(12)F. Başkaya - Paradigmanın İflası doz Yayınları s. 15 - İst 1991

(13)W. Havitten aktaran İ. Arsel age s. 17

(*) İnsancıl Ankara Temsilciliği'inde 7 Ocak 95'te yapılan söyleşiden yola çıkarak kaleme alınmıştır.

GÜNEŞE VEDA

akşamdı gülüm
günbatımı
uysal deniz ve güneş
dalarken akşamın koynuna
hüzünlü bir bakışla
çığlıkların müziklendiği
o an
donup kaldık ufkunda

tellerinde o ezgi
gitarın
bir cazdı
tenor ses
tadımlık öpüşlerle duyulan

kararan havayla başladı
duygularımızda vedası
sonsuzluğun

elele bir kız bir oğlan
bakınız
sevmek iki sözcük
öylesine deniveren
ağacın
dallarında gülücükler
ve yediveren...

BİRBAŞINALIK

bir ses
dost sesi
duymak
şaraplaşmak esrikliğinde
tanrılaşmak
yaşam için
bilebilmek
ne güzel..

elele dolaşmak
dökülen yaprakları
çiğneyerek
şiir okumak
uçmak göklere

bu yalnızlık
başka dostum
varılıp da dönülmez yerlerin
sonsuz
birbaşınalığı

UNUTUN

kara trende ağlayıp
vardiyada düştündünüz
alamanya yedi
zonguldak yaktı sizi

dalgalar beyaz köpüklü
kumlar sıcak
yok olduk
unutun bizi

Mevlüt KIRNAPÇI

Sanatsal Emeğin Örgütlenmesinde Bir Model Olarak "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri"

Fevzi GÜMÜŞ

Giriş ya da konu üzerinde açıklama

Bu yazının yazılma sebebi **İnsancıl Ankara Temsilciliği**'nin Kooperatifleşmeyle ilgili başlatmış olduğu tartışmaya bir model sunumu ve bu model üzerinde tartışmalara perspektif kazandırmadır Bu anlamda da ön bilgi ya da tartışmaya araç sağlama işlevini görürse kendisinden bekleneni gerçekleştirmiş olacaktır. Yine bir model olarak verilecek kooperatif örgütlülük, üzerinde konuşulabilecek modellerden sadece biridir ve buna uygun modeller gerçekleştirmede alt zemin oluşturma işlevi görebilir.

Yaşamda ve sanatsal alanda özellikle kendini muhalif kesimde tanımlayanların örgütlenmelerinin zorunluluğu konusunda uzun bir zamandan beri sözler sarfedildiği bilinmektedir Özellikle sanat sözkonusu olunca bu zorunluluk kendisini iyice hissettiriyor. Örneğin kültür sanat alanında yayın yaşamınayeni başlayan **Berfin Bahar Dergisi** 1 Sayısında kapak başlığını "Hayat ve Sanat içinde örgütlenme zorunluluğu" olarak seçebilmiştir Yine muhalif kesimde kapitalizmin kültür tekellerinin kirletici işlevi üzerine sıksık vurgu yapılmakta ve bu tahribe karşı insani mücadelenin yükseltilmesinin kendini tarihsel gerçeklik içinde dayattığı kanısı yaygınlık taşımaktadır Ancak kültür ve sanat alanında örgütlülüğün nasıl olacağı, kitleselleşmenin nasıl sğlanacağı somutlanamıyor, girişimler dergi-okur ya da benzeri etkileşimlerle sınırlı kalıyor, üst örgütlenmelere sıçrama yapılamıyor. Tam da bu noktada **İnsancıl Ankara Temsilciliği**'nin girişimi anlamlıdır ve kültür sanat alanındaki kaygılarla örtüşmektedir.

Gündeme gelen kooperatifleşme olgusu herşeyden önce, emek yoğun yapısı ve alternatif niteliğiyle, fazlaca sancıları olan bir süreci bünyesinde taşımaktadır. Sebebi de tarihsel evrilme içinde kooperatif örgütlülüğünün kapitalist ilişkiler içinde çerçevelenmiş olması. Ancak demokratik temsiliyet ve amaçları bakımından ortakları arasında dayanışmayı sağlamasıyla, tarihsel süreç içinde de kooperatif örgütlülüklerin bu tür bir işlevi gödüğü bilindiğinden, üzerinde tartışılmayı hakeden bir örgütlenme türü olarak incelenmeye değer

Emek Değerlendirme Kooperatiflerinden "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatiflerine"

Ortaklarının emeğini değerlendiren, onlar için iş ve istihdam yaratan "Ütopik İşçi Komünü" olarak da nitelenen **Emek Değerlendirme Kooperatifleri** XIX. yüzyıl şartlarında işçi ve zanaatkarların sosyal krizden, özellikle işsizlikten kaynaklanan ekonomik yoksulluğu gidermek amacıyla tasarlanmışlardır. Zaman içindeki evrimleriyle işbirliği, dayanışma ve çoğu kez kar güdüsü amaç olarak seçilebilmiş, yapıları ve işleyişleri de bu amaçlara uygun şekillenmiştir.

Özellikle İngiltere başta olmak üzere Almanya, Fransa gibi batı ülkeleriyle Güney Amerika ülkelerinde uygulanmalarında sağladıkları başarılarla günümüzde de alternatif örgütlülüğün cezbedici yönlerini bünyelerinde taşıyan **Emek Değerlendirme Kooperatifleri**nin sanatsal alan sözkonusu olunca daha bir güncellik taşıyacağı kabul edilebilir birşeydir Zira sanat, özellikle kapitalist ilişkilerin egemen olduğu toplumlarda değiştirici yönüyle ideolojik bir aygıttır ve sistemle içselleşemediği oranda dışsallaşır. Bunu anlamı sistemin ideolojisiyle çeliştiği oranda sanatsal alanının ayrışmalar yaşayacağıdır ve bir yanda sistemin can simitleriyle durgun denizde yüzmek diğer yanda ise azgın dalgalarla boğuşmak vardır. Tesbit böyle olunca da Sanat Emeğinin Kooperatif Örgütlenmesi tarihsel alternatifliğiyle dalgalarla boğuşmada bir araç olarak düşünülebilmelidir.

"Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri" Hakkında Özet Düşünceler

Öncelikle ve özellikle **Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri**, kendisini muhalif kesimde tanımlayanlar için demokratik araç olarak görülmelidir. Kooperatifin amacı, işlevleri ve ortakların ilgi ve beklentileri buna uygun olarak şekillenmelidir.

Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri nasıl bir örgüt yapısı taşıyacaktır, ortakları kimlerden oluşacaktır, işleyişi nas:l olacaktır, işbirliğinin istikrarı nasıl sağlanacaktır ve işlevleri ne olacaktır?

Daha da çoğaltılabilecek bu soruların cevabı sanatın her alanında farklılıklar taşıyabilir ve sanat dalında yapılarına uygun değişikliklerle şekillenebilirler Ancak sanatın tüm alanları için değil de İnsancıl için cevap vermek yazının kapsamı ve amacı düşünüldüğünde anlamlı gelmektedir.

Kooperatifin amacı sanat emeğinin yoğunlaştığı her şey olabilir Örneğin edebiyat, resim, müzik vs. Ana tüzük de bu bölümün sanatsal emeğin yoğunlaştığı bütün alanlara müdahale imkanı sağlayacak şekilde uzunca tutulabilmesi imkanı vardır. Önemli olan kooperatif örgütlülük de dayanışmanın amaç olması ve kişisel yararın bunun için araçlaştırılmasıdır.

Örgüt yapısı için şu varsayımlar düşünülebilir **Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatiflerinin** ortakları genel anlamda sanat emekçileridir yani sanatla ilgili herkesdir **İnsancıl** somutunda ise yazar ve oku kitlesidir. Yine kooperatifler için genel ilke olan "açık kapı ilkesi" **İnsancıl**'ın savunduğu ilkelerle sınırlanmalıdır. İşbirliği grubunda ahenk sağlanması ileride çıkabilecek ihtilafların önünü önceden tıkamak bakımından gereklidir.

Sanat emeğini değerlendirme kooperatifinde, işleyiş bakımından demokratiklik esastır, her ortak formel olarak eşittir ve kararların oluşturulmasında eşit koşullarda katkı yapma fırsatına sahiptir. İşbirliğine katılma ve işbirliğinden yararlanmada da fırsat eşitliği geçerlidir. Eşitliğin varlığı fiili katkı ölçüsünde ortakların yönetim üzerinde etkill olmasına engel değildir, bu da elbette ki bilinebilir bir şeydir Yine sanat alanında kapitalist tekellerle rekabet etmek durumunda olan kooperatif örgüt profesyonel yöneticilere ihtiyaç duyacaktır ve fakat bunların varlığı ortakların-seçilmiş amatörlerin örgütsel bağlılığını, yönetime katılma noktasında ortadan kaldırmak olmamalıdır. Demokratik işleyiş için gerekli tüm koşulların kuruluş aşamasında oluşturulması gerekir Unutulmamalıdır ki her işbirliği ciddi bir hazırlık ve örgütsel dizayn gerektirir Sözkonusu yapılar içinde ortakların temel ilgi ve beklentileri belirleyici olabildiğinden, önemsenmesi gereken konu katkı-karşılık dengesinin ortakların ilgi ve beklentileriyle çerçevelenmesidir Bu aynı zamanda işbirliğinin istikrarı için de kaçınılmazdır. Dolayısıyla da hazırlık döneminde ilkeler somutlanır ve buna uygun özellikler belirlenebilirse başarı ve istikrar öncelenmiş olur Örneğin ortakların örgütlülükten neler beklemesi gerektiği, örgütlülüğün amacının nelerle sınırlı olduğu, özellikle de risklerin çokluğu vurgusu yapılarak dayanışmacılık anlamında dinamik, bireysel beklentilerin asgariye indirildiği, dürüst bir ortaklık oluşturulabilir.

Üzerinde durulması gerekli bir konu da ortaklık payının ne olacağı, hangi kıstaslara göre belirleneceğidir. Bu konuda esnek bir yapı düşünülmeli ve ortaklık payı zamanla arttırılabilecek şekilde küçük rakamlı konmalıdır. Ancak zamanla yapının demokratikliğini bozacağı düşünüldüğünde, ortaklık payının (her ortak için en fazla bir, iki gibi) sınırlanması gerekebilir

Sonuç

Kısaca ve özetle anlatmaya çalıştığımız örgütlenme türü olarak kooperatifler bir çok sancıyı bünyesinde taşımaya uygundurlar. Taşıdığı riskler, sağladığı yararlardan fazladır ve kapitalist, ilişkiler yumağında kirlenmeye yatkın oluşumlardır. Son tahlilde de kapitalizm içinde kapitalizme karşı bir konumlanış-kurumlanış amaçlayan **Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri**'ni, piyasa ilişkileri içinde gerek işleyiş gerekse rekabet konusunda, demokratik yapılanmasıyla, birçok sorun bekler. Ancak alt yapısı uzun tartışma sürecinden geçen bir kooperatifin de başarı ve istikrarı öncelemesi zor olmasa gerektir. Yine yapının kimlerle uygulama kazanacağı başarı ve istikrar bakımından belirleyici olacaktır **İnsancıl**'ın, beş yıllık geçmişiyle, savunduğu ilkelerde ısrarcılığıyla ve okur kitlesinin karakteri, dürüstlüğü, pekişkenliği ve diriliğiyle, yine bıkmadan usanmadan-umutsuzluğa kapılmadan, ciddi--disiplinli-samimi mücadelesiyle sözkonusu örgütlülüğü taçlandırması pekala mümkündür. Anlatılan özelliklerde esasen bu yazının yazarını umutlandırmaktadır

Son söz olarak da başlatılan tartışma sürecinde bu yazının amacının, tartışmalara perspektif kazandırma ve alt zemin oluşturma olduğunun unutulmamasıdır Elbetteki tartışma derinleştikçe zemin yükselecek, yapı tamamlanacaktır

Yararlanılan Kaynak:

İsmail Duymaz, Emek Değerlendirme Kooperatifi: Bir işçi İstihdam Projesinin Çok Engelli Parkuru, İstanbul 1994, Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

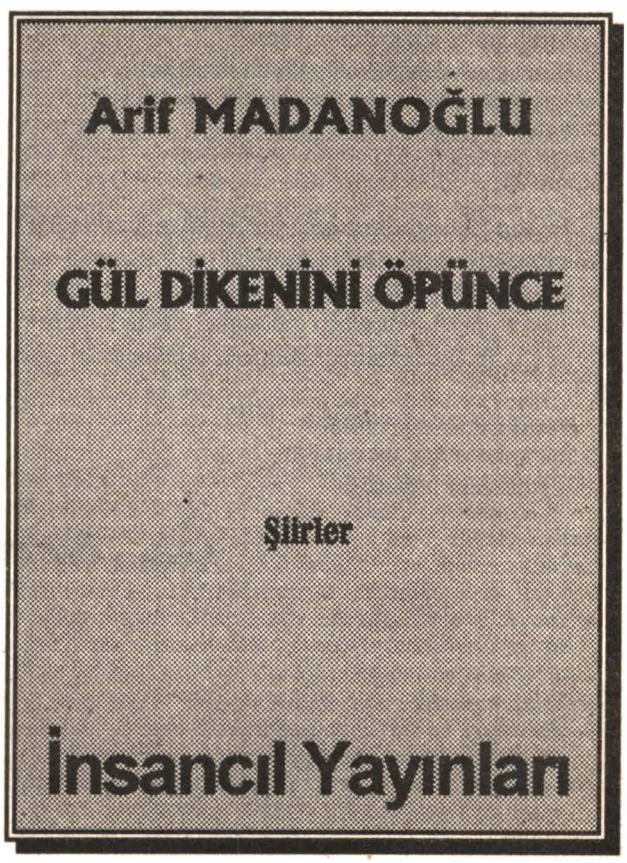

HOŞÇAKAL ÇOCUK YÜREĞİM

giderken hazandı usul bir yağmur
bıraktı elimi o hüzzam şarkı
suların kırışan siyahına saklamasaydım yağacaktı gözlerim
durmadan kırmızıtozlu bir karasabana çıkıyordu
ayaklarımın altında kırılıp duran zaman

gidişine bir isim aradım
kandan izlerle uzayıp giden yüreğine
simsiyah tankerler geçiyordu, titrek kederim
çok uzaklarda bir şarkı geçiyordu
bir şarkı kemanların tellerini eskitiyordu
belli ki bir yarayı örtüyordu anason kokuları
karşı kıyıda tiz çığlığıyla bir ambulansın telaşı
içinden ışıkların oynaştığı yolları yırtıyordu
kulaklarımdan durmadan büyüyen isyanın geçiyordu

söndü içimdeki labirentte bütün balıkçı fenerleri
artık hiç bir kıyı almaz beni, yaşlı palmiyeler
hiç bir kıyıya sığınamam, yaralarıma tuz döken olmaz
toplayıp sarhoş tayfalarını limandaki meyhanelerden
beni bırakacak kirli keten örtülü masalarda vapurlar
bu gece bütün kaptanlar bensiz demiralacak
çırağanın ıslak aydınlığında
gümüş gövdeleri dönüp duran martıların
aç çığlıkları kalıyor bana, isimsiz sokaklar
bana buğulu bir rakı kadehi
yalancı sığınaklar

insanın belleğinde sadece bir anı olarak sakladığı
gitmelerin adıdır biraz da ölüm
ölümün iki ayrı yakasında
başka gölgelere karışıp gidiyoruz, başka küllere
say ki bir kum saatiydi, nehirlerin deltasında aşklar

hoşçakal çocuk yüreğim
barışık bir kaç mevsimim
gülbahçem hoşçakal

Aydın ÖZTÜRK

Okurların Dikkatine

Halidun ŞEN

1) Özdemir İnce sıkıştığı zaman (**Varlık**'ta yapılan tartışmamız bağlamındaki bilgi yoksunluğundan doğan bir durumdur bu) şair ve yazarlığından dem vurup kendini kurtarmaya çalışıyor. Devamlı ortaya attıkları gibi, eğe kendileri gerçek bir şair ve de yazarsalar her şeyden önce okurlara karşı saygılı olmayı öğrenmelidirler. Ö.İnce bir yazar olarak aktarım yaptığı kaynakları okurlara doğru dürüst vermemiştir, verme gereğini dahi duymamıştır **(bak. Dr. Halidun Şen, Anlaşmazlık ve Bilgisizlik, Varlık, Ağustos 1994, Sayı 1043, Syf.57 Sütun 2 ve syf. 58 sütun 1)**. Okurlara (nereden aktarım yapılmışsa yapılmış, sana ne, otur oku, gerisini sorma, orası seni ilgilendirmez, ben yazarım, sense okursun, yerini bil düşüncesi vardır burada) ve de aktarım yaptığı bilim adamının (orada ya da burada söylemiş ne fark eder düşüncesi vardır burada) karşı bu saygısızca tutumundan dolayı Ö. İnce'yi, saygısızlığını satır, satır belgeleriyle kanıtlayarak uyardım, yukarda verilerini vermiş olduğum yazımda.

Yapılan aktarımlarımların verilerinin doğru dürüst verilmemesi, okurların aktarımların yapıldığı kitapları, belgeleri vb. bulma özgürlüğünün, hakkının ortadan kaldırılmasıdır, elinden alınmasıdır. Bir yazar ya da / ve de şair, kimn olursa olsun, kim oluyor ki okurların bu hak ve özgürlüğünü elinden alıyor. Bu ne biçim şairlik ya da / ve de yazarlıktır?

Uyarıma rağmen, daha doğrusu uyarılmasına rağmen, yukarda adı geçen şair ve yazar bey-efendi oralı bile olmadı, aradan bunca zaman geçmesine karşın okurlardan (onlara saygısızlığından dolayı) hala bir özür bile dilemedi / dileyemedi. Gerektiğinde özür dilemek insanı küçültmez. Gerektiğinde özür dilemekten korkmanın ya da dili varıp özür dileyememenin ne anlama geldiğini sayın Doğan Cüceloğlu İyi Düşün Doğru Karar Ver **(Sistem yayıncılık, 5. basım, Nisan 1994)** adlı kitabının 273. sayfasında şöyle açıklamaktadır, "Samimi olarak özür dileyebilen kişi kendine güvenen ve iç zenginliği olan kişidir. Bütün değerini başkalarının kendine verdiği değerde arayan 'kalıplanmış' birey kolay, kolay özür dileyemez. Özür dilerse diğerlerinin kendini 'zayıf' göreceğinden ve önemsemeyeceğinden korkar."

Uzmanlık alanı algılama, öğrenme ve dil psikolojisi olan Doğan Cüceloğlu halen California State University, Fullerton (A.B.D.)'de görevli bir psikologdur. Ben psikoloji öğrenimi görmediğimden dolayı (bu konuda kitaplar okumuş olmama rağmen yukardaki aktarmanın SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN aktarma olduğunu vurgulamak zorundayım (sorumluluğu yüklenilen aktarma, sorumluluğu yüklenilmeyen aktarma konusunu **Varlık**, Ağustos 1993, Sayı 1031, Syf. 64'de ele aldım).

Görüldüğü gibi bu şair ve yazar bey-efendi okurları hiçe sayıyor, ezip geçiyor **(Varlık, Ağustos 1994, Sayı 1043'teki yazımda bu konu kanıtlandı -bak. Syf.57 Sütun 2 ve Syf. 58 Sütun 1-)**. Sorumluluktaki en büyük pay, bence, okurları hiçe sayan, okurlardan özür dilemeyerek saygısızlığını okurlara karşı katlayarak sürdüren Ö. İnce'de değildir. Okurlar kusuruma bakmasınlar, ama sorumluluktaki payın en büyüğü kendilerini ayaklar altına alıp ezen Ö. İnce'ye ses çıkartmayan okurlara aittir Biliyorum, baskı altında yetişmiş, bastırılmış bir toplum Türk toplumu, ama artık bir şeyler değişmeli, okurlar kendilerine yukardan bakan, saygısız, kendini beğenmiş yazarlara ya da / ve de şairlere gereken tepkileri göstermelidirler, sanatçı olarak değerleri ne olursa olsun bu yazar ve de / ya da şairlerin.

2) Bana verdiği yanıtlarda Ö. İnce ya yazdıklarımı saptırıyor ya da yazdıklarımı algılamada bir eksikliği var, yoksa ikisi de mevcutmu, bu sorular ancak ilgili bilim dal(lar)ının uzmanlarının yanıt vere-bileceği sorulardır. Ben salt bir kez daha anımsatıyorum okurlara, Ö. İnce'deki yazdıklarımı saptırma ya da yazdıklarımı algılama eksikliğini kanıt değerindeki belgelerin içinden seçilmiş bir iki örneği vererek.

Ö. İnce **Varlık**, Ağustos 1993'de çıkan yazıma yanıt veriyor **(Varlık, Kasım 1993, Sayı 1034, Syf.59 Sütun 1)** " bir alandan cümle alıntısı bile yapamayacağımı söylüyor" aynı yazı, sayfa 59, sütun 2 "Ama bir bilimadamı kendi eğitiminden edindiği donanımını öne sürerek bana ya da başkasına karşı yasaklayıcı bir tavır takınırsa onu 'Hadi canım sende !' derim." Bu iki alıntıda Ö. İnce'nin yanıt verdiği, **Varlık**, Ağustos 1993, sayı 1031'de yayınlanan yazımın bu konuyla ilgili bölümünde yazdıklarım şunlar **(bak. Syf.64 Sütun 2)** "Tüm bunlar yukarda sözünü ettiğim, açıkladığım aktarma yapılan bilim dalındaki bilgi süzgecine sahip olunmadığı takdirde, yapılan aktarmayla savunduğumuz düşüncelere destek sağlamamamız, aktarımda söylenen(ler)in sorumluluğunu yüklenmememiz gerektiği anlamını taşımaktadır, yoksa aktarma yapılamaz anlamını değil.", aynı yazıda sayfa 64 sütun 3, son paragrafta şöyle diyorum "Yoksa haklı olduğumuz ve de / ya da olabileceğimiz bir konuda haksız duruma dahi düşebiliriz. 'SORUMLULUĞU YÜKLENİLEN' karşıt 'SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN' aktarımlar olgusu çok önemlidir anımsatırım."

Ö. İnce'nin yukardaki alıntıları yapmış olduğu **(Varlık, Kasım 1993, Sayı 1034, Syf.59-61)** yanıt yazısına **Varlık**, Ağustos 1994, sayı 1043, sayfa 57 sütun 2'de verdiğim yanıt: "Benim yazdıklarımdan çıkan sonuç şudur: Aktarma(lar) her alanda herkes tarafından yapıla-bilir, ancak aktarmanın / aktarmaların yapıldığı alan(lar)da bilgi süzgecine sahip olunmadığı takdirde sorumluluğu yüklenilmeyen aktarma biçimini seçmek daha doğrudur, yok eğer aktarma(lar) yapılan alan(lar)ın bilgi süzgecine sahipseniz sorumluluğu yüklenilen aktarma(lar) biçimini yeğlemeniz daha doğru olur. Kısacası iki tür aktarım biçimi vardır: SORUMLULUĞU YÜKLENİLEN ve SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN. Aktarma(lar) yapan kişi kendi durumunu (bilgi süzgecini) göz önüne alarak yukarda sözü edilen iki biçimden birini kendi sorumluluğu altında seçer. Yazılanlar saptırmak niye?" diyorum. Ve hala Ö. İnce yukarda yazılanlara **Varlık**, Ekim 1994, sayı 1045, sayfa 61 sütun 2'de yayınlanan 2. yanıt yazısında şöyle yanıt veriyor: "Dr Şen bu noktada itiraz ediyor, 'aktarma yapılan bilim dalındaki bilgi süzgecine' sahip olmayanların aktarma yapamayacaklarını ileri sürüyor." işte yazdıklarımı böylesine ve sürekli saptırmasının ya da / ve de yazdıklarımı algılamadaki eksikliğinin belgelerle kanıtlanmış güzel bir örneği.

3) Ö. İnce **Varlık**, Ekim 1994, sayı 1045, sayfa 61 sütun 2'de şöyle diyor: "Yani fizikte, matematikte olduğu gibi tartışılmaz doğrular yok demektir " İçinde bulunduğumuz bilgi çağında "tartışılmaz doğrular" diye bir düşünce, ayrıksız, hiç-bir bilim dalı için geçerli değildir. DEĞİŞMEYEN TEK ŞEY DEĞİŞMEKTİR, Ö.İnce yukardaki aktarımda yazdıklarıyla (düşüncelerinin bir anlatımıdır yazdıkları) hala kafaca bilim dallarını ele aldığında yaşanan çağın gerisinde olduğunu gösteriyor, bu da bilgi çağının olgularını algılamaktaki eksikliğini ya da / ve de bu olguları saptırdığını belgeliyor. "tartışılmaz doğrular" düşüncesi nereye uygulana-bilir? Bilimemi, felsefeyemi, sanatamı, nereye bir düşünün bakalım. Ama Ö. İnce, bir şairin bu konuda ne demek istediğini araştırmadan, anlamaya çalışmadan onun bu sözlerini mahkum etmek bilimsel bağnazlıktır ya da salt bağnazlıktır vb. diyebilir. Alıştık bu tür laf ebeliklerine. Önce "tartışılmaz doğrular" gibi bir haltı 21. yüz-yıla 5 kala yiyin, daha sonra ben şairim beni anlayın diye sızlanın, bana verdiği yanıtlarda bilgisel alanda her sıkışışında yaptığı gibi. Bir şair yüz-yılını (bilim alanında) şaşırmışsa, bu kimseyi ilgilendirmez kendisinden başka, ama başkalarını (okurları) yazılarında şaşırtmaya kalkarsa işte o zaman iş değişir, gereken yanıtı alır şairliğinin gözünün yaşına bakılmadan.

4) Ö. İnce şöyle diyor **(Varlık, Ekim 1994, Sayı 1045, Syf.62, Sütun 1)**: "Ama kendisinin görüşleri dilyetisi bilimleri alanında söz alan birçok görüşten ancak birini temsil ediyor, hepsini kapsamıyor; bu nedenle benim başka bir 'okul'un görüşlerine dayanan düşüncelerime 'inci' olarak tanımlaması bir tür bilimsel terbiyesizliği simgeliyor." Ö. İnce'yle olan tartışmamızda öne sürdüğüm görüşlerden biri "dil kurallara değil, kurallar dile bağlıdır" görüşüdür ve tüm "okul"lar tarafından bu-gün kabul edilmiş olan temel bilgilerden biridir. **Varlık**, Ağustos 1993'deki (eleştiri) ve **Varlık**, Ağustos 1994'deki (yanıt) yazılarımda öne sürdüğüm görüşlerin, ayrıksız hepsi, dil-yetisi-bilimleri alanındaki "okul"ların tümünün benimsediği temel bilgilerdir. Ö. İnce, Dr. Şen şu "okul"a göre yazıyor, bense bu "okul"a dayanıyorum düşüncelerimde diyemiyor, diyemez de zaten. Eğer diye- bilirse, buyursun desin, benim kendisiyle olan eleştiri / yanıt yazılarımda öne sürdüğüm düşüncelerimiz hangi "okul"a ait olduğunu. Diyemez, çünkü bal gibi biliyor tüm "okul"ların kabul ettiği düşünceleri öne sürdüğümü. Eğer bilmiyordum derse, insana sorarlar bilmediğin konuda niye yazdın, hem de bir bilim-adamını bilimsel terbiyesizlikle suçlayacak biçimde; yapılan buysa, bu yapılana ne denir? Bir bilim-adamını, bir insanı suçlamak bu kadar ucuzmu yazarlıkta?

Gerçekten ayrı "okul"ların görüşlerini paylaşmış olsaydık Ö. İnce'yle, onun eleştirdiğim düşüncelerini "inci" olarak nitelemem dünyanın en büyük bilimsel terbiyesizliklerinden biri olurdu. Ama görüldüğü gibi durum bu değil. Ö. İnce'nin günümüz dil-yetisi-bilimlerinin tüm "okul"ları tarafından kabul edilmiş temel bilgilere karşı, aynı bilim dalındaki eski bilgileri savunmak için düştüğü yoldaki düşüncelerini "inci" olarak niteledim. Yanlış, özellikle bir bey-efendi için eksik, algılamaları, saptırmaları engellemek için bir daha yineliyor ve diyorum ki yukarda söylemek istediğim, bu-gün yenilenmiş olan eski bilimsel düşüncelerin "inci" olarak nitelenmesi değildir (bu da ayrı bir bilimsel terbiyesizliktir); Ö. İnce'nin eski bilimsel düşünceleri savunmak için girdiği yoldaki düşünce biçiminin ortaya çıkardıklarıdır "inci" olarak tarafımdan nitelenenler. Her şey açık seçik ortada, bir kez daha Ö. İnce bu konuda yazdıklarımı saptırmış Dr. Şen bilimsel terbiyeden yoksun diye-bilmek için ya da algılama eksikliği var işin içinde, diğer bir deyişle, yazılanlara değil kafasındakilere yanıt vermiş ve Dr. Şen bilimsel terbiyesiz olu-vermiş böylece; belki de ikisi birden var yanıtlarında.

5) Ö.İnce, "inci"ler olsun, yazdıklarımı saptırmalar olsun, yazdıklarımı eksik algılamalar olsun, tükenmez bir hazine. Eğer uzmanlık dalım ruh-dil- bilim olsaydı Ö. İnce'nin yazılarının incelenmesinden bir değil iki, üç kitap oluştururdum. Ne yazık ki uzmanlık dalım ruh-dil-bilim değil, büyük bir şanssızlık benim için, böylesine bir malzeme bolluğundan yararlanamadığımdan dolayı. Alın size bir tane daha: **(Varlık, Ekim 1994, Sayı 1045, Syf.62, Sütun 1)** " Türkiye'deki okullarda eğitim görmüş dilbilimcileri, göstergebilimcileri bilimadamı saymamak olmamalı." Türkiye'de ilk yazılarımın yayınlanışı **İnsancıl**, Mayıs 1991 ve ardından **Varlık**, Eylül 1991 tarihleridir. O günden bugüne yazdığım yazılarımın hiç-birinde Türkiye'de eğitim ve öğretim görmüş, Türkiye'de kendilerine dilbilimci, gösterge-bilimci vb. denilen ama başka bilim alanlarının bilimcileri olup dil-yetisi-bilimleriyle ilgilenen, çalışmalar yapan bilim-adamlarına, örneğin betik-bilimcilere (filologlara) bilim-adamı değillerdir dememişimdir. Buyrun, böyle bir cümlemi, düşüncemi bulun ve bu cümleleri, düşünceleri bulduğunuz yazımın / yazılarımın verilerini vererek ortaya dökün. Ciddi yazarlık ve yazarlık ahlakı bunu gerektirir beyler, yoksa işkembeden sallamayı değil.

Benim yazıp, çizdiğim hep şudur: İçinde yaşadığımız bilgi çağının bilimsel anlayışına göre, bir bilim alanının bilimcisi ola-bilmek için ilk koşul, (belki büyük dahiler dışında) o bilim alanının yüksek-öğrenimini görmüş olmaktır, uzmanlığı içinse doktora ilk adımdır.

Türkiye'de öğrenim görüp de kendilerine dil-bilimci, gösterge-bilimci vb. diyen, denilen bilim-adamları, örneğin betik- bilimciler, Türkiye'de dil-yetisi-bilimleri alanında bir tane dahi fakülte ya da yüksek-öğretim kurumu olmadığından, bu alanda yetişmeyen (Türkiye'nin ayıplarından biridır bu durum) dil-bilimcilerin, gösterge-bilimcilerin, ruh-dil-bilimcilerin, toplum-dil-bilimcilerin vb. yerine betik- bilimciyim ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu özel koşullardan dolayı dil- bilim vb. alanında çalışmalar yapıyorum derlerse, bu insanlara böyle denilirse daha doğru olur diyorum. Bu düşüncelerimi hemen, hemen bütün yazılarımda belirtmeme karşın, bu konuda en açıklayıcı yazı **Bazı Kavramlar Üzerine** başlıklı yazımdır **(bak. Varlık, Haziran 1992, Sayı 1017, Syf 61-63)**. Söylenen budur, Ö İnce tarafındansa eksik algılanıp yazılan ya da yazdıklarımı saptırarak yazılan bu bilim-adamlarını, bilim-adamı olarak saymamamdır.

Ö.İnce'nin yazdıklarımı eksik algılaması ya da / ve de yazdıklarımı saptırması yukarda, kanıtlayıcı belgeler desteğinde, verilen örneklerde gözler önüne serilmiştir Verilen bu örnekler, bir-çok örnek içinden çıkarılmış olan bir-kaç tanesidir Ö. İnce belki de yazdıklarımı eksik algılamıyor, tam algılıyor, ama, tartışmamız bağlamında, bilgiyi bilgiyle karşılamaktaki zorluğu, onu yazdıklarımı saptırmalara götürüyor bana verdiği iki yanıtta.

Yazımı Doğan Cüceloğlu'ndan (sorumluluğunu yüklenmemiş olduğum) bir aktarmayla bitiriyorum **(İyi Düşün Doğru Karar Ver, Sistem Yayıncılık, 5. basım Nisan 1994, syf.163-164)**: " 'Hatasını insan saklayınca ne olur? Hata daha da önem kazanır ve kuvvetlenir. Hatayı saklamaya neden olan genellikle korkudur. Bu korkunun kaynağı daha da kuvvetlenir ve kişi gücünü kendini geliştirmeye değil, korktuğu şeyden korumaya verir.' "

" 'Kendini güçlendirmek isteyen kişi, hatasını görünce hemen kabul eder ve gerekeni yapar.' "

ÇIKTI!

TÜM KİTAPÇILARDAN, UMUT YAYIMCILIK'TAN VE PARTİZAN BÜROLARINDAN TEMİN EDEBİLİRSİNİZ.
Oğul Sok. No: 16 Sultanahmet/ İSTANBUL
516 60 20 / 516 25 38

BENİM BİRİCİK İNSANIM

Tek dostum benim
biricik insanım
fırtınalarda yaralanmış
ateşin küllerinden
    bir çelik denli sert
    güçlenerek ayağa kalkmış
bulutlarda sevdiği için ağlayan
    gözleri nemli bir kadını aramış
    biricik insanım...
üzülme
yeniden yaratırız yıkıntılardan
ateşi... harı ve külü
sesin ve sessizliğin
    kendini sınadığı
yürümenin ya da dönmenin
    çekiştiği o yerde
birbirimizi ve insanı
    yeniden buluruz.

YOL BİZİ ÇAĞIRIYOR

Ben insanım
bir elim vurursa ötekine
sızlar hiç bir ulustan olmayan insan yanım
bir çocuk ağlar içimde
kıvranır bir küçük insan
çığlıklarım taşar
durun
öldürmeyin

Bilmiyorum kim olduklarını
çamurlu sokaklarda
çıplak ayaklarla
dolaşanların
Bilmiyorum insanlar yanarken
zafer narası atanların
neye sevindiklerini
o ilkel hazzı
Bilmiyorum nerden geldiklerini
nereye gideceklerini
kendini arayan insanların
durdukları boşlukta
neyi yitirdiklerini
Ağlamaktan yoruldum
gözyaşlarımın yararı olmadı
kanı... vahşeti... açlığı yıkayamadım
yeryüzünden
Kuşanıp en acımasız sözcükleri
gitmek istiyorum
güneşin doğduğu kente

Yol bizi çağırıyor sevgilim
ellerimi sıkı tut

TARİHE YAZILIR İHANETLER

Duymak istemiyorum sözcüklerini
bütün kapılar kapalı
perdeler inik
ama yine de biliyorum
orada olduklarını
acımasız
korkak
bencil

Duymuyorum seslerini
ama görüyorum
sırıtan bir yüzün ardındaki hain sevinci
biliyorum hep varolacaklar
yalanları
riyaları
oyunlarıyla
Onlar
pusuda bekleyenler
güzeli yaratan insanın
yere düştüğü anı gözlerler
utancın yerine koydukları sinsi sevinçle
yoktur yere düşenin yerine
yürüyecek güçleri
yalnızca bir tekme daha atabilmek
becerebildikleri
ama küçültemez insanı
sahtekarın hilesi
yere düşen öylece durur belleklerde
insanın insana ettiğinin belgesidir yenilmek

Bir gün gözyaşlarımı görürseniz üzülmeyin
ben kendini vuran insana ağlıyorum

Bileklerimdeki bu kahrolası zincirler
benim utancım değil
Korkuyorum yine de senin için ey cellat
Kendini vuran elin nerede duracak

Soruyorum
bir gün...
kavgalardan ve ihanetlerden öte
düşünürsen ne yaptığını
yanıtların korkunç olacak
biliyorum
anımsayacaksın beni
öfkeyle... nefretle
kendini haklı bulurken ne güzeldi
dünya

Berrin TAŞ

Gece Aşkı Doğurur: Gül Dikenini Öpünce

Sinan KUTLU

Arif Madanoğlu'nun üçüncü kitabı, geçtiğimiz Kasım ayında **İnsancıl Yayınları**'nca okura sunuldu: **Gül Dikenini Öpünce.** Dört bölümde toplam 49 şiirin biraraya geldiği bir çalışma bu; her satırından, yılların büyüttüğü uzaklıklarda yurt özlemi biriktiren bir ozanın duyguları, Anadolu toprağı, havası, suyu taşıyor

Buradaki "ozan" sözcüğünün, gündelik kullanımı aşan, Arif Madanoğlu'nun şiirlerinde yaşattığı kültürel kimliğiyle birebir örtüşen bir yanı var. Çünkü O, dizelere döktüğü yurt özlemini, verili sosyo- kültürel boyutları aşan, zamanı ve mekanı zorlayarak tarihsel bir derinlikte kendini duyurmaya çalışan sesiyle iletiyor bize.. Örneğin kopuz sesleri duyuyoruz bu şiirlerde, kopuzdan dökülen yırları dinliyoruz. Zamanda ilerleyip Anadolu'yu yurt tutunca, bu kez kıyama durup kabilesini aşk eyleyenlerle, şahan sevdalarla karşılaşıyoruz. Doğal olarak bu çabanın amacı kültürel kökenimizle salt ulusal boyutta buluşmak değil. Burada bambaşka bir kavram meydana geliyor: halk kültürü. Çeşitli coğrafyalardan, değişik tarihsel evrelerden geçerek, aldığı farklı etkileri bünyesine yediren, imbiğinden süzüp ortak bir yaşama dönüştüren Anadolu halkının zengin sesini yakalamaya çalışıyor Arif Madanoğlu... Şiirlerinde duyumsatmaya çalıştığı bu ses, kimi zaman Yunus'u, Karacaoğlan'ı çağrıştırıyor, bazen de Şeyh Bedrettin'i alıp bu güne taşıyor, Nazım oluyor

Şimdi bu genel saptamaların ardından, ele aldığımız şiirleri daha derinlikli bir temele oturtabilmek için, estetik ve edebiyat biliminin, dilbilimin verilerine yönelmemiz gerekiyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ozan, şiirini Anadolu halk geleneğine, onun bireşiminden doğan halk edebiyatına yaslama çabasında. Sürecini bu topraklarda yaşayan halk edebiyatımızın dili, etimolojik bir tanımla "Eski Anadolu Türkçesi"dir. Batı türkçesinin bu tarihsel evresi, genellikle 13., 14. ve 15. yüzyıllarda geçerliliğini koruyan bir kesit olarak değerlendirilir 15. yüzyıldan sonra, Arapça ve Farsça sözcüklerin ve kullanım kalıplarının dilimizde iyice yaygınlaşmasıyla Osmanlıca dediğimiz yeni bir tarihsel döneme girilir. Yazılı metinlere dayalı dilbilim araştırmaları sonucunda böyle bir nitelemenin yapılması ve dönemlerin genel özellikleriyle saptanması yanlış değildir Ancak, burada gözden kaçırılmaması gereken bir gerçek vardır ve halk edebiyatımızı doğru değerlendirmek açısından çok önemlidir. Bilindiği gibi sözlü halk yaratımının ürünleri, yüzyıllar boyu kulaktan kulağa taşınarak Anadolu insanının belleğine yerleşmiş, onların metinlere dökülmesi aradan yüzyıllar geçtikten sonra, çok yakın tarihlerde gerçekleşmiştir. Osmanlıca'nın karşılığı olan ve ona paralel gelişen divan edebiyatının tersine halk edebiyatı, dildeki yabancı etkilere büyük ölçüde kapalı kalmıştır. Onun süreç içindeki dile dayalı gelişimi, Türkçenin kendi bünyesinde yaşadığı, ağırlığını ses değişimlerinin oluşturduğu bir evrimle açıklanabilir ancak. Bu anlamda günümüze uzanan halk edebiyatı geleneğinde, Anadolu halkının 13. yüzyıldan başlayarak içinde yaşadığı sosyo-kültürel ortamın ve dağarında yarattığı özgül bireşimin hep ağır basan bir etken olduğunu söylemek, doğru bir saptama olacaktır

İşte Arif Madanoğlu, şiirinde bu geleneği yaşatmaya, halk kültürünün ana damarında yol alarak çağdaş şiirimize eklemlenmeye çalışıyor, denebilir. Bunu yaparken özgün formları olduğu gibi kullanmasa da -örneğin hece ve uyak ölçüsü- onları olabildiğince anıştırmaya yönelik biçimler oluşturuyor Dize sonlarındaki ses benzeşimleri, geleneksel deyiş biçimlerinin yoğunluğu, kullanılan tarihsel çağrışımlı imgeler günümüz şiirinin söylemiyle içiçe sürdürülen bir arayışta, geçmiş gelecek ekseninde kurulmaya çalışılan bir bireşimin ipuçlarını veriyor Kişisel şiir dilini bu damarda kotarmaya çalışan Ozan, tıpkı eski halk edebiyatında olduğunca, Orta Asya kültürünün göçle Anadolu'ya taşınan izdüşümlerini yır, kopuz gibi sözcüklerde, sınırlı da olsa belli oranda gerçekleşen Osmanlıca etkilerini dil-i ra'na gibi tamlamalarda yapıtlarına yansıtıyor Bu denli otantik bir kullanım, Ozanın sözkonusu gelenekle güçlü bağlarının göstergesi olarak değinilmeye değer

Şimdi, dilimizin bu günkü gelişme evresinde ve yazınımızın güncel yönsemeleri ışığında böyle bir çabanın ne ölçüde başarılı olabileceği ise ayrı bir tartışma konusu. Sanırım en doğrusu, bunu zamanın şaşmaz ölçeğine bırakmak. İnanıyorum ki ülkemiz yazını, yaşadığı kültürel erezyonu bir gün aşarak, özgün kimliğini edinecektir. Bugün için bize düşen, bu doğrultudaki her çabaya saygıyla yaklaşmak, öznelliği ve önyargıyı bilimsel değerlendirmenin uzağında tutmak olmalıdır. Bunu kaçınılmaz yordamı olan nesnel yaklaşım, her sanatçıyı kendi boyutunda çözmeyi ve değerlendirmeyi gerektiriyor Biz de böyle yaparak Arif Madanoğlu'nun şiirlerini kendi türsel nitelikleri ve ana erekleri doğrultusunda irdeleyecek, o boyuttaki başarı oranını saptamaya çalışacağız. Şimdi, yukarıda aktardığım genel nitelikleri yapısında yoğunlukla barındıran, diğerleri içinde özellikle başarılı bulduğum bir şiiri birikte okuyalım:

GÜL DİKENİNİ ÖPÜNCE
öznesi insan olan
bir dizeyse barikatım
yinelerim yeryüzünü
aşk hükmünde payidar
gül dikenini öpünce
kal orada
deveyi hamuduyla
yutan masal
pişman değilim

hiçbir zaman
çağımın tanığı olmaktan
toz kondurmaz iklimine
gözesine vurgun akarsu
emer güneşi iliklerine dek
sinesine sataşan buz
etkilemez tınısını
kışkırtır inadına
dağ bayır cenkleşerek
sunar kimyasını cömertçe
gereksinimlere...
yadsımaz gözesini.

suyun iklimine vurgun
gül, gülmelerin simgesi
utanmaz dikeninden
görkemleştirir yaşamı

çekildi katmanına grizu
pusudadır yılan dilli
biriktiriyor kinini sinsice
o derin kuyulardaki
emeğe ve ekmeğe saygılı
işçilerin sevincine...

eylemini karşılayan rüzgâr
dokundukça gülün haresine
suçlarından arınmaya, eğilir
eğilir öper yâresini
bin pişman
kim bilir?

gül dikenini öpünce
çözülür gece, biçimlenir aşk
mekanik duyarlıklar haricinde
sahi, kalbinize nasıl girilir?

Kitaba adını veren bu şiirde arka-yapının son katmanı, varlık tarzını bir temel çelişkide bulan içeriksel bir odakta temelleniyor. Bu imgenin barındırdığı temel çelişki gül ve diken, oradan kendine yol bulan anlam ise gülün dikenini öpmesidir. İlk izlenimlerin doğurduğu güzellik çağrışımı, arkadaki anlam yükünün yalnızca görünen yüzüdür. Çağrışım derinleştikçe imgelem, bir güzellik arayışına, oradan da bir güzellik anlayışına yönelir. Güzelliği ve tüm varlıklar evrenini mutlakçı bir yaklaşımla durağanlığa indirgeyen "saf güzellik" arayışlarına karşı, burada karşıtlığı ve çelişkileri de barındıran, eytişim içinde kendini egemen kılan bir güzelliğin inancı dile gelmektedir. Dikeninden utanmayan, her şeye rağmen güzellikleri simgeleyen gül, karanlıkları çözecek, aşkı yaratacaktır. Şiirdeki diğer imgeler ve anlam dokusu, işte bu odağı kuşatacak biçimde bezenmiş, ona destek niteliğinde kurulmuştur.

Yapıta biçimsel açıdan yaklaştığımızda da, Ozanın söylemine ilişkin başat izlenimleri yoğunlukla algılıyoruz. "Aşk hükmünde payidar" gibi deyişler sözlü halk edebiyatının geleneksel motiflerini çağrıştırırken, bir yandan da çağdaş şiir kurgusu içinde yer edinmeye çalışıyor Dizelerdeki ses dokusuna baktığımızda ise, benzer seslerin uygun aralıklarla sık sık yinelendiğini görüyoruz. Örneğin "gül gülmelerin simgesi" dizesinde göze çarpan "l" aliterasyonu, şiirin tümüne yayılan bir özelliği gösteriyor. Şiirde dış ses uyumundan başka, iç çağrışımlara dayalı bir benzeştirme çabası da göze çarpıyor. Akarsu ve buz sözcüklerinin yakın dizelerde yinelenmesi bunun örneği olarak anılabilir.

Genel olarak şiir biçimsel bir aksamaya düşmeden tamamlanıyor. Yalnız sözü biçimden açmışken, Ozanın bazı şiirlerinde eski anlatım kalıplarına ilişkin kullanım yanlışlıkları olduğunu da belirtmek istiyorum. Örneğin 11. sayfada kullanılan "Aşk-ı muhabbet" tamlaması... Burada geçen iki sözcük anlamdaş olduğundan, tamlamayı günümüz Türkçesine çevirirsek, muhabbetin sevgisi, gibi yanlış bir ifade çıkar. Böyle bir kullanıma eski metinlerde de rastlayamayız. Bu yazılı metinlere hiç yansımayan, yanlış bir ağız özelliğidir ve doğrusu "aşk u muhabbet" yani aşk ve muhabbettir. Biçime ilişkin bu ayrıntının ardından, kitaptaki olumsuz ögelerin eleştirisine tam olarak geçmeden önce, başarılı bulduğum başka şiirleri de kısaca anmak istiyorum: 12. sayfadaki "Siyatik" adlı şiir, 19. sayfadaki ve 86. sayfadaki şiirler

Şimdi de önem sırasına göre aksaklıkların başgösterdiği yerden, iyice yoğunlaştığı alanlara doğru yönelmeye çalışalım. Bu doğrultuda öncelikle 39. sayfadaki şiiri ele almamız gerekiyor Şiiri okumaya başladığımızda, yine Ozanın bildik söylemiyle karşılaşıyoruz. Ancak, bir süre sonra verili anlatımla pek bağdaşmayan, bütüne yabancılaşan bölümler karşımıza çıkıyor. Örneğin "tutsak şafağım", "hasretinle yandık", "dil çekimi serencam", "mızrap vurup sazın teline" türünden ifadelerin ardından gelen romantik hüzünler", gönlümün tuvali" gibi unsurlar, şairin kökten gelen birikimiyle, sonradan edinilen kavramsallığı tek bir söyleme yedirme konusunda zorlandığını gösteriyor. Bu aykırı unsurlar, ana damardan abartık bir uzaklaşma yaratarak, bütünlüğü ayrıştırıyor ve şiire karşı yabancılaşma oluşturuyor. Önceki sayılardaki bazı eleştirilerde bu konu üzerinde durmuştuk. Kısaca yinelersek, şiiri oluşturan iç ve dış öğelerin uyumlu bireşimine, farklı unsurlar arasında kurulan yetkin dengeye harmoni diyoruz. Bu denge iyi kurulmadığında, yapıya yedirilemediğinde parçalar alıp başını bir yerlere gidiyor ve bütünlük dağılıyor. Böylece ortaya çıkan kaotik yığılım, şiirle bağ kuran öznede bir yabancılaşma duygusu yaratıyor. Bu görüngeden bakarak şiir bir kez baştan sona okunduğunda, sanırım anlatmak istediğim daha net algılanacaktır. Yine aynı gözle, bu özelliği kitaptaki başka şiirlerde de yakalayabiliriz.

Şimdi de daha başka ve bana göre öncekinden daha önemli bir durumu irdelemek istiyorum. Bu durum "Güldüremediğim" adlı bölümdeki şiirlerde yoğunlaşıyor. Söze başlamadan önce, 62. sayfada yer alan "Karakoldaki İfademdir" şiirinden bir alıntı yapmak istiyorum:

ağzından çıkanı kulağın duysun
seninle yatacağıma cesetle yatarım
ben sevgiyi dirhem dirhem tartarım
yüreğin terazisinde inançla
hangi amaçla geldim bilmiyorum
olay çıkarmak mı istiyorsun kaltak!
karım ikimizi bir arada görmesin
git zehra! belanı başka yerde ara

Şimdi de 61. sayfadaki **İtirafname** adlı şiirin son dizeleri:

ayıbımsın, gizil düşlerimde
dokunurum yasaklarına
suçlanırım yasaklarında
ilerlemiş yaşımda hala

esiyor başımda kavak yelleri
esiyor haspam...

Ayrıca yine aynı bölümde yer alan diğer şiirlerin neredeyse tümünde buna benzer ifadeler görebiliyoruz. Bu şiirler tüm nitel nicel özellikleriyle, ana yönsemelerinin yarattığı belirgin bir ayrımla kitaptaki diğer şiirlerden, Ozanın buraya dek saptadığımız şiir damarından apaçık bir uzaklaşmayı gösteriyor. Bu farklılaşmayı yaratan belirlenim içinde, sözkonusu şiirlerin genel özelliklerini kabaca saptamaya çalışırsak, şunları sıralayabiliriz: Ağır basan, şiirlerin tüm dokusuna başat bir izlenim olarak yayılmış "salt cinsellik" çağrışımlı ifadeler; Ozanın diğer şiirlerinde egemen olan içerik kaygısının neredeyse tümüyle ortadan kalkması ve bu niteliklerin doğal sonucunda, çaptan düşmüş, düzeyini hayli yitirmiş bir söylem... Yukarıda kullandığım "salt cinsellik" deyimi burada ayırdedici, özel bir anlam taşıyor. Doğal olarak, yaşama karışan tüm diğer olgular gibi, cinsellik de sanat yapıtına konu olabilir. Ancak, her sanatçı kaçınılmaz bir düşünsel belirlenim içindedir ve dünya görüşünün perspektifiyle yaklaştığı yaşamsal olguları buna denk bir anlam yüküyle nesnelleştirir. Hiç bir konu, bu arada cinsellik de bu ilkeden bağımsız değildir. Oysa Arif Madanoğlu'nun bu şiirlerinde böyle bir arka-yapıyla karşılaşmıyoruz. Yani cinselliği ele alışında kendini açığa vuran bir sorunsalı yok, Madanoğlu'nun. İşte "salt cinsellik" diye tanımladığımız görünüm de bu noktada ortaya çıkıyor. Burada hassas temeller üzerinde duran bir kültürel geleneğin anlık dönüşümüyle karşılaşıyoruz.

Konuyu güncel koşullarla iç içe irdelemeye çalışırsak, şöyle bir saptama yapabiliriz. Günümüzde, kökeni Anadolu halk kültürüne dayanan, bu ana damardan aldığı birikimi çağdaş bilincin süzgecinden geçirerek, toplumsal ve ilericibir içerikle kaynaştıran kültürel oluşumları çok yakından biliyoruz. Ancakaynı geleneğin bir de farklı bir yüzü, değişik bir dönüşüm biçimi var. Büyük kentlere Anadolu'nun çeşitli yörelerinden göç ederek, birdenbire çok değişik kültürel etkilerin sarsıntısına uğrayan ve taşıdıkları geleneği bilinç temeline oturtamadıkları için bocalayan insanların yarattığı arabesk kültüründen söz ediyorum. Feodal kültürün korumasız geleneği, metropol yaşamının doğrudan etkileriyle karşılaşınca, ortaya melez bir yaşayış tarzı çıkıyor.

Bunları, yalnızca adını andığım şiirler tek başına ele alındığında doğan çağrışımları örneklemek ve değindiğim hassas dengeyi belirginleştirmek adına söylüyorum. Yoksa, Arif Madanoğlu'nun düşünsel nitelikleri ve genel şiir anlayışında dışa vuran kültürel yapısı ortada... Ancak, yine de altını çizerek söylemek istiyorum ki, sözettiğim hassas dengeyi kişisel birikimi içinde çok iyi bilen ve kendine zengin bir damar bularak, şiirimizde yol almaya çalışan bir ozanın, böylesi örneklere hiç gereksinimi yoktu gibi geliyor bana...

Toparlarsak, Arif Madanoğlu kendisine günümüz şiir okurunun nicel özellikleri göz önüne alındığında zor, ama ülkemiz insanının genel nitelikleri açısından oldukça dayanaklı bir yol seçmiş. Amacımız şiir okurunu birkaç bin kişiden, geniş kitlelere çoğaltmaksa, hedeflenen başarı gerçekleştiğinde sanırım, Arif Madanoğlu'nun şiiri de bu koşutlukla bir yer edinecektir kendine... Dilerim, dikeninden utanmayan bir Madanoğlu, daha nice güller derlesin şiirimiz için...

GİTMEKLE KALMAK ARASI

Gitmekle kalmak arasında
ince bir çizgi vardır.
Uçurumları görünmeyen dağlara
uzaktan bakıp
tırmandıklarını sananlar
uçurumları gördükten sonra
anlarlar korktuklarını.
Kendilerinden bile sakladıkları
gitmekle kalmak arasındaki
uçurumları.

BÜYÜMEKTEN
KORKAN ÇOCUĞUN
HAKLI İSTEĞİ

İpek saçlı şafağı görmek için
bıraktım kendimi
uçurtmamın ipiyle birlikte gökyüzüne.
Çok uzaklarda bir gün
gördüm ipek saçlı şafağı bugün.
Uçurtmam da benim gibi
inmek istemedi yere.
N'olur şafak...
içindeki çocuğu büyütme.

Ayhan ERGÜN

Salıncak Susmalarım

"Issız Bir Dost'a Yeşil Mektuplar"

Şeref BİLSEL

"...Erkeğin erkekçe sunacağı
hüznün arkadaşlığından başka ne var?"
Pablo Neruda

Bu şehirden, her gece demir çığlıklarla bir tren geçiyor. Elimde soluk bir fotoğrafla yakalanıyorum çocukluğuma ve her gece yeni bir yalnızlığı çıkarıp tenimden, o trenin kömürlü sesine asıyorum. Hayat bir pazar yeri olmamalıydı; birileri tabutlarla geçerken şenliklerden, birileri, çamlarda iğneli salıncaklar kurmamalıydı. Sırf bu yüzden sevda sureleri topluyorum; çünkü biliyorum, toprağın insana yolculuğu adına bir amentüyle kurtaramam kendimi. Birçok şeye başlayacağım o yerde, hayatı yeni bir anlamla karşılamayı beklerken, kadınların giremediği en içteki penceremi sonuna kadar açıyor korkularım. Öfkemi dağıtmaya yetmiyor bu dağlı rüzgar. Bildik birine sığınmazsam, ölürüm belki de bu akşam.

Ah güzel dostum, sana dar bir yoldan yürünmeli; ama çok aşağılarda bir nehir olmalı; öyle ki sadece sesini işitebilmeli insanlar ve gidilen yer serin olmalı elbet, geride, uçurum patikalarının korkusu, kaçak bir yaşamın uğultusu kalmalı. İnsan orada -gördüğü ilk ağacın altında- az az uyumalı. Bunları düşünürken, mezarlıklar seriliyor aklımın mermerden avlusuna. Hani hep serinliği anlatırlar ya bize, hep zorla büyütür ya yeşili... eğreltiyi... İşte, sana demin bahsettiğim o tren; sanki her gece o serin yerden demir alıp şehri dolaştırıyor içindekilere. İçindekiler: ihtimal, ölülerdir. Şehir uykudayken, caddelerde üç beş sarhoş, bütün gülüşlerine zar atarken, sokaklı bir kız, kendini asmak için upuzun bir erkek ararken, nedir gecenin karnını yırtan bu ses? Çocuklarla dolu bir tren olmalı bu. Öğretmenim söyledi: ölüler büyümezler, onlar öldükleri yaştadırlar. Öğretmenimin, isminden korkacağı bir adam: Filozof Niçe: "Mezarlıkların bulunduğu yerlerde dirilmeler de vardır" diyor. Hiç olmadık yerlerde, birileri hayatını kaybediyor, hayatlarını kaybettikten sonra, onu aramaya fırsatları olmuyor. Olmayan birşeyi kaybediyorlar, nasıl bir ayıptır bu? Hayat ki, onların gözünde iki türlüdür: İlki ses eğmek, boyun eğmek, baş eğmekle başlar; ikincisi sessizce birşeyler dileyebilmek için -Tanrıya bile duyurmamak istercesine- çocukların uyumasını ve gecenin gündüze nöbet teslim ettiği saatlerin gelmesini beklemekle başlar. Onların hayatında hiç hata yapmadan yaşlanır insan. Onların hayatı, bize komşu olmaya zorlayamaz. Onların hayatı, evimizin içinde de olsa, bizim hayatımızı tanıyamaz. "Tanıdığım ölüler yaşayanlardan çok" derdi amcam. Anlamazdım, şimdi anlıyorum birazını. Sabaha karşı, gelip saldırıyorlar ellerime, kadınların ağlamaları geliyor peşlerinden. Ağlamaları ki, edebi bir nitelik var onlarda, yüzüme değiyor başörtüleri: Ipıslak.

Ahh güzel dostum, sana anlatamadım: Tıpış tıpış yanıma sokulup beni zehir gibi yalayıp geçenleri, soğuk gecelerde karnıma sokulan paslı demirleri. Şimdi senin şehrinde uyuyan o gezginci kızın, en çok ayak bileklerini sevdiğimi... sana anlatamadım. Şanıma layık ne varsa toprak kokuyor. Taze ihtiraslarım, başlanmamış ibadetlerim, ölçüsüz elbiselerimin hangi renkle örtündüğünü, sana anlatamadım. Çocuklara anlattım hesaplarımı, babaları oyuncaksız büyümüşlere. Ahşap sehpalarda bıraktıklarımızı, köprü üstünde anasının sesine çarpanları, acının o sessiz beyazını onlara anlattım. Onların dilinden konuştuk herşeyi. Sevmek için saklıyorum, dostu da düşmanı da; ama "ne zaman" diyebilmek, öldürüyor sevmeyi ve buna dayanmak, çocukları öperken öldürmek kadar yamanlık istiyor.

Ahhh güzel dostum, son şiir'imde: "Orada dostlarım/ yalnızlığın ovasına akan/ şüpheli yeşil kandır" demişliğimi duyarsan, orada sen yoksun. Sarıya çalan saçların taranıp dururken belleğimin aynasında, orada olmayı düşünmemelisin.

Seni anlatamadım, unutuşun o ruhsuz eşiğinde sızıp kalırım diye, büyük ayıplara düşerim diye... Seni kimsenin anlamayacağı bir dille anlatabilmeli insan; oysa biz harflerle böldük dünyayı, harflerle anlam verdik yüreğimize. Herkesin kendine ait -kimsenin bilmediği- bir dili olmalı: Geceyarıları kendimizle fısıldaştığımız, çıplak duvarlar üzerinde yürürken sövüştüğümüz, gönül işçiliğinden yorgun düştüğümüz o yerde, geberene kadar ağla diyen, bir sokak kedisinin gözlerine bakıp 'sıcak kedi gözleri zilzurna' dedirten, mezara girmemek için, başkalarına ait bahçelerde upuzun ağaçlara tırmanmayı göze almalısın diyen o dil olmalı. Uzaktan, birbirimize baka baka eskittik gözlerimizi yüzümüzü... eskittik, ıssız hüznümüzü. Şimdi senin

şehrinde nicedir uyuyan o gezginci kızı, gözlerinin ahından kurtarabilmek için neler vermezdim. Onu kurtarabilecek bir yalan söyleyebilsin diye aklım,beynimin her kıvrımında bahane merkezleri konuşlandırırdım. Burda, limandan denizi göremeyen, serüven bitimine zor yetişen, bayat bellekliler, burda, görmeler ve görmemeler arasında kalanlar var... Ama biz, o büyük uçurumun yamacında, -ellerimiz ayaklarımızın peşinde- bir çakıltaşı bile aşağıya düşürmek korkusuyla, bir çakıltaşı bile aşağıya düşürmeden, öldürdük kendimizi; fakat bilinmedi bu. Bilinse, ağlarlar ölümüze, bilinse, şehrin varoşlarında genelevler, timarhaneler kurulmaz, ayakta vurulmaz genç insanlarımız. Aynı çadırda dövüşenlerden değildik, o muhteşem yalnızlıkta kendimizi kendimize rehin ettik. Ah görmeler, seyyar satıcıları düşman eder camekanlara, camekanları silen bir sürü asalak, taşlar sırtımızdaki aynaları ama gözünü sevdiğim aynalar inadına kırılmak için yere düşmez, yere düşen ses kalır, kuru gürültü misali. İşte o ses karşılarda olmayan bir yerlere akseder, duyulamadan geriye döner. Duyulan geleceğin sesi, geçmişin sesinden yorgun. Çıplak gözlerim önünde anadan doğma bedenler sabırsız; ama kime ne böyle gördüğümden diyemiyorum ve şapkamın altındaki o küçük deli böceği dinlemeden -bedenim kafamda konaklamadan bacaklarımı hissedemiyorum. Yeşil bir cennetle sıfatlıyorum kadınları. Ağzımı çürütüyor yüzüme değen kokuları ve kışkırtıyor buçuk erdemliliğimi, sırtlarına saplanıp kalmış erkek gözleri. Seviyem, heheleniyor, güldürüyor iğrenç yüzleri, durmadan gülüyorlar; oysa yaşlı Goéthe: "İnsanın karakteri, en çok nelere güldüğünden belli olur" diyor. Onlar işçilerin önünde tavuk buduna asılıyorlar, ideolojilerinden kovulmuş bıyıklarıyla. Onlar pislik delisi elleriyle haketmedikleri günün beyazına hançer saplıyor. Burda birinciliği, hep o rezil renge veriyorlar... Sanki ben doğmadan, hedefsiz ne kadar kurşun varsa atıldı ruhlara, ben doğmadan, ne kadar küfür varsa söylendi; hak edenetmeyen aldı nasibini bundan, bense bulduklarımla yaşıyorum: beşiğim, elbisem yani tüm sığınaklarım yani ben -bedenimi bir otel odası gibi kullanmamdan olacak- eski bir tufandan sürüklenmiş gibiyim anamın kucağındaki duvarlar içine ve dürbünün D'si duvarın D'sine tanıktır, tanıktır gece. Gece o eski gece değil nerde karanlıkların değemediği yerlerimizde konaklayan masallar. Şimdi, bizlerden ben, nenemin aklımda kalan tek duası: "Ömrün ziyade olsun"la ayaktayım dersem, düşündürür müyüm birilerini...

Ahhhh güzel dostum, bu şehir yapacaklarımın ismini değiştirdi, özlemin rengini değiştirdi. Bütün bildiklerimiz ki, hiçbir şey bilmeyenlerden öğrendiklerimizdi, onlarla yüzleştirdiklerimizden artanlardı. Onları bilirsin:deliler, ihtiyarlar, sokaklı kadınlar, tarihçilerdi, çok zaman ve bundandır, bu taşralı gözleri çıkarıp atmanın korkusu. Bir şehre nasıl girilirse öyle girdim; ayaklarımı yıkadım önce, traş oldum, siyah bir kukulatayla örttüm başımı -bir şehre ayaklarla girmek için her şey hazırdı- ama olmadı, anlaşıldı yabancılığım, anlaşılmadı sevdam. Denemişliğim var, uzun bekleyişleri reddediyor tahammülsüz bedenim, geldiğim yerin en üstünde olsam da geri dönmeden yaşanmıyor, korkutuyor beni yüreğimin telaşı... Yüzümün tanımının değişmesinden korkmazdım ama korkardım tanımlamaktan. Tanımlamak ölümdür bize. Bir radyo dalgasına yakalandım, uzaklardan öksüre öksüre geliyor sesi, akordsuz kafaları traşlıyor dil kuaförleri. Kelimelerden önce seslerini duyuyorum, kolları bacakları var mı bilmiyorum; ama radyoda sesinin yabancısı biri, kör olmalı, hep düşünebilmeli ve hep konuşamayanlar dinlemeli onu.

Susuyorum "...Sen misin cenazelerde durmadan ıslık çalan ve sen misin küçük kızlara laf atmanın yanlış olduğunu söyleyen" böyle diyor bana, dayıların o ucuz gözleri. Yok diyemiyorum, onların utanmasından korktuğum için utanıyorum oysa bilmek zorunda olduğum şeyi biliyorum: Yaşamak utanmaktır biraz da... Söyleyemedim seni dostum, kıyamadım sana. Senden başka bir çok şeyi anlatabilirim, diyebilirim "Sanatın içine tüküren birisine dair" Memenin göğüs olmadığını. olamayacağını. Dilimin etini dişleye dişleye, uzun adamlara ait sözcüklerin naraları altında, anlatabilirim her şeyi. Algılamanın mahiyetini suje (algılayan) belirler, onun gözleri dahası yürek gözü ve gözünü yüreğini eğitememiş birisinin bütün kitaplardan kovulabileceğini söyleyebilirim. Bosna'da, anasının memesini emerken, kurşunlarla öldürülen bebenin ağzındaki göğüs müdür? Paluze (Rize merkezli yörede, henüz dişleri bitmemiş bebelere verilen, unla süt karışımı bir çeşit tatlı) bile yemekten aciz, bir bebenin ağzındaki meme ile, ayaklarını şehvetin yalağından çıkaramamış ve hep aynı karanlıkta sevişen bir adamın elindeki göğüs aynı mıdır? Ahmed Arif'in Adiloş bebesine söylediği: "Saldır memeye/ saldır da büyü" nedir efendiler? Mistik bir duyarlılıkla güzel şiirler yazan, senin köylün: Mehmet Erdoğan, bak ne güzel demiş: "Bilmem hangi tanrı kulluğuna kabul eder seni?" Biz ki sanata iki türlü girilir bilirdik: Birincisi, ayakla ve dizboyu, ikincisi kafayla ve şimdi üçe çıktı bu: Beliyle sanata girenleri görüyoruz... acı acı gülüyoruz. Artık safların ihanetini ağırlıyoruz kafamızda.

Ahhhh güzel dostum, yılmadım ama yanıldım. Bir şenlikten güle oynaya geçmeyi ben de dilerdim ama hazır bir şenlik olmamalıydı bu, herkes kaynağında -tam yerinde- olmalıydı... Neruda'nın öldüğü akşam doğmayı isterdim,1971 Pinochet darbesinden hemen sonra. Öldüğünü kimseler anlamasın ve Federico Garcia Lorca için yazdığı bir şiirde, şu ifadeler anlaşılsın diye: "Federico/ dünyayı gördün sen acı sirkeden tattın/ ayrılıkları gördün tren istasyonlarında/ trenler ki demirden tekerlekleriyle yol alır/ sadece taşların, rayların ve ayrılıkların/ olduğu yere/ her yerde sorular soruluyor/ her yerde/ bir kör adam var üstü başı kanla kaplı/ bir başkası var ki gazapla bilenmiş/ yüreksizin biri var/ ezilmiş yoksulun biri var/ çivilerle kaplı bir ağaç var/ haydutlar var sırtında övgüler taşıyan/ Yaşam bu Federico/ hepsi bu kadar/ erkeğin erkekçe sunacağı/ hüznün arkadaşlığından başka ne var?/ şimdiye dek çok şey öğrendin/ başkaları da sırası gelince öğrenecekler/ Yani öğrenmek isteyecek olanlar" Evet dostum şimdiye dek çok şey öğrendin ama "Başkaları da sırası gelince öğrenecekler" bu ifade yutulur gibi değil. Gittikçe esmerleşiyorum dostum ama fişlerim parlamıyor eskisi gibi, parlamıyor gecenin karşısında. Odamın sokağa bakan camında yenilgi kırbaçları parlıyor. Kitaplardan ve sudan utanacağımız günler yakın olmalı diyorum... Bunu derken "kitapları unut onlar utanmaz" dediğini duyar gibi oluyorum. Bunu derken, henüz yazılmamış bir romandan üç beş adsız kahramanın kafamın içinde parendeler attığını duyuyorum, geceyarısı odama girmesin diye o tanıdıklarım, oda-

mın anahtarını bir daha yokluyorum. Marangoz soluklarında gökyüzü olmalı, bir balık sudan çıksa çığlığı duyulmalı, kısacası dostum: Kitaplardan ve sudan utanacağımız günler yakın olmalı diyorum... Okullarda haddimizi bildiriyorlar bize, sen busun, bu olmalısın diyorlar bize. Oysa eğitim: "İnsanın insanlıktan çıkmasını önlemek olmalıdır" diyor Alexis Carell. Yani zararsız insan yetiştirmek olmamalı amaç, yani, birileri, insana görev göstermemeli, görevini yapma şansı tanımalı. Devam ediyor Alexis Carell: "Gelecekteki diplomalar, insanın ahlaki ve psikolojik tarafını öne alarak

Birçok şey rahatsız etmiyor beni, hatta otelimizin çaycısı Necip'in şaşı gözleri bile.. Ama sokaklar sokaklar boğuyor beni. Bir köşede bakırcılar olmalı diyorum, ama vazgeçiyorum bu sevdadan, yok biliyorum. Bir yerlerde - senin şehrindeki gibi- bir kaç deli, Rimbaud'un diliyle ve alkolden pişmiş ses tonlarıyla, kıyasıya birşeyler tartışıyor olmalı diyorum. Ama yok, biliyorum. Deniz olmalı ve deniz hiç yokmuş gibi arkasını dönüp oturan aşıklar ki, onların korkunç hayalhanelerinin ninnisi duyulmalı şehrin öbür ucundan. Yine Mardin isimli bir şiir yazsam, o rezil sazınla bana eşlik edeceğini bilsem yine aynı şeyi söylerdim: "Deniz görmemiş yüzler saklıdır/ dağların kovuklarında/ insanların ölüme yakın oturmalarındandır/ toprak kokarlar burda"

Ahhhhhh güzel dostum, kulağımda, çok uzaklardan -çorak iklimden olmalı- bir kadının çığlıkları; öyle ki, doğururken ölüyor olmalı karanlıkta, hemen ardından, yattığı kadını yazıp satan bir yazarın(!) kitabı, alkışlar eşliğinde piyasadan kalkıyor Gecenin üçü, içiyorum, sarhoş bir kentin sınılarından dönüyorum, ayıkken, bu otel odasında kendimi bulamıyorum... küçülüyorum ille de fotoğraflara bakmam gerekiyor, bakmam gerekiyor, o eski yüzümü hatırlamam için, korkuyorum bunlardan, içiyorum. Artık, anason kokusu kibirsizliğimdir, sevgiye oruçlu bakan gözler şehrinde. Dayımdan kalan ceket sıkmıyor beni, düşüyorum uzaklarda bulduğum bir yere, düşüyorum korkuya anlam veren yeşillere. Eylül'ü söylüyorum inadına, kimse anlamıyor inadına Kimin komşusudur yalnızlığımız? Nice zamandır, simsiyah bir taş yatar avluda, sen de bilirsin bunu, bakmaya bile gerek duymazsın pencereden. Simsiyah bir taş ki yalnızlığı kanar bahçeye, utancından kıpkırmızı olur, adını bilmediğim çiçekler Simsiyah bir taş, Ferhat'la beraber mi kopmuş Bisütun dağından bilinmez...

Şimdi anlıyorum: Şair bedbahtlığa aşık olmalı, umutsuz olmalı, umudu yara bilmeli, ama ellerini kimseye göstermemeli, soğuk geceyarıları dağlardan inen gözlerini karşılayabilmeli, yıkık bir duvar gibi durmalı her şehrin kapısında, pencereleri ve kapısı ardına kadar açık olmalı; öyle ki, odasından, faytonlar, deliler, polisler, işçi sürüleri ve dul kadınlar geçebilmeli; ama kendisini kimseye göstermemeli hele ellerini..

Ahhhhhh güzel dostum, seni analatamadım ve senin şehrinde uyuyan o kızı, hep tanımadıklarımdan dinledim onu, hep sondan başladım ona yani henüz başlayamadım. Aykırı sokaklarda dilendim onu, söyle ona: Kendisini kavgaya davet ediyorum artık, çıkarsın eldivenlerini taş toplamaya başlasın. Bildiği gibi bir doysun benden. Sen söylerdin: "Kör bir insana renkleri nasıl anlatabilirsin" anlatamıyorsun dostum, hele beyazı... Beyazı nasıl anlatabilirim, anamın saçları hep beyaz, nasıl anlatabilirim, anamın beyaza yenilmeyeceğini. Nasıl anlatabilirim gözlerinin şenliğini ve onlardan nasıl ayrıldığımı.. Zamanı değil, biliyorum ama yine o kız diyorum, ille de söyleyeyim mi ona, beni, birisinin deli gibi sevdiğini, ille de söyleyeyim mi beni görünce sırılsıklam olduğunu. Ama sen bir şey söyleme, bilmesin onu öldürmek istediğimi.

Var olmak için düşünmek yetmiyor. İnsan düşünülmeli de. "Düşünülüyorum öyleyse varım" diyor Rimbaud. İşte öyle. Bu kadar kalpsiz olabilmeli insan, duygunun düşünceye konaklamasına izin verebilmeli, sarı dişli efendiler Bu şehirde, bir tek dilenciler anlamadı yabancılığımı. Öyle sıradan açıyorlar ellerini, öfkemi dileniyorlar, istedikleri şeyden bende çok var ama vermek istediğimden hiç yok.

Ahhhhhhh güzel dostum, döneceğim... soyunup aynı elbiseleri giyeceğim. Döneceğim, gözlerinin şenliğine. Döneceğim, gözlerinin şenliğine. Döneceğim, hiç bir şeyi değiştirmeden, sokağın aydınları lambalarını söndürdükten sonra, kuşluk vaktine doğru yola çıkacağım. Döneceğim bir yarım kuş sesiyle de olsa; ama şunu bil ki, otel odaları ve simitçi tezgahlarından başka kimseden helallık almadan... İlk ve son kıravatımı, içi paçavralarla dolu, o kızın boynunda bağlayacağım giderayak. Evden kovulmuş erkekler, varoşlarda durup dinlenmeden bir türkü söyleyecekler: "Aynalar değişmişse de/ ne değişi bu bedenden/ hala utanıyorum, hala/ otel odalarına sinmiş kadın kokuları geliyor benden" O treni bekleme dostum, bizim oralardan geçmez. Git deniz doğru yürü. Uzun uzun bak denize. O ucuz sigarandan kıyıda bir tane yak. Eskisi gibi gülebiliyorsan gül, ağlamayı biliyorsan, ağlamasanda olur. Kendi evine girer gibi git o kızın kapısını döv... beni sor, yani onu.

Haaaaaaaa sağol dostum...

Not: Bu yazı, bana, buz üstünde yetiştirdiğim öfkeli çiçekleri koklama cesareti veren, yaşam ustası 'Cemal Melemşe'nin, samimi anılarının sıcağında; fakat soğuk bir kış gecesi Kütahya'nın Köşk Oteli 202 numaralı odasında kaleme indirilmiştir

1 Mayıs Emekçi Bayramını Kutluyoruz

İnsancıl Emekçileri

Metin İlkin: "Geleceğin Emekçisi Olun."

Yılmaz ELMAS

Metin İlkin 'i ilk kez 1974 yılında **Yeni Adımlar** der gisinde gördüm, tanıdım. Tanışma ve ilk görüşme ortamı içersinde Orhan Suda, Metin İlkin üçümüz ülkemizin toplumsal ve yazınsal sorunları üzerine söylemiştik. Metin İlkin'i, daha önce değişik dergilerde öykü ve yazılarını okuyarak izlemiştim. Özellikle **Nöbet** öykü kitabını 12 Mart'ta Selimiye ve Maltepe askeri tutukevinde koğuş arkadaşlarıyla okuyup tartışmıştık.

İlk karşılaşma izlenimlerim bu gün bile taptaze belleğimde. Coşkulu, candan konuşmasında Türkiye sorunlarını toplumsal ve yazınsal açıdan kendini bakış açısıyla içtenlikle dile getiriyordu. Kendisi işçi sınıfı partileriyle her an dirsek temasında olmuş, yer yer bu partilere üye olarak görev de almıştır

Dergi yönetmenliği yapmış, çevirileriyle yazınımıza toplumsal içeriği olan dünya yapıtlarını bize kazandırmıştır Zaman zaman işyeri ve yayınevi de kurmuştur Ama parasal konularda bir düzen tutturamadığından sürekli bir iş kuramamıştır

Bir yanını daha tanıdım Metin İlkın'in. Genç yeteneklerin şiir, düzyazı, roman, öykü. hangi alanda yetenekli olduklarını sezip onlara yol ve yön göstermede, yüreklendirmede yardımcı olmuştur Bu konuda en son gözlemlediğim Öner Yağcı ve Osman Bozkurt'tur 12 Eylül askeri darbesinde cezaevine düşen Öner Yağcı, bana Çanakkale E Tipi Ceza ve Tutukevinden gönderdiği mektuplarında şiir ve roman yazmayı birlikte ürdürmede karasızlık geçirdiğini, Metin İlkin'in "sen şiir yazmayı bırak. Roman yazmada daha başarılı olursun" diye öneride bulunduğunu belirtmişti.

Son olarak **Gerçek Sanat Dergisi**'nde yine bir araya geldik. 12 Eylül Fırtınası sonrasında tanıştığım ve bir süre "İleri Yayın Dağıtım" da birlikte çalıştığım Osman Bozkurt'a **Gerçek Sanat Dergisi**'nde birlikte olma önerisinde bulundum, Metin İlkin'le yakından tanışan Osman Bozkurt, şiir ve öykülerini ilgilerine sunduğunda "Sen şiirde daha başarılı olursun" önerisinde bulunduğunu gözledim. Birlikte çalıştığımız dönemde Osman Bozkurt, bana şiir ve öykü çalışmaları göstermişki... Daha nice genç yeteneklere yardımcı olduğunu yerinde önerilerde bulunduğunu biliyorum. Onların başarıya ulaşacak bir yanını keşfettiğinde nasıl coşkuyla bu sevincin başkalarıyla paylaşmak istediğini anımsıyorum.

Son günlerde sağlık nedeniyle hastahanelere birlikte gidip geldik. Bu nedenle bazı konuları daha ayrıntılarıyla konuşup tartışma olanağımız oldu, Marksist estetiği çok iyi özümseyenlerden biri Metin İlkin. Marksist estetiğin yanında toplumsal olaylara olan duyarlığı, olaylara getirdiği sağlıklı bakış ve çözüm yolları ilgimi çekti. Yıllardır gündemden düşmeyen Güneydoğu-Kürt sorunu, Yeniden gündemimize giren laiklik - Alevi sorunları Gazi olayları Soveyetler Birliğinin çözülüşü. .Marksist ve evrensel açıdan bir bakış getirmesi ilginç

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşunda bulunmuş daha sonra çeşitli nedenlerle üyeliğini sürdürmemiş.

Tarihimizde bir yeri olan Enver Paşa'nın torunu olduğunu yeni öğrendim, bir başkasından. Kendisine sorduğumda onayladı bu olguyu.

Bir yanını daha gözledim Metin İlkin'in. Sağlık kuruluşlarındaki kırtasiyeciliğe, çalışan personelin yanlış uygulamalara körü körüne uymalarına gösterdiği tepki ilgimi çekti Metin İlkin'in bu aşırı tepkisini, aşırı duyarlığına ve şeker hastası olmasına bağlıyorum. Bir de muhabbet kuşu sarı "Şirin"i var İlkin ailesinin. Telefon konuşmalarını bütün dikkatiyle dinleyen Şirin sonra Metin İlkin'in ve eşinin konuşmalarını aynı ses tonuyla tekrar etmeye başlıyor Gün boyu yazın ve çeviri çalışmalarına eşlik ediyor evde Şirin. Çok sevimli bir kuş Şirin. Ayrıca birçok yetenek ve becerisi olan sevimli bir dost.

Metin İlkin'in yazın, sanat ve toplumsal konulardaki görüşlerini kendi kaleminden izlemek en doğrusu.

-Türkiye'deki sanatsal gelişmelere bakışınız ?

-Sanatın bağımsız gelişmesini gözardı etmemekle birlikte sanat toplumun çözüntüsü içinde yükseliş dinamiklerinin ortaya çıkış, önemle sıralanışlarıyla, ya da toplumsal yükselişte daha engin boyutları önceki boyutları özümsemesiyle yakından ilgili ve bağlantılı. Türkiye'nin bu genel görüntüsü içinde oluşan dinamiklerin niteliği sosyalist. Yani geleceğin özü, numeni, tarihsel doğrultusu bugünden dokunuyor Yalnız genel çöküntünün olumsuzlukları sanatla ilgilenenlerin kişiliklerini örseliyor Oysa sanat, sosyal yaşam birliği, yani sanat niteliği, sanatçı kişiliği birbirini vareder Bu açıdan bir kayma yaşanıyor. Yoksa sanatsal gelişme deyince sosyalist mücadelede yer alan sanatın gelişmesinden söz edilebilir yalnız.

-Kısaca özgeçmişiniz ?

-1932'de Zonguldak'da doğmuşum. Nüfus kayıtlarımız İstanbul'da olduğundan ve babam Zonguldak'taki memuriyetinden beri dönmeyi düşlediğinden beni ora-

da nüfusa kaydettirmemiş. Birkaç yıl sonra İstanbul'da doğmuşum gibi çıkarmışlar nüfusumu. Yaşamımda rastlantılarla olan bu karaşıklığın dışında hiçbir karışıklık yoktur. Siyasette olsun sanatta olsun hep bir doğrultum oldu. Elbet zamanla geliştim. Ama gelişmem bu doğrultuyla doğrusaldı.

-Laiklik nedir ? Bizde nasıl anlaşılıyor ?

-Laiklik, Tanzimat, daha doğrusu 'Senedi Mukaddes' sürecindeki ögelerin kendilerine yabancılaşmanın günümüze yansımasıdır. Her neyse laikliğin halk katında kazanımları varsa ve bunlara saldırılıyorsa savunulmalıdır. Ama bugünkü tarifiyle laiklik savunulamaz. Üstelik uygulamada tarifiyle de çelişiyor Laiklik ve anti - laiklik vb. çelişkilerin çözümü sosyalist devrimle, emek- sermaye çelişkisinin çözülmesiyle olanaklı.

-Yazarların ve ozanların toplumsal gelişmeye katkıları hangi anlamda olur ?

-Özellikle bizim toplumumuzda, toplumsal gelişmenin düşünsel dinamikleri Namık Kemal'den beri sanata yüklenmiştir Günümüzde bile sosyoloji ve tarihin görevlerini sanat üstleniyor Oysa sanat sosyoloji ve tarihten yararlanmalıydı.

-Biz seni daha çok öykülerinle tanıyoruz. Öykülerinizdekl bakış açınız sosyalist kesimde tartışmalara neden olmuştur. Bu bilgiyi neye bağlıyorsunuz ?

-Elbet insan doğuştan sosyalist olmuyor Zaman içinde yapıp etmeleriyle ya sosyalistleşiyor ya da uzaklaşıyor Benim avantajım çalışırken içselleştirdiğimi dışavurmadadır. Bu benim sosyalistliğimi sürekli pekiştirmiştir.

-Yazarların örgütlenmesini TYS'yi nasıl değerlendiriyorsun ?

-Örgütsüz sanatçı zaten düşünülmemeli. Hem mesleksel hem siyasal örgütlenme gereklidir TYS'nin bir açmazı var Ülkemizde sanatsal yeterliği olmadığı halde küçürburjuva kurnazlıklarıyla sanatçı mertebesinde yer alıp sanatçı gibi bir yaşam sürdürmeyi iş edinenler doğaldır ki bu gibi örgütlenmelerde kendilerini göstermeye çabalarlar Onlar çoğaldıkça da bu örgütler çöker.

-Öykü ve araştırma üretiminizin yanında çevirmenliğiniz de var. Çevirisini düşündüğünüz yapıtlarda aradığınız nedir ?

-Sosyalist geleceğe giden yolda ne gerekiyorsa ve neye gücüm yetiyorsa onu yapıyorum. Kendi adımla yayınlanmış çevirilerim şunlar. Lenin'den. Ne Yapılmalı, Maksim Gorki'den Üçler, Bosiyaklar, Jock London' - Meksikalı Devrimci, bunlar hep yayınlandığı yıllara göre ülkemizin gereksindiği yapıtlardı

-Yayınlanan yapıtlarınız, yıllarına göre.

-Mescit Çıkmazı 1966. Konuşmak 1966. Yarın için 1970. Zor Zaman 1970. Nöbet 1971

-Kaç çeviri yaptınız ?

-Samed Behrangi'nin bütün masalları ile birlikte sanıyorum kırk kadar kitap çevirdim.

-Genel ve özel anlamda başkaca söylemek istedikleriniz.

-Söylemek istediklerim var Çağımız sosyalist devrimler çağı. Karl Marks'ın Kapital'inin üçüncü cildi ile Roza Lüksenburg iyice okunursa bu öngörü açık seçik ortada. Sosyalist geleceğe inanç besleyelim ve bu geleceğin emekçisi olun derim.

"Bizim aşkımızdan bahsederken insanlar
ancak hayranlık ve saygı duyabililer.
Nazım HİKMET

SEVDA TÜRKÜSÜ

Hasretim içimde üşüdü
seni özledim
Öyle hırıltılı ki yaşam
bildiğin gibi değil
Bu yürek solcudur bilesin
İşçi artığıdır bu beden
Boşver kız
Nasılsa öğrenir kendi kendine
gülmeyi
Şunu sor istiyorum kendine
Kime yüreğinden pasajlar veriyorsun
kime
Üstelik yanıtın sığmalı bir tek şiire
Seni özlemlerime müptela ettim
kusura bakma
Biliyor musun
Şekereden piramit yaptım
içine kendimi gömücem
şimdi yalınayak geziniyor ışıklar
çevremde
Anımsar mısın
Bayılırdım gözlerindeki rengarenk gülüşe
Lakin
ben umudu ümitlendim
sen ümidi umutlandın
Ve işte artık
Eski çamlar kaltak oldu
nerde kaldın
Gözlüklerim gözümde
ama yumdum gözlerimi
Sana son sözümdür
Kendimi seviyorum
çünkü seni seviyorum

İbrahim ÖKSÜZ

Tiyatroda Devrim

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Cumhuriyet Gazetesi'nden Şükran Soner soruyor ve Şevket Altuğ yanıtlıyor: "Siz bir tiyatro sanatçısısınız. Sizi tiyatroda değil, ancak dizilerde izleyebiliyoruz. Televizyon tiyatroyu öldürdü mü?" "Doğru, tiyatrolar kapanıyor. Oyun yazarı sıkıntısı var. Tiyatro sanatçısı, çıkacak sahne bulamaz oldu. Büyük bir moral ve ekonomik sıkıntı, çöküş yaşandı. Bence televizyona kızacağımıza 'Biz bir yanlış mı yapıyoruz?' diye sorgulamamız lazım. Bence televizyondan önce, tiyatroda bir gerileme süreci başlamıştı. Türkiye'deki bütün sanatlar ve kurumların başına ne geldi ise tiyatronun da başına aynı şey geldi. Tiyatro sanatçısı, reklam sektörüne girmek veya televizyon dizilerine katılmak gibi seçeneklerle karşı karşıya kaldı. Her ikisinde de iyi şey yapanlar çıktı. Çok istismar edenler de. Önemli olan, seçilen ne olursa olsun, doğru dürüst bir şey yapma endişesinin taşınması."

İmdi eğri oturup doğru konuşalım: Seçilen ne olursa olsun doğru dürüst yapılmasına kimse karşı sav geliştiremez. Ancak, bir yerlerinde "sınıflarüstülük" gizleniyor bu saptayımın... Her şeyden önce, reklam sektörüne girmeyi erekleyen tiyatro sanatçısının "halktan yana" sanatsal yaratıda bulunması olası değildir. Yaratır gibi görünse bile kirlenmiş bir yanılsamadır. Çünkü reklam, (genellikle) işlevi olmayan, insanları gereksiz tüketime yönelten anamalcı bir olgudur. Herhangi bir insan gibi, anamalcı dizgenin sürecine giren tiyatro "sanatçısı" da anamalcı düşünüye sahip olur ve halktan kopar, halka düşman bir düzlemde bulunur.

Her ne denli "reklam sektörü" faktörüne katılmasak da "Biz bir yanlış mı yapıyoruz?" diye sorgula(n)mamız önerisine son derecede sıcak bakıyorum. Evet biz bir değil, bir çok milyon yanlış yapıyoruz. Bazen bile bile, bazen bilmeye bilmeye milyonlarca yanlış doğuruyoruz.

Ben sosyalist bir insan olduğumdan önce solda yapılan yanlışlara çok kızıyorum. Sağda yapılanlarsa, eşyanın tabiatındandır... Yapı Kredi Bankası'nın parasal alt-yapısını hazırladığı ve tamamıyla reklam sektörü sosuna bulanmış bir tiyatronun "ürettiği" çevreci bir oyun, sosyalist günlük bir basının başyazısına iki gün üst üste konuk oluyor. Kapitalizme karşıtlığı döne döne vurgulanıyor. Benim yazılarımı okuyanlar bilirler ki, tüm adları açık yazarım: Tiyatronun adı **Tiyatro Stüdyosu** ve Başyazı sahibi de Doğu Perinçek. Oysa sayın Perinçek de bilir ki, anamalcılık önce kirletirken kazanır ve sonra temizlerken kazanır. Bence, bir tiyatro yapıtında dolaylı ya da dolaysız "sosyalizm tanıtımı" yapılmalı ve sosyalizmi "emeğin iktidarı"na giden yolda, elimizden düşürmememiz gereken bir olgu olduğunu sürekli vurgulamalıyız...

Önemli olan sanatçının, ömrünü hangi sınıfın yararına "tükettiği"dir. Günümüz koşullarına gönderme yapılsın kaygısıyla sanat "üretilmemeli". Malumunuz 12 Eylül Faşizmi öncesi "neredeyse moda" olduğu için hep "toplumcu gerçekçi" ve "epik" oyunlar, amatör olsun profesyonel olsun hemen hemen tüm topluluklar tarafından sahneye bir an önce çıkarılmak için evecenlik gösteriliyordu. Askersel Faşizm'in üzerinden on beş yıl geçti, bir türlü Türkiye Tiyatrosu kendini toparlayamadı. Bunun bir sürü nedeni olmasının yanında, alt yapının belirleyiciliğine çabuk teslimiyet en büyük neden...

Ülkemizde "teslim olmadan" sanat üretmenin tek bir silahı vardır: (Özellikle tiyatro için) profesyonel olmamak ve amatör kalmamak... Bunu nasıl başarabiliriz? Anamalcı dizgenin belirlediği bir profesyonellik, bir gün gelir bizi (de) anamalcı dizgeye bağlar. Her ne denli "devrimci söylem"ler etsek de işleyiş anlamında "gerici"leşiriz. Bunun canlı örnekleri var: Bunlardan biri de **Ankara Sanat Tiyatrosu**. H. İbsen'in **Bir Halk Düşmanı** oyununu oynuyorlar ve ilanlarında yazarın adını yazmayı unutuyorlar. Bunun yanında, Rutkay Aziz'in adı ufacık ilanların birkaç yerine büyük puntolarla serpiştiriliveriyor. Dostlar Tiyatrosu yıllardır kadrosunu dağıttı ve hep tek kişilik "gösteri"ler sunuyor. Demek ki söylemden öte eylem gerekiyor. Ya da tam anlamıyla profesyonelleşmek sorunlara "çözüm" bulamıyor. Amatör kalmanın da "yinelenme" olasılığı var: Her ne denli "ürettiğiniz yapıtlar" değişiklik gösterse de oynanış biçimleri "aynı" kalabiliyor. Sürekli yeni oyunculuk arayışları içerisinde olmazsanız, tüm oyunlarınız

"aynı" sayılır. Bu arada "demokrasi" adına her kafadan ses çıkması sonucu bir milim ilerleme sağlanamayabilinir. Ne profesyonel, ne de amatör kalmamanın tek bir ilacı vardır: Bağımsızlığımıza gölge düşürmeyecek işlerden "para" kazanıp, tiyatroyu para için yapmamak, devrimci duyarlılığımızın düzlemini yüceltmek adına devinmek...

Bu arada "ağabey" ve "abla"lardan umutlu olmamak ve el pençe divan durmamak gerekiyor. Örnekse, konservatuarı bitirmek demek, Yıldız Kenter ya da Zeliha Berksoy'un dergehına yüz sürmek anlamına gelmemeli. Özellikle Yıldız Kenter, Oniki Eylül Faşizmi'nin en sıcak ortamında Cumhuriyet Gazetesi'nde demokrasi savaşımı veren Oktay Akbal'a Türk Dili konusunda "bindirme"ler yapmakla ünlü ve eski Genelkurmay Başkanı'nın yakın dostu olmakla sevinen bir insandır. Kenter ve benzerlerinin çağcıl ve devrimci tiyatroya katacakları (zarardan başka) hiçbir şey yoktur.

Tiyatro sanatçıları "devrim" denen kaygılarla devinmek istiyorlarsa, anamalcılığın kirliliğini çok iyi çözümlemeli ve "devrimci düzlem"ler yaratmalılar. Örnekse Beyoğlu'nda bulunan **Evrensel Kültür Merkezi**, Ortaköy semtinde yıllarca savaşım veren **Ortaköy Kültür Merkezi**, yeni açılan Kadıköy'deki **BEKSAV**, yine Beyoğlu'nda bulunan **Mezapotamya Kültür Merkezi** gibi devrimci düzlemler, "tam olmasa" da nitelikli tiyatro oluşumlarına omuz vermeye çalışıyorlar Bunlara yenilerini katarak, burjuvazinin kültürel saldırısına göğüs gerebiliriz. Tank, füze yapma olanağımız yok, ama Devlet Tiyatroları'na karşıt tiyatrocu yaratma olanağımız var. Hem devrimci tiyatro yapmak, Gazimahallesi'nde polis kurşununa hedef olmak denli tehlikeli değil...

Tüm bunlarla birlikte, "Tiyatroda Devrim" yapmak gibi bir rahatsızlığımız varsa, felsefeden toplumbilime, şiirden müziğe dek tüm insanal yaratılardan yararlanmalıyız... Felsefe bilmeyen ya da salt Karl Marks'ı bilen, derinlemesine araştırma-inceleme yap(a)mayan insan, tiyatro yapamaz. Yaptığı yanılsaması içerisinde olsa da "halka yarar"ı olamaz. Toplumu dönüştürücü, devrimcileştirici kaygısı ve işlevi bulunmayan insanın yeri, burjuvazinin kirletilmiş medyalarıdır.

Bu arada "Tiyatroda Devrim", bir tutam Bertolt Brecht ve bir tutam Nazım Hikmet sosu bulandırılmış metinlerle yürümüyor-yürüyemez. Her saniye milimetrik hesaplar yapılarak, "nasıl burjuvaziye yem olmam?" sorularını sürekli sorup, yanıtlar arayarak elde edilir "Tiyatroda Devrim" Gazimahallesi'nin adını ilk kez duymak ve Picasso'nun **Guernica**'sı üzerine "estetik söylem"lerde bulunmakla "Tiyatroda Devrim" olmaz. Bosna-Hersek'teki Sırp Faşistleri'nin katliamına lanetler yağdırıp, ülkemizdeki kanayan coğrafyaya dikkat çekmemek, Kürt gerçeğine değinmemek, her adımda "dış güçler kışkırtması" teraneleri okumak ve galaların dışında tiyatroları ziyaret etmemekle "Tiyatroda Devrim" olmaz. "Tiyatroda Devrim" yapmanın tek bir koşulu vardır: Sosyalist tiyatro sanatçısı olmak. Her saniye devrimci kaygılarla devinmek...

Sözlerimi bitirirken, **"Bir Mayıs Emekçi Bayramı"**mızı yürekten kutluyorum...

NASIL
VE BİR SONYAZDA KEPLER

Yağmuru ilk kez o hüzünlü tenle
kuşattığında
kutsal bildiği daire
iki kalınca tahtanın altında
yuvarlanıyordu

biliyordu
solarken yürüdüğü bu bahçe
yediveren güllerindi
ve bilgisi gülümsetti onu

Ah! Kutsal bildiği daire
iki basit tahtayı
sonyazda nehirlerin olmuş
iki yaprak misali
nasıl sürüklüyordu

Aydınlanıyordu ufuk
bütün şahlarına yumruk yemiş piyon
nasıl
vezir olup
bildiği şaha ulaşıyordu

Artık korkarak bakabilirsiniz
gözlerime dediğinde
yediveren güllerini açmış bahçe
bu toprak benim değil diyen
hüzünlü ve solgun bedenine
yağmurları çağırıyordu.

Nihat ATEŞ

Ayağa Kalkın Efendiler(*)

Tuğrul YILMAZSOY

Voltaire'in **Candide**'ini bir kez daha okuduktan sonra beynimin hep aynı bölüme geldiğinde çıldırasıya kıpırdadığını gördüm.

Kitabın kahramanı Candide türlü maceraların içine serpilmiş, ortaçağın karanlık döneminden arta kalan döküntüleri eleştiren olayları atlattıktan sonra, sevgilisini aramak için düştüğü yolda Venedik'e gelir. Venedik'te Venedik'li kişizade Seigneur Prococurante'nin sarayına yemeğe davet edilir. Öğle yemeğinden sonra kişizade, Candide'e sarayını gezdirmeye başlar ve son olarak kütüphaneye gelinir. Kişizade, "hiçbir şey hakkında bizzat hüküm veremeyecek şekilde yetiştirilmiş olan Candide'e" ilk çağlara kadar uzanan bir yazarlar zincirinin anlamsızlığını, sıkıcılığını, vs. anlatır. Candide şaşırır: Nasıl olur da bu adam bu kadar büyük yazarlara veryansın edebilir.

Çağın "yeni düşüncesi" devreye girip kişizadenin bedeninde dile gelir:

"Ben yalnız kendim için okurum; yalnız kendi tabiatıma uygun olan şeyleri severim"

Sanırım bu cümle yalnızca o devrin büyük devriminin ilerici fikir gücüne omuz veren bir düşünce değil, aynı zamanda içinde bulunduğumuz zamanın çürümüş fikir bütününü de gözler önüne seren bir düşüncedir

Her Şey Nasıl Başladı?

Olaya çok basit bir şekilde bakarsak, feodalizmin yıkılışında rol oynayan çatışmanın iki tarafını şöyle tarif edebiliriz: Bir tarafta ortaçağın feodal toplum düzeninin güçleri: kral, kilise; ve feodal toplumu korumakla yükümlü teoloji tabanına dayanan düşünüş. Bir tarafta ise teknik buluşlar ve doğa bilimlerinin ilerlemesiyle ortaya çıkan ekonomik sistemin yayıcı, tanıtıcı, özgürlükçü düşünüşü.

Bunların sonunda, feodalizm eski bir çınarın gürültülü devrilişi gibi yıkılır. Rönesans, reform... ve devrim. Burjuva devrimi dünyadaki tüm dengeleri altüst edip kendi dengelerini yerleştirir ve... bu ve'nin devamını Engels getiriyor:

"Bu o zamana kadar insanlığın gördüğü en büyük ilerletici devrimdi; o öyle bir devirdi ki, devlere gereksinme duyduruyordu ve devleri yarattı da. Düşünce, hırs ve karakter gücünde, evrensellikte ve öğrenmede büyük devler Modern burjuva egemenliğini kuran insanlar, burjuva sınırlamalarından başka herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya değillerdi."

İşte Voltaire'in söylediği ve modern papağanların tekrarladığı: "ben yalnız kendim için okurum; yalnız tabiatıma uygun olan şeyleri severim" cümlesi burada büyük bir önem kazanıyor.

Tekrar Engels'e dönüp söylediği şeyi açalım: "Bu zamana kadar insanlığın gördüğü en büyük ilerletici devrimdi(...) Düşünce, hırs ve karakter gücünde, evrensellikte ve öğrenmede büyük devler"

Engels'in burada değindiği nokta, özellikle rönesansla kazanılan ve geliştirilen tanrı'dan bağımsız düşünce biçimidir. İnsanlık kapitalist üretim tarzına geçmeden önce bir şeyi keşfetmişti ve kendi kendilerine şunu sormuştu: Biz tanrı için didinip çalışırken nasıl oluyor da tanrı değil fakat krallar ve kiliseler semirip gelişiyor? Bu bir anlamda yaşamın anlamının yeniden sorgulanmasıydı Buna göre çıkan sonuç: Yaşam bilinmezdir, bilinir olan bu dünyada geçirdiğim belirli bir zaman birimidir, o zaman biz bu zaman birimini, çalışarak, üreterek, tüketerek, günümüzü gün ederek en iyi şekilde(!) dolduralım, sonra da o bilinmeze kavuşalım.

Thales bir tartışma sırasında: "Ölümün yaşamdan hiçbir farkı yoktur" der. Tartışanlardan biri sorar: "Niye yaşamı seçtin öyleyse?" Thales'in yanıtı şudur: "İkisinin arasında hiçbir fark yoktu da ondan" Yeni sistemin öncüleri, bahsedilen ölüm (bitiş) ile yaşam (başlangıç) arasına bir parantez açıp buraya yaşam sürecini sıkıştırıp, ölümü (sonu) ve yaşamı (başlangıcı) bilinmez sayıp parantezi kapatmıştır.

Aslında bu bir anlamda tanrıyı onaylamak ve onu koruma altına almaktır Bilim'e dayanarak yükselen burjuva değerleri daha önce feodalizmin var sayıp kendine sınır olarak çizdiği tanrıyı alıp yok(!) saymış ve bunu kendine sınır olarak almıştır. Bunun sonucunda insan, anlamını kaybetmiş ve bilimi bu bilinmezliği çözmek için kullanmak yerine, daha çok, kapitalist sistemin kurtlaştırdığı insanlara yeni sürülerin yolunu açmak için kullanmıştır. Bilim şu an sadece bir sömürü aracı haline gelmiş ve gerçek niteliğini kaybetmiştir. Bu çember içinde dönüp duran burjuva bir de tekerleme dolamıştır ağzına: "Hiçbir şey mutlak değildir." Halbuki, hiçbir şey mutlak değildir demekle, burjuva, hiçbir şeyin mutlak olmadığını mutlaklaştırıyor.

O zaman, özetle bu konuda şunu söyleyebiliriz: İnsan anlamsız değildir. İnsanın anlamı anlamsızlığıdır. Demek oluyor ki, insan "yalnız kendi için okuyamaz", insan herşeyden önce anlamı olan anlamsızlığını çözmek için belirli bir bakış açısıyla okur. Yani, burjuva devrimi son devrim değildir. Yeni bir devrim insani değerlere ve bilime dönüp buna izin verecek ekonomik sisteme ulaşmayı başaracak bir devrim olacaktır.

Gökte Açan Çiçek

İnsan kişiliğini bir çiçek gibi düşünürsek, arada gerçekten büyük benzerlikler olduğunu görebiliriz. Çiçek kökleriyle beslenir, bulunduğu toprak cinsine ve iklime göre kendi türünü oluşturur. Mesela bir tepenin iki ayrı yamacına aynı tür birer çiçek eksek, bunlardan tepenin bir yamacında olan bol yağmur alsa, öbür ya-

macındaki de hiç yağmur almasa, görürüz ki: Yağmur alan toprakta büyüyen çiçeğin yaprakları ince olur, yağmur alamayan toprakta büyüyen çiçek ise bulunduğu kurak ortama ayak uydurmak, daha fazla su kaybına uğramamak için tüylü yapraklara sahip olur.

Aynı şekilde, insanı bir çiçek olarak düşünüp, toplumu da köklerini saldığı toprak olarak düşünürsek toplumun birey üzerindeki etkisini daha kolay anlayabiliriz.

Tekrar Voltaire'e ve günümüz papağanlarına dönüp "yalnız tabiatıma uygun olan şeyleri severim" nakaratına bakarsak, bu sözün gökyüzünde çiçeğin açması kadar mantıklı(!) olduğunu görürüz.

Bireyin gerçekten kendi tabiatını oluşturabilmesi için bireyin özgür olması gerekir. Birey özgürlüğü toplum özgürlüğü sağlanmadan oluşamaz. Birey özgürlüğü savunuculuğunu hiç kimseye bırakmayan burjuva papağanlara baktığımızda bir şeyi hiç ağızlarına almadıklarını ve şu soruya da cevap vermekten kaçtığını görürüz: Kapitalist toplum özgür müdür?

Cevabı ben vereyim: Evet kapitalist toplum özgürdür. Kapitalist toplum, yüksek duvarlarla sınırlanmış, hücresiz bir hapishanenin bahçesinde volta atan mahkumlar kadar özgürdür.

"...Modern burjuva egemenliğini kuran insanlar, burjuva sınırlamalarından başka herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya değillerdi."

Özgür toplum önce ekonomik olarak özgür olmalıdır. Halbuki şu an yeryüzündeki insanların tümü kapitalist üreticilerin esiridir. Onlar için üretip, onlar için tüketirler.

Bunun dışında insanlık, sonradan üretilmiş, yapay kavramlar içine hapsolmuştur. Mesela savaş kavramı insanlık uygarlığını kurmaya başladıktan çok sonra ortaya çıkmıştır. Herkes savaşa karşıdır, özellikle burjuvalar, kendi sistemlerinin vazgeçilmez parçası olan bu kavrama karşı çıkmada önceliği kimseye bırakmazlar. Şimdi onlara sormak lazım: Siz özgür değil misiniz? Tabiatınıza uygun değilse savaşmayın.

Bir başka örnek verilebilecek kavram milliyet kavramıdır. Burjuva papağanlar, bu da sistemin en önemli parçası olduğu halde, milliyetçilik karşıtı olduklarını her fırsatta tekrarlarlar. Yine sormak lazım: Siz özgür değil misiniz? Tabiatınıza uygun değilse bırakın şu milliyet kavramını, açın sınırlarınızı.

Bunun gibi yüzlerce yapay kavram ya da içi boşaltılmış kavram burjuvalar eliyle kendi ekonomik sömürü-sömürülme sistemlerini korumak amacıyla "icat" edilmiştir ve bu kavramların içinde "onlar" özgürdür(!).

Onlar "yalnız tabiatlarına uygun olan şeyleri sever"

Ayağa Kalkın Efendiler.

Şimdi yeniden başlamalıyız, bütün bu yanlışlar "bizim" ürünümüz olduğu gibi, bunu değiştirmek de elimizdedir. Hayal olan, daha doğrusu kabus olan içinde yaşadığımız bozuk dünyadır.

Şimdi yepyeni bir dünya için, dünyayı hapishaneye çeviren büyük düşünürlere(!) ve onlara piyonluk eden tüm insanlığa haykırmak gerek:

"Yeter artık yenicami traşı,
yeter
Ayağa kalkın efendiler (*)

(*) Nazım HİKMET

SOLT MANAGER

"Şair Dostum Yusuf Özden'e"

Kimse beğenmedi şiirsel bulmadı şiiri
Yaz bakalım tersinden alfabeyi
Bağla başını ıslanmasın kirpiklerin
Sonu geldiyse yok olduysa umutların
Biz de yaratırız o zaman
Aslan yürekli Solt Manager'i

Siftah yok oğul kapatalım kepenkleri
Çıkalım yollara git git bitmez dağlara
Hurma çiçekleri taşıyıp eskimolara
Zencilerden bir tutam zencefil
Bulunur sonunda Solt Manager
Annesi uzaylı, babası geometri
Denklemler zinciri dağıldı evrene

Bu çocuk Japon selamıyla büyümeli
Başıyla selam vermeli el etek öpmeden
Çığlık çığlığa barut kokusu arasında
Onu ve kendimi buldum aynı eksende
Soyut, somut, kızarmış, kurutulmuş
Ne bulduysa koydu katırın terkisine
Mal oldu nal, ekonomi beşpara
Herzaman tek kurşun yetmiyor kalbe

Bardaklar dolusu şaraplar
Filler dolusu rakılar
Çıyan otu rahim sancısı
Kör, topal kimi tuttuysa zalim
Bulduk yenisini yılmak olur mu
İnancım Sarı Irmak'la Tuna'yı çiftleştirip
Po ovasında optimal bir nokta
Ordan ver elini deryalar altından
İlk durak küba ve ötesi

Bildikleri poker, briç, maçakızı
Ya da kirli yeşil çarpılar koymak güne
Gece hırsızı bunlar yapay domuz sürüleri
Yıldızları taşlıyorlar heykeller yerde
Onaltı yıldızı var henüz ülkemin
Çıkar ortaya liderler üç yıldız daha
Atatürk'ü özleştirip ondokuzla
Arkası dünya birliği
Horoz öttü, şiir bitti
Gece kin dolu

Ali Ersin GÜNÇE

Zihni Anadol: "Bir insan midesiyle bağlandı mı bir yere, o insandan kork"

Güngör GENÇAY

Edebiyatla ya da sosyalist siyasetle uğraşıp Zihni Anadol adını tanımayan çok az insan vardır sanırım.

Böylesi bir tümcenin ardından hemen yaşam öyküsü beklenir.

Albert Einstein'a ziyaret ettiği okulun öğrencilerinden biri, kendisinin bulduğu bir fizik formülünü sormuş. Einstein öğrencinin yüzüne şaşkın şaşkın bakıp "bilmiyorum" demiş. Çocuk "neden" diyen gözlerle bakınca da: Benim aklım saklamak için değil yaratmak için çalışır" yanıtını vermiş.

Böylesi bir örnekten yola çıkarak ben de Zihni Anadol'un kitaplarda olmayan yanı üzerinde durayım, ya da konuşma açarak buna aracı olayım istedim. Vardım bu 1918 doğumlu delikanlı Ağabey'in yanına sorular sordum. Yanıtını bir bütünlük içinde verdi Anadol. Ben de yazıdaki bu doğal akışın arasına girmedim.

Toplumumuzun gerek dünyada, gerekse ülkemizde yaşanan olaylara bu denli kayıtsız kalması; kişilerin kör noktada bulunuşu ne kendiliğinden olmuştur, ne de rastlantıdır. Kuşkusuz aynı durum sürgit olmayacaktır. İçinde yaşadığımız zaman, halkın, özellikle de işçi sınıfının şarj olma dönemidir. Bu inanışla mücadelesini sürdüren delikanlı Ağabey'imiz Zihni T Anadol'un dediklerine, sorularım sonrasında bir de siz kulak verin.

-1- Sayın Anadol, siyasi mücadeleniz edebiyata, ağırlık olarak anı türüyle yansıdı. Yaşamınızın kesitlerini ya da bütününü roman olarak vermeyi düşündünüz mü, ya da düşünür müsünüz? Zihni T Anadol'u da kendi anlatımınızla açımlayarak bu konuda neler dersiniz?

-2- Anılarınızı yazarken özsel nasıl bir yöntem izliyorsunuz? Yani, yaşamınızı yazıya hangi ölçülerle yansıtıyorsunuz. Bu konuda, zaman, mekân ve inançlarınız bağlamında ilkeleriniz var mı?

-3- Ülkemizdeki siyasal anı yazarlığının nitel bir değerlendirmesini yapar mısınız?

-4- Yakın zamana kadar ülkemizde parti mücadelesi içinde olan devrimcilerin büyük bir bölümü edebiyattan uzak kalmışlardır. Bunun neden ve sonuçları üzerinde neler söyleyeceksiniz?

-5- Bildiğiniz gibi sovyetlerdeki rejimin çökmesi, tüm dünyada sosyalizme inanan birçok insanın siyasal inanışında karmaşa ve sapkınlık yarattı. Aynı olgu, yazın dünyasında da yaşanıyor. Ortaya çıkan bu tablonun geleceğini ülkemiz yazını açısından nasıl değerlendirirsiniz?

-6- Günümüzde, ülkemizin yazın erleri özkaynaklarımızdan ne ölçüde yararlanıyor sizce. Başka bir deyişle, özkaynaklar yeni bir bileşimle ne ölçüde ürünlerine yansıyor Kalın çizgilerle de olsa bu konuda neler söylersiniz?

Sevgili Güngör Kardeşim,

Tanıyıp bilmene karşın yine de bir belge olarak kalması düşüncesiyle hazırlamış olduğun sorular beni mutlu etti. Kendimi hiçbir zaman öyle anlı şanlı; anılacak, yazılacak, çizilecek bir kişi olarak görmedim. Öne çıkmaktan her zaman kaçındım. Halkımla öylesine iç içe oldum ki, kendimi onlardan ayrı olarak düşünmedim. Nedir ki, kendini toplumdan ayırarak üstünlük taslayan, ayrıcalık isteyen nice ukala, burnu büyük, edebiyatı adeta kendi tekeline almış olanlara inat, bu girişimin beni sevindirmedi de diyemem.

Efendim, insanoğlunun çeşitli tutkuları vardır. Şimdilerde insan beynini didik didik edip neyin neresinde hangi kabiliyet var, neresinde, hangi hücrelerinde neye eğilimler var, bütün bunları önceden saptıyorlar. Ancak şunu unutmayalım, bu eğilimlerin pek çoğu toplumun insanoğluna adeta dayattığı, oluşturduğu yöntemlerdir, olgulardır. Benim de toplum için, özellikle haksızlığa karşı olan savaşımımda etkili olan şeylerden biri de ailemden edindiğim kalıtımlardır belki. Ben bunları sonra sonra bilince çevirdim. Düşünmeye itti beni bu toplumdaki dengesizlik, eşitsizlik, çelişkiler yumağı. Sonra vurdum kendimi araştırmaya. Evvela insan olmanın erdemini gördüm dünyanın, dünya olması için çalışanların dağ gibi yapıtlarında ve insanoğluna, bu erdemi karınca kararınca ben de vermeye çalıştım. Bildiğin ve okuduğun kitapları çıkardım gün

ışığına. Seni de ilgilenmeye iten temel neden bu olsa gerek.

Yazdıklarım için Hasan İzzettin Dinamo, "birer tatlı roman gibi okunur Zihni'nin kitapları" demiştir Ben bu yolla çıktım anılarımı yazmaya. Hem roman, hem öykü, hem de belgesel roman olsun diye. Romanda asıl kişileri pek koyamazsınız yerli yerine. Onlara başka başka adlar takacaksınız. Halbuki ben yine Sayın Oktay Akbal'ın kitaplarım hakkındaki değerlendirmesinde belirttiği gibi "...Zihni Anadol'un kitapları, belgesel bir romandır" değerlendirmesi doğrultusunda yazdım kitaplarımı. Çünkü karanlıkları delmek için savaşan, aydınlığa gerçekten omuz verenlerin adlarını kitaplarıma uydurma isimlerle koyamazdım. Bu bana bir yerde haksızlığın en büyüğünü yapmış olmanın ıstırabını verirdi. Bizde tarih, anı yazanların sadece büyük isimleri ün yapmış, olanları ve kendilerini ön plana çıkardıkları, yani bir aymazlık içinde bulundukları görülmektedir Asıl mücadeleyi yapanların, acıyı, işkenceyi, her türlü yoksunluğu omuzlayanların adları sanları unutulmaktadır. En basit anlamıyla yalnızca komutanların isimleri ön plana geçmektedir Aklımda kaldığına göre Şarlo'nun "Je sui verdü" isimli filminde tüm savaşanların ve ölenlerin adları anılmaz. Sadece generallerin adları geçer Kahramanlar onlar olur, tabii tüm şan ve şöhretler de onların. Gene Brecht ünlü bir şiirinde "Mısır ehramlarını kim yaptı? Tep şehrini kim kurdu?" diye sorar Bunları yapanların krallar olduğu, üst sınıflarda bulunanların ad ve şanlarının tarihlere kaydolunduğu yutturmacasının sürekli olarak topluma dikte ettirildiği gerçeğini acu bir dille ortaya koyar. Ama, bizim liderlerimiz, yani işçi sınıfının, emekçi kitlelerin liderleri asla öyle değillerdir Onlar tüm kendi sınıflarını terk edip, asıl soyluların, sömürülenlerin yanında en onurlu yerlerini almışlar, onlarla omuz omuza, haksızlığa, eşitsizliğe karşı bir savaşa girmişlerdir. Yani, eski deyimle "terfi" etmişlerdir, Burjuvanın dediği alt tabakaya. İşte bu yiğit insanlar kunduracısıyla, demircisiyle, tütün işçisiyle, tornacısıyla, yani tüm kafa ve kol emekçilerinin birlikte savaştıkları safta bulmuşlardır kendilerini. Yani güzel bir deyişimizde olduğu gibi "insanın miskini, pisi, aşağısı nimete gider; insanın yiğiti, hası külfete gider." İşte bu yiğitler, asıl erdemi bu güzel insanların yanında bulmuşlar ve onlarla her türlü mahrumiyetlere, eziyetlere, işkencelere göğüs germesini insanlığın en onurlu görevlerinden biri olarak üstlenmişlerdir. Bununla birlikte onlardan kendilerini ayırmamış, bir ayrımcılık yapmamışlardır. İşte bazı anı yazanlar, yahut buna benzer yazılar karalayan-

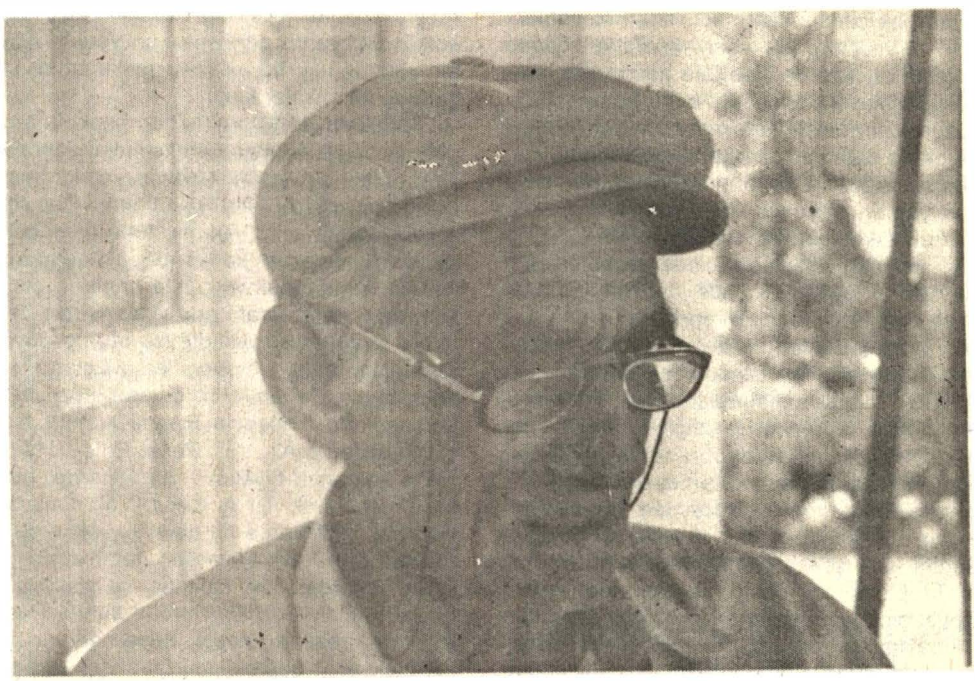

Zihni T. ANADOL

lar kendilerini öne çıkarmışlar, sadece ve sadece kendilerinden söz etmişler ve kendilerini "lütfen işçi sınıfının koruyup kollayıcısı" durumunda göstermişlerdir Bu suretle de kendilerini işçi sınıfının büyük önderleri safında görme aymazlığına düşmüşlerdir Bu yönden ben sadece bu kavgada lideri, aydınları değil, adları sanları birinci derece anılan insanları değil; asıl davanın sahibi olanlarla yol gösterici yiğit insanlarımızla birlikte yazdım onların serüvenlerini. Bunun içindir ki, objektifimin alanları içine giren insanları adlarıyla, sanlarıyla vermekten büyük onur duydum.

Eğer bir roman, bir öykü yazsaydım, bu insanlarımızın adlarını koyamazdım, buna da asla gönlüm razı olmadı.

Evet anılarımda yahut yazılarımda daima iyiliğe, geleceğe aydınlıklar saçan umutlu insanlar öne çıkar. Karamsarlığa asla yer veremez gönlüm. Özellikle de

yazılarımın şiir yüklü olmasına, bir nevi romantizme meyil etmesine önem veririm. Bunlar olmazsa, bunlarla beslemezsem yazılarımı; kuru, dalsız ağaç gibi duyumsar, gerçekten meyvesiz, çiçeksiz bitkilere dönüşmesinden korkarım. Çocuk sesleri, akan sular, çiçekler, türlü çeşitli bitkiler ve sessizlikte uluyan bir köpeğin gece yarısı ağlaması. Yani doğa dengesizliğinin, yani toplum dengesizliğinin iyiye, mutluluğa dönüşmesini arzulayan, gücüm yetmese bile, bunu yapmaya zorlayan bir yapıya sahibim.

Sevgili dostum Güngör Gençay, sorularının içindekini bir bütün olarak vermeye çalıştım. Öyle ki, bunları maddelere ayırmak biraz klasik anlam taşıyor izlenimini veriyor gibi geliyor bana. Tabii ki bu beni yormamak için. Bu sorular arasında, bizde, ülkemizdeki anı yazarlığını soruyorsun. Biraz evvel bunlara az çok dokunmuştum. Anı yazarlığı, özellikle de soldaki anı yazarlığı zannederim benden evvel pek kaleme alınmadı. Sadece rahmetli İbrahim Topçuoğlu'nun anıları yayınlandı. O da pek yansız kalamadı, uzun eleştirilere maruz kaldı. Anı yazarlığında insan yansız kalabilmeli; olayları, kendi alyhine de olsa dile getirmekten kaçınmamalıdır. Maalesef Topçuoğlu bunu başaramadı. Sözgelimi uzun uzun eleştirilere maruz kaldı. Bu nevi anılar bir belge de olamaz, yani gerçekliğinden kaybeder. Buna karşın bizde ilk sol anıyı o yazdı. Her şeye karşın onu ve yapıtını saygıyla karşılıyorum.

Ben ise elimdeki belgeleri olduğu gibi vermekle birlikte insanları, olayları, olayların içinde geçenleri; adlarıyla, sanlarıyla bir öykü biçiminde , bir roman havasıyla vermeye çalıştım. Benden sonra bizim döneme ait bir iki yazı yazıldı. Bunlar, esefle söyleyeyim ki kişisellikten pek kurtulamadılar. Dinamo'nun büyük anısı "Aydınlar ve TKP" bunların dışındadır. O daima mütevazi kalmayı bilmiş, açlığıyla, işsizliğiyle, olayları tarafsız olarak vermiştir, kendisini burada saygıyla anıyorum. Benim kahramanlarımı bulamazsınız diğerlerinin yazılarında. Daima hep üst düzeyden, hep üst düzeydekinlerden söz ederler, eğer kendilerini gölgelemezse. Benim bir inşaat işçisi kahramanım, bir tornacı ustam, bir baytar, bir doktor kahramanım yoktur oralarda. Böyle olunca da diğer arkadaşların yazdıkları, yansız olmaktan çıkıyor. Kişisellikten, övgü taşıyıcısı olmaktan kurtaramıyor kendini. Bunları söylerken, benim de kendimi övdüğüm sanılmasın; asla böyle birşey düşünmedim ve de düşünmem. Yalnız hepsinin değerlendirilmesini toplumumuzda devrim için savaşım verenlere bırakmak daha isabetli olur sanırım. İşte benim özel yöntemim budur Güngör'cüğüm.

Ülkemizde parti mücadelesi verenlerin, bir bölümü edebiyattan uzak kalmışlardır. Bunun nedenleri, sonuçları nedir diye soruyorsun bana. İlkönce genel anlamda okur yazarlığın pek az olması, yurdumuzda. Biraz eli kalem tutanın ise işçilikle ilgilenmemesi, ketebe sınıfının, yani memur sınıfının her şeye üstün kılınması. Dünya kadar zengin olsan, memur daima tercihlerin başında gelmektedir. Çünkü memur eşittir devlet. Bununla ben 1950'lere değin toplumumuzun düşünce tarzını simgelemek istiyorum. Sanayimiz çok az. İşçi de az. Ancak sanat okullarında okuyanlar, işin ayırdında. Devrime onlar katılıyor daha çok. (Bunları 1960'lara değin söylüyorum) Bunların içinde sanatla ilgilenenler ise gerçekten az. Okumak ve düşünmek hâlâ olduğu gibi suç, ve suç aracı. Evet, neden edebiyata ilgi bu denli az? Davaya, özellikle aydın sınıfından gelenler, edebiyat ile ilgilerini kesmemiş, arttırmışlardır. Ancak, sınıf savaşımı önde geldiğinden evvela kendini, partisini halka tanıtmak, ona mücadelesini anlatmak için bilimsel sosyalizmi, yazmak lazımdır. Bu düşüncelerle edebiyatla ilgilenmek geride kalıyor gibi geliyor insana. Biz toplumca Maksim Gorki'nin Ana'sını 1944'lerde hapishanede okuduk eski yazıdan ve sonraları bu eğilim arttı. Bu da Marksist literatürün yasaklanmasından ileri geliyordu. Sözgelimi parti için savaşım verenlerin çoğu, batı klasiklerini okumuşlardır. Zola'nın eserleri başyapıtlarımızdandı.. Hugo'nunkiler desen öyle. Aramalarda evlerimizde en çok bulunan ve suç aleti olarak kabul edilen edebiyat kitaplarıydı. Evimde Gorki'nin, Tolstoy'un, Gogol'un kitaplarını bulduklarında, bayram ederdi aramacılar. "Müjde" diyerek birbirlerine gösterirlerdi. Sonraları gitgide değişti bu tutumu yönetimin. Çünkü bir devir geldi tüm klasikler yayınlandı. Çok geçmeden "çocuklarımızı zehirliyorlar" diye okutulmadı... Depolara saklandı, çürümeye bırakıldı. Hele öğretmenlerimize, temelli yasak edildi. Okuyanın görevine son verildi. Köy Enstitüleri bir yandan da bu nedenlerle kapatıldı, sadece sağ parti ve sendikalar kaldı.

1950'den 1960'lara kadar hep bu böylece sürdü gitti. Ancak 27 Mayıs hareketinden sonra işler değişti. Az da olsa, bir özgürlük havası yayıldı memlekete. Sol eserlerin çoğu bol bol yayınlandı. Gençlik bir okuma sarhoşluğuna verdi kendini. Ama daha çok toplantılarda, tartışmalarda konuşmak, kitaplardan alıntılarla kendini kanıtlamak için. İşte bunların çoğu edebiyatı, şiiri, öyküyü bir tarafa atıp yüz çevirme hastalığına tutuldu. Çoğu kez rastladığım, oturup söyleşilerde bulunduğum genç devrimci arkadaşların elinde Marks veya Lenin... "Demiş ki" diyerek söze başlamalarıyla karşılaşırdım. Hüseyin Rahmi kimdir, bir Halit Ziya, bir Sabahattin Ali. Bir Reşat Enis. Hadi Nazım'ı bırak o sakıncalı diyelim.. Bir Dinamo, bir Rıfat Ilgaz, bir Ömer Faruk, bir A. Kadir. Yok. Onlarla uğraşacak vakit mi var? Varsa da devrim, yoksa da devrim. İşte sanatı böyle kaka yaparsan, tatar ağası gibi yaya kalırsın yollarda... ve kaldılar, ve müthiş bir döneklik başladı alçak Gorbaçovlardan sonra. Para, şan, şöhret, hokkabazlık; hepsi hepsi onların oldu. Kendi memleketinin gerçeklerini bilmeden, tepeden inme acele burjuva devrimciliğine soyunursan böyle olur işte.. Edebiyat demek; sanat demek, temel eğitim demek. Hümanist olmadan komünist olamazsın. Davanın temel direği, çimentosu, demiri, iskeletinin oluşumu sanattan geçer. Lenin, korkunç yoğunluktaki parti çalışmalarında, büyük kavgalarında, zaman ayırıp, iğneyle kuyu kazar gibi edebiyatla uğraştı. Bakınız Rus klasiklerinin eleştirilerine!.. Stalin'in günde onsekiz saat çalıştığını, Alman Edebiyetı'nın en ince ayrıntılarına değin bilgi sahibi olduğunu, kendisiyle konuşan (Moskova'da) Amerikan başkanvekili "Tek Bir Dünya" kitabında Vendal Vilki anlatıyor. Parantez içinde soralım, bizim kıyak emeklilik peşinde koşan, milleti gece gündüz uyutan milletvekillerimizin, bakanlarımızın, bakmazlarımızın kaçı bilir bu kafirlerin (!) bildiklerini?

Balzac'ın eserlerinde bulur iktisatçılarda bulamadığı materyalleri ve Kapital'de yararlanır. Hatta Marks'ın, William Shakespeare'in yapıtlarının büyük bölümünü ezbere bildiğini yazarlar kimi edebiyat tarihçileri. Ünlü bilimadamı Edison, anılarında edebiyat sayfalarının i-

çinde dinlendiğini söyler Daha sayalım mı edebiyatın meziyetlerini?

İlk insanlar mağaralara çizdikleri resimlerle anlatmışlardır düşüncelerini, sanatsal duygularını. Gerisine gitmiyoruz. Uzun uzun bu sanat nedir, çeşitleri şunları bunları. Bırakalım bunları şimdi de, asıl senin sorularından önemli birine gelelim Güngör Gençay kardeşim:

Evet... Neden dönek, satılmış, hain Gorbaçovcuların sosyalizmi çökertmeye çalıştıktan sonra, bizim yazarlarımızın da çil yavrusu gibi dağılıp dönekliğe döndüklerine!..

Şöyle bir söylem vardır Marksist literatürde: "Aydın, daima satılmaya eğilimlidir, sadece işçi sınıfı satılmaz." Evet. Çünkü işçi sınıfından faydalanacağı bir şey yoktur işverenin.. Satılsa satılsa sendikaların başına getirilen sendika ağaları satılırlar ve onlar da satar sınıfını, o kadar. Halbuki aydından sanatkardan daha çok faydalanırlar. Kendi amaçları doğrultusunda roman yazdırır, öykü yazdırır, şiir yazdırır, heykel yaptırır, filim yaptırırlar. Sömürenlerin tüm pisliklerini kapatmak ve soygunu devam ettirmek için çalıştırırlar onları. Ve, ve, ve üst sınıfın tam uşakları durumuna getirirler onları. Çünkü onlar, gelecekten çoktan kesmişlerdir umutlarını... Çünkü umutsuzdurlar, geleceklerini sadece kişisel geleceklerini düşünmüşlerdir O umut da ellerinden yok olup gittikten sonra sipsivri kalakalmışlardır ortalarda... Halbuki o koca insanlık umudu, kocaman bir ekmek gibi durmaktadır meydanda. Ama asıl sorun bu. Bu büyük, bu onurlu umudu sırtlanıp hiçbir çıkar düşünmeden sahibine, yani tüm barış, ekmek, özgürlük isteyen kitlelere götürebilmektedir. Asıl yiğitlik, adamlık budur.İstediğin kadar bunun incelemesini, felsefesini, ıvırını zıvırını yap. Nereye kıvırırsan kıvır Nazım'ın dediği gibi:

...sağa git yok geçit
sola git yok
kıvır kuyruk kalemini
kalbine sok
bir akrep gibi intihar et"

Bu tiplere çeşitli adlar verilmiştir. Yalçın Küçük bunlara Eylülistler der ve bunların adlarını sayar teker teker Büyük(!) yapıtlarından yararlanarak yedikleri naneleri ortaya serer hiç çekinmeden... Eheyy, biz bunlardan ne dönekler gördük, dış ülkelerde bile. Andre Gide, Panait Istrati, JohnSteinbeck, Upton Sinclair gibileri... Ne oldu? Bir zamanların ünlü yazarları. Emil Zola'yı bile beğenmeyen, onu domuz çöplüğüne atan, Balzac'ı savurup fırlatan!.. Ne oldu sonra kendisi? Döneklerin baş temsilcisi durumuna yükseldi... Ötekiler de öyle. Hele kendisi yeni kurulan sosyalizmi öve öve bitiremeyen Andre Gide, Maksim Gorki öldüğü zaman şöyle telgraflar gönderip yazılar yazarak: "Büyük Gorki! Senin sesin bizzat Rus halkının içinde yankılanıyor" dediği Gorki, DEVRİM'in içinde yaşamış, tüm yazılarıyla halkının safından ayrılmamıştır Gorki'nin bunca şöhrete, üne kavuştuğu ortadayken, neden kendini halkından ayrı olarak görmediğini çok iyi kavramak gerekir Sayalım mı daha? Fransa'nın ünlü yazarı, Ateş romanıyla tüm yazarların ilgisini kendisinde toplayan o büyük insan Hanri Barbusse!.. Bunların yanında bizim kıtipiyoz dönekliklerimiz solda sıfırın bile altında kalırlar... Bunları teker teker teşhir edip incelemeye ne gerek var a benim Güngör Kardeşim!.

Bir insan midesiyle bağlandı mı bir yere, o insandan kork. Neler görüyoruz ortalarda. Bir zamanların başyazarı. Mangalda kül bırakmayan ünlü artisti. Elinde kalem, oturtulduğu yerden saldırmadığı kimse kalmamıştı. Bırak sağcıları, solcuları ateş hattına almıştı, "az devrimci, pasif devrimci" diye. Sonra 12 Mart, 12 Eylül der demez soluğu yurt dışında aldı... Sonra oradan, eski ve de yeni solcuları beğenmedi. Onlara da hudut ötesinden "pasifsiniz, bu ne biçim solculuktur," diye az fetva vermedi.

Sonunda her şey bittikten sonra geldi memlekete. sığınacak yer bulabildi tövbe ederek devrimciliğine. Okuyabildiğimiz tek sol gazetede, Gazi Mahallesinde, yani şu Alevi vatandaşlarımızın kurşunlandığı yere gidip yazılar yazdı... Halk arasında dolaşırken bula bula suçlu olarak solculara sataştı ve solcuları hedef gösterdi... "Sırtında parka, ayağında postallar Başında Che Guevera beresi. Yıldızı var mı yok mu pek belli değil. Yaktığı ateş Brezilya dağlarına benzesin diye karikatür olmuş. Ortalıkta gos gos dolaşıyor bir kahraman edasıyla. Burayı Brezilya'ya benzetmiş. Gazi mahallesi nere... Bolivya dağları nire! "

Evet, hedef belliyken, tüm sağcılar gibi hedefi şaşırtıp suçu solcuların üstüne yıkmak.. Alçaklığın daniskası ancak bu kadar olur

Yazınımıza sayısız eser vermiş olan şair, romancı, Hasan İzzettin Dinamo, küçücük gecekondusunda tavuk besleyip onunla geçinirken yazmıştı dev gibi kitaplarını... Kimseye el açmadı, aman dilemedi... Ki "komünisttir" diye kışkırttıkları halkın kuşatmasına karşın... Namussuzların yanında daima namuslu, başkalarının menfaatlerini kendininkilerden üstün tutacak insanlar bulunacaktır Özellikle yazarlardan söz ediyoruz şimdi. Yok mu? Çoookk.. Olmaz olur mu? Hemen aklıma gelenlerini söyleyeyim: İşte Gerçek Sanat ve yazarları... İşte İnsancıl... İşte Evrensel Kültür ve yazarları. İşte Kopuş... Çok... Çookk.

Selam olsun aydınlığa selam duranlara.

GENÇ EKİN SANAT MERKEZİ YÖNETİCİSİ SONGÜL YÜCEL DERHAL SERBEST BIRAKILMALIDIR.

Düşünce özgürlüğü, demokratikleşme, insan hakları çığırtkanlığının yapıldığı bu dönemde yurtdışındaki bir kültürel etkinliğe katılmak üzere pasaport almak için Emniyet Müdürlüğüne başvuran Genç Ekin Sanat Merkezi kurucularından **SONGÜL YÜCEL**'in sudan gerekçelerle tutuklanması bu söylenenlerin hiçbir nesnel temelinin olmadığının kanıtıdır.

Genç Ekin Sanat Merkezi nezdinde düşünceye, insan haklarına, devrimci, demokrat sanatçı ve aydınlara yapılan bu saldırıyı protesto ediyor, **SONGÜL YÜCEL**'in derhal serbest bırakılmasını istiyoruz.

Genç Ekin Sanat Merkezi, Mezopotamya Kültür Merkezi, Ortaköy Kültür Merkezi, BEKSAV, Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi, Evrensel Kültür Merkezi, Emekçi Kadınlar Birliği Kültür Sanat Merkezi, Stran Kültür Sanat Merkezi, Arya Kültür ve Sanat Organizasyonu, Bulunmaz Tiyatro, ÇASOD, İnsancıl Dergisi, Ada Dergisi, Emekçi Kadınlar Birliği Bülteni, Kültür ve Sanatta Tavır Dergisi, Emekçi Kadınlar Derneği, İHD Denetleme Kurulu Üyesi Şaban Dayanan, İHD Kültür Komisyonu Üyesi İbrahim Akyürek, Gülbahar, Ayşenur Zarakolu, Cezmi Ersöz, Cengiz Gündoğdu, Fatma Utaş, Aydın Ilgaz, Devrimci Emek, Kızıl Bayrak Gazetesi, Hedef, Jiyana Nü, Özgür Gelecek, Starke Rizgari, Devrim, Halkın Hukuk Bürosu Avukatları

Demokrasi Masalı...

Mustafa ÖZ

İnsanlar kendilerine cazip gelen ama anlamlarını bilmedikleri sözcüklerin, deyimlerin, kavramların peşinden koşmasını çok severler nedense... Özellikle Türkiye insanları masallarla yetiştikleri için masalımsı serüvenlere bayılırlar, bunu dinleye dinleye uyurlar kalırlar...Aramızda akıllı geçinenler de karşısındakileri büyülemek için "politika, insanın en büyük zirvesidir" Demokrasi, politikanın ana damarıdır" "Önce demokrat devrimi" "Demokrat parti", "demokrat Gazete" vb. uzatırlar giderler...

TC. Devlet yöneticilerinin ağızlarından da, "demokrasi", "demokratlaşma", "demokratik açılımlar", "demokrasi paketi", gibi söylemler kulaklarımızı tırmalar durur Demokrasi söylemlerini, egemen sınıf temsilcilerinin seslerinden duyunca sanki o sınıfın "kara" yüzünün aklaştığını sanıyoruz...Egemenlerin medyası da hergün iştahımızı artırıyor, ağzımızın suyunu akıtıyor. Bunlar, yanar-söner yanlarıyla insanlarımıza bitmeyen senfonisini tekrar edip duruyorlar: "Demokrasi paketi geldi-gelecek, açıldı açılacak" diye beyinleri yıkamayı sürdürüyorlar...

Bunları anladık da anlamadığımız bir yan var, o da burjuvazinin son tangosuna işçi sınıfı temsilcileri -sendikalar-nin de katılmaları, egemen sınıf temsilcileriyle kolkola girmeleri ve hiç durmadan "demokrasi" türkülerini söylemeleri, biz dinleyenleri iyice çileden çıkarıyor. Buradan da anlıyoruz ki, kapitalizmin kökleri çok derinlere işlemiş...Kapitalist sistem, kendi bünyesinde öteki sınıf ve tabakaları eritmek istemektedir, bir bakıma eritmiştir de...

Burjuvazinin bugünlerde haykırdığı demokrasi türkülerini ben, gençliğimin ilkbaharında 4O'lı yılların ortalarında duymaya başlamıştım. Ben de o zaman bugünküler gibi "Hürriyet Kasidesi"ni ezberlemiştim. N. Kemal'in "hürriyet"iyle yeni duyduğumuz "demokrasi"yi eşlendiriyorduk. Bizlere göre demokrasi, özgürlük, eşitlik, demek oluyordu. Bizler, insan için en tatlı olan "özgürlük" uğuruna mücadele ediyorduk. Savunageldiğimiz özgürlüklerin kimler için varolduğunu, olacağını bilmiyorduk. Hep karanlıklara kurşun sıkıyorduk... Hele hele "devlet" kuramının olduğu bir yerde, "özgürlük, eşitlik" kavramlarının somuta indirilemiyeceğini, bilinemiz de yoktu. Bizler gibi herkes anlamı bilinmeyen, varlığı elle tutulamayan bu soyut kavramların peşinde at koşturuyordu...Böylesine tatlı, insanın iç dünyasını kemiren kavramların hangi sınıf temsilcilerinin ortalara attıklarını da sezemiyorduk.

Egemen sınıf temsilcilerinin ortaya sürdüğü çekici sloganların peşinden hiç yorulmadan uçuyorduk. Sanki "demokrasi" bir ak güvercin, hemen elimizle tutuverecekmişiz gibi dağdan dağa koşturuyorduk. Bizlerin bu garip serüveni, masallarla denkleşiyordu. Yani burjuvazinin üretip ortaya attığı "demokrasi" masalını bizler "gerçek" sandık...

Türkiye insanları, yeni demokrasi kahramanlarını l95O yılında başlarına getirdi. Herkes her yerde aç-susuz bayram yapıyordu durmadan. Bizlere göre demokrasi adlı sihirli kuş yakalanmıştı bile..Bu demokrasi kahramanları, Mustafa Kemal'in devlet partisini yerlebir etmişlerdi. Yıkılan "halk" partisi, yıkan "demokrat partiydi. Birisi, "halk", öteki "demokrat" Nasıl oluyordu bu? Halkla demokrasi özdeş değil miydi?..Bu yanılsamanın ardından, demokrat partinin de bir devlet partisi olduğunu, kurucularının da burjuva sınıfından geldiğini anlamakta gecikmedik... Yani demokrasi kuşunu yine yakalayamamıştık. Peki ne zaman yakalanacaktı bu kuş? Tüm insanlarımızı peşinden koşturan, yüreklerimizin köşelerine yerleşen ağızlarımızda sloganlaşan "demokrasi"yi nerede bulacaktık?..

Yıllardır özlenen, aranan demokrasi nedir öyleyse?.. Eskilerden Platon demokrasiyi, "Herkes bildiğince yaşamalı"der. Buna göre yaşam çeşitlenmelidir. Demek ki Bilge'ye göre, demokrasi, çeşitli yaşam biçimleridir. Aristo'ya göreyse, "Demokrasinin temel prensibi hürriyettir Herkes sırası geldikçe yönetmeli ve sonra yönetilmelidir. "Bu bilgeye göre de demokrasi, bir yönetim biçimidir.

Türkiye egemen sınıf temsilcilerinin ağızlarına, yasalarına bakarsak, kendimizi yine kendimiz aldatmış oluruz..Onlara göre demokrasi, "sandık başları", "çoğunluğun azınlığı yönetmesi"-Bunun tam tersi- "Egemenlik kayıtsız şartsız milletin", "siyasal partilerin çokluğu," vb. Bir de yasalarında, "Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" der-

ler Arkasından, "Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz" diye yalanlarını çoğaltarak sürüdürür giderler..Sınıflı toplumlarda yani çağımızda toplum yönetimini elbette bir sınıf elinde tutacaktır. Bugün bu sınıf, burjuva sınıfıdır

Burjuva ideologlarına göre de, "demokrasi, çok sesliliktir", "herkes düşüncesini istediği gibi ortaya koymalıdır Demokrasilerde tartışma esastır. Ortaya atılan düşünceler tartışılsın, sonunda belirli bir noktada uzlaşılsın" demektedirler. Yani burjuvaziye göre demokrasi, bir "uzlaşma" rejimidir. Evet, bu denenlerin hepsi, burjuva demokrasinin rengini göstermektedir. Öyle ya burjuva demokrasisi, bir uzlaşmadır. Bu uzlaşma burjuva sınıfının bünyesinde öteki sınıf ve tabakaları eriterek sağlanacaktır. Uzlaşmanın başka bir adı, asimilasyondur...Bunun anlamı da burjuva kurnazlığıdır

Evet, egemenlere göre demokrasi, burjuva sınıfının özünde, bünyesinde eriyerek uzlaşmaktır. Burada emekçi sınıfların kafasına bir "soru" takılmaktadır Hangi düşünceler-fikirler-ortaya atılacak ve ortaya atılanlar, hangi ideolojinin fideliğinde yetişmiştir, yetişmektedir? Resmi ideolojinin tarlasında yetişen karpuzların hepsi aynı değil midir? Örneklenerek, TC'nin burjuva siyasal partilerinin çokluğuna karşın birbirlerinden düşünce bakımından ayrı yanları var mıdır? Hepsi bir ağacın dalları değiller midir? Aynen bunun gibi, aynı kafaların düşündüklerini ortaya sersen ne olur, sermesen ne olur?

Egemen sınıf bunları çok iyi bildiği için hep uzlaşmadan yanadır Onun demokrasisi, uzlaşmacılıktır.

Ama işçi sınıfı uzlaşıcı değildir. Onun ayrı bir ideolojisi, ayrı bir dünya görüşü bulunmaktadır. Bu sınıf, bu donanımlarıyla gelecek yeni bir dünyanın kurucusudur Mülkiyetçi kafaların ürettikleriyle, mülkiyetçiliğin karşısında olan kafaların ürünleri elbette ayrı olacaktır Ne pahasına olursa olsun, "zıtların birliğini" sağlamak olanaklı değildir Aralarında uzlaşmaz çelişkiler bulunan iki sınıf ve onların düşünceleri hiçbir zaman uzlaşamazlar, uzlaşmamalıdırlar...Proletarya ve onun ideolojisini sürdürenler, öteki sınıf ve kesimlerin her çeşit düşüncelerini aynı düzlemde tartışamazlar. Proletaryanın belirli bir ideolojisi ve o ideolojinin ürettiği düşünce sistemi vardır Bu sistem tektir ve yönlüdür .Bu yönlülük, tüm insanlığı kurtaracak olan sınıfsız topluma giden çetin bir yoldur. O yolun üstünde çeşitli taşların -düşüncelerin -bulunması, o yüce insanlık yolunun tıkanması demektir Kaldı ki devrimci sınıfın düşüncelerinden başka, yeni düşünce yoktur ve öteki sınıfların düşünceleri eskidir, yeninin karşısındadır da.

Şurasını bir kez daha vurgulamak gerekir ki bugünkü çağımızda "demokrasi" bir "sınıfın devlet şekli"dir...Burjuva demokrasisi, gerçek "insanlık" demokrasisi değildir Burjuva demokrasilerinde "demokrasi" egemenlerin bir "yalan" aracıdır..Gerçek demokrasi, ilk toplumlarda görülmüştür Bir de Paris Komünü'nde ele tutulur gibi olmuştur ancak uzun ömürlü olmamıştır. Bundan sonra da son, sınıfsız toplumda görülecektir demokrasi... Bugünkü gibi sınıflı toplumlarda ve onların "devleti"nin hüküm sürdüğü alanda "demokrasi" aramak hayalden başka birşey değildir..Sınıflı toplumların demokrasisinde "faşizm" vardır. Böyle toplumlarda egemenlerin ürettiği ve demokrasi diye yutturmaya çalıştıkları kavram, faşizmdir...Çok partili sisteme dayanan parlamenterizm yasama, yürütme ve yargı erki gibi görüntüler, biçimseldir. Sınıf devletinin kitleleri korkutma hatta yok etme araçlarıdır Çağımızda, emperyalist aşamada devletle bütünleşen tekelci kapitalizm, insanların temel haklarını, düşüncelerini kısıtlamış, faşizm aşamasına gelmiştir Bu nedenle burjuvazinin "demokrasi" dediği ve yığınlara sunduğu, aslında faşizmden başka birşey değildir...Yani demokrasi denen kuram, bir devlet biçimidir..

Tüm bunlara karşın, burada üzerinde durulması ve üzünülmesi gereken bir nokta daha vardır. O da şudur Türkiye sosyalistleri, yıllardır burjuvazinin ipine sarılarak, söylenen yalanların ve anlam kargaşalığının altında kalarak, "demokrasi demokrasi" diye tutturmuşlardır. "Önce demokrasi. Demokratik haklarımızı alalım. Önce adım adım demokrasiyi gerçekleştireceğiz, ondan sonra sosyalist iktidarı kuracağız" vb. demişlerdir. Böylece Türkiye sosyalistleri burjuvazinin kucağına, oportünizmin - revizyonizmin batağına düşmüşlerdir. Kendi ideolojik kimliklerini unutarak egemenlerin sloganlarına sarılmışlardır Bugün gerilere baktığımız zaman bu sarılınan sloganlar bir sınıftan başka hangi sınıfın işine yaramıştır? Demokratik haklar alınmış mıdır?

Bugün bizim düşümüz, "demokratlaşmak" değildir Devrimci halkın gelecek demokrasisinin temellerini atmaktır. Burjuva demokrasisiyle proletar demokrasiyi ve aralarındaki ayrılığı görerek kendi sınıfımızın ideolojisini iyi öğrenmek zorundayız... Burjuvazinin yalanlarına inanarak "demokrasi" masalı"nın peşinden koşmak ve onunla avunmak, yalanları, yalanlarla tamamlamak demektir.

Bir de bugüne dek küçük burjuva sosyalistleri hep "barış"ı savunmuşlardır Hangi barış bu? Bir yanda insanları yok edecek silahlar üreten dünya tekelleriyle mi? Emperyalizmle mi? Yoksa egemen sınıfla mı? Herhalde bununla olsa gerek barış denen kavram. Yani burjuva uzlaşmacılığı.. Oysa gerçek sosyalistlerin, devrimcilerin, kısaca ezilen-sömürülen sınıfın sözlüğünde "barış" olamaz. Devlet kuramının olduğu yerde "barış", burjuvazinin talebi olabilir

Bugüne değin Türkiye sosyalistleri, mücadele yöntemi olarak barışçıl geçişi, parlamenterizmi, burjuva devlet kurallarını savuna gelmişlerdir TİP, bunu savunanların öncüsü olmuştur Kısaca Türkiye, kapitalistiyle, faşistiyle, sosyalistiyle burjuva "devlet" kuramını savuna gelmişlerdir.Proletaryanın böylesine oportünistlerce, revizyonistçe tavırlara girmesi, onun devrimci yapısına aykırıdır Proletarya, burjuva demokrasisini, burjuva parlamentoculuğunu savunmaya geçtiği an oportünist dalgalara kapılmış demektir ki bu da o sınıfın ölümü demektir..

Yeryüzünde "barış" yoktur Gerek doğada gerekse toplumlarda sürekli devinim vardır. Doğanın ve toplumun gelişim yasaları, diyalektik yasadır Bu yasaya göre de, yerinde duran-sayan bir nesne yoktur yeryüzünde..Bu yasada "zıtların birliği" de söz sonusu olamaz...

Proletaryanın amacı, ne burjuva demokrasisini kurmak ne barışı sağlamak, ne de uzlaşmacılığı benimsemektir. O, toplumun motörü olduğuna göre, taa sınıfsız toplumu kurana dek motorluk görevini yapmaktır. Tüm insanlığın kurtuluşu buradadır işte.

Sürgün

Zeki OĞUZ

Gözlerini kapatıp gecenin soğuk havasını içine çekti. Faytonun yanlarından yüzüne vuran karların soğukluğunu, alnında, yanaklarında eriyip göğsüne doğru damlalar halinde inişini bir sevinç dalgası halinde bütün bedeninde hissediyordu. Tertemizdi gecenin havası. Çıkarıp bir sigara yaktı İçine çekmeden salıverdi dumanları. Yeniden kapattı gözlerini. Faytonun tıkırtısı, arabacının sesi ninni gibi geliyordu.

"Bir sigara da bana ver" dedi, Naciye.

Gözlerini açmadan çıkardı paketi. Kapağını açarak Naciye'ye doğru uzattı.

"Bundan sonra sen beni almaya gelme Yılmaz" dedi, sigaraya uzanırken. Yılmaz'ın gözlerinin içine bakıyordu. "İşim bitince ben seni ararım O zaman gelirsin, birlikte çıkarız. Şerife Abla pek belli etmiyor ama çok kızıyor sana. Adamları da öyle. Başına bir iş gelsin istemem."

Bıyık altından güldü Yılmaz. Naciye'nin dizlerini sevgiyle okşadı. Yeniden seyre daldı ince ince yağan karı.

İlk karşılaştıkları günü düşünüyordu Naciye. Hızlı çalıştıkları bir iş günüydü. Adamların biri gitmeden biri geliyordu. Yorulmuş, bezmişti. Tam dinlenebileceğini düşündüğü bir an "Seni istiyor" demişti patron. Saatlerdir onlarca kez girip çıktığı odaya bir kez daha girmek için ayağa kalktığında bileğinden tutmuştu adam. Sürükler gibi kapıya yönelmişler, bir şey diyememiş "Ne yapmalıyım?" der gibi patronu Şerife'ye bakınmıştı. Olur olmaz bir "git" işareti yapmıştı o da. Sonraki günlerde hiç beklemediği zamanlar çıkagelir birlikte onun evine giderlerdi.

Faytoncu gece yarısından sonra son müşterilerini de indirince biran önce evine gidip yorgun bedenini sıcak yatağına atmak için atlarını kamçıladı.

Naciye kucağındaki eşyaları yere bırakmış kapıyı açmaya çalışırken Yılmaz mezarlığın duvarına göğsünü vermiş mezarlığı seyrediyordu. Her zaman hüzünlüydü mezarlık onun için ama şimdi bembeyaz karlar altındaki bu mezarlık daha da hüzün vericiydi. "Kocaman bir ölü" diye düşünüyordu. "Binlerce metrelik ak bir beze sarınmış koca bir ölü." Gece yarıları iş dönüşünde, sabahları hep seyrederdi mezarları. Yalnızlığını, sevdiklerinden uzaklığını daha çok duyuruyordu mezar taşları.

Mezarlık boyunca uzanan köhne evlerden birinde oturuyordu. Seviyordu bu oturduğu mahalleyi. Sabah gün doğumundan gün batımına kadar cıvıl cıvıldı sokak. Mezar duvarı boyunca uzanan boşluk çocukların oyun yeriydi. Kadınlar sırtlarını duvara verir saatlerce dedikodu yaparlardı.

Mezarlık duvarı ile köhne evlerin duvarları aynı noktada başlardı. Gece yarıları iş dönüşü ne zaman adım atsa yalnızlık yüreğini yakmaya başlardı Yılmaz'ın. Bir uzun yolculuk gelirdi aklına. Kendi şehrinde bırakıp geldiği anası, babası, arkadaşları ve İstanbul'da kısa bir durak ve kimliklerini bilemediği, dost mu, düşman mı, çözemediği tanışlar ve bu şehir, bir uzun yolculuk.

Elini öpmeye davrandığında "Oğul, arada bir selamını ilet bize, sağlık haberlerini ulaştır" diyen anasının sesi çınlardı kulaklarında. Gözlerini kapasa onun yaşlı gözlerini görürdü. Sevecen yüzünü ve solgun yanağına inen iki damla yaşı. İyi bilirdi ki yürümeye başladığı andan itibaren dizlerini toprağa dayayıp dilediğince ağlamıştır Uzun uzun bakmıştır yollara, vazgeçip geri döner mi, diye. Dönmeyeceğini o yaşlı yürek de bilirdi ya umut işte.

Bir sigara yaktı Kibritin alevini seyretti sönünceye kadar Hiç ışık yoktu pencelerde. Üzerine biriken karları silkeleyerek eve girdi

Ev de dışarısı kadar soğuktu. Ellerini koltuk altlarında ısıtmaya çalışarak sobadaki odunları tutuşturmaya çalışan Naciye'ye sokuldu. Naciye yanan çırayı odunların arasına yerleştirmeye çalışıyordu, aldırmadı Yılmaz'ın dokunmalarına Yılmaz homurdanarak pencerenin dibindeki masanın kenarına konmuş tahta iskemlelerden birine oturdu. Artık iyice kararmaya yüztutan perdeyi aralayarak yağan karı seyretmeye başladı Sonra perdeyi kapatıp masanın üzerindeki şişeden şarap doldurdu bardağına. Bir solukta yarıya kadar içti. Yeniden doldurdu bardağı. Kadının bardağına da şarap koydu.

"Soba birazdan tutuşur" diyerek karşısına oturdu Naciye. Bir yudum şarap içti. Artık iyice ezberlediği odanın içini seyre koyuldu. Yılmaz'ın suskunluğuna, sessizce sigarasını içip şarabını yudumlayışına alışmıştı. O konuşmadan konuşmazdı. Odanın ak toprak sıvası artık iyice kararmaya başlamıştı. Bu odada daha önce bir ailenin oturduğunu, belki gelinlik genç bir kızın yaşadığını gösteren tek belirti pencere altlarındaki sıvalardaki kırmızı toprakla yapılmış karanfillerdi. Karanfillerin arasındaki parmak izleriydi. Kaç kere söylemişti Yılmaz'a "İzin verde şu evi temizliyeyim" diye. "Boş ver" gibisine elini sallayıp geçmişti Yılmaz. Oysa öyle çok istemişti ki evi dipten tırnağa temizlemeyi. O gelinlik kız gibi karanfil çiçeklerini yapmayı, parmak izlerini duvarda bırakmayı. Bir düşü canlandırmak gibi olacaktı bu. Ama Yılmaz belki anlamamış, belki anlamazdan gelmiş, izin vermemişti düşlerinin gerçekleşmesine. Tam karşısındaki duvarda küçük bir seccade asılıydı. Ağaçlıklı, dupduru sulara su içmeye inen geyiklerin resmi vardı seccadede. Onun yanıbaşında kaç kere gidip gördüğü bir filmin afişi vardı. Afiş de yırtılmış, kirlenmişti. Bir geyik avcısının yaşamını anlatan acıklı bir filmdi.

Şimdi karşısında duran adamın adı yazılıydı afişin üzerinde. Ne zaman boş kalsa sinemaya giderdi. Zaten bu şehirde başka eğlencesi de olmazdı insanın.

Artistler ulaşılmaz varlıklardı onun gözünde. Yakışıklıydılar, zengindiler. Hep güzel kadınlar vardı çevrelerinde. Karşısında duran pavyon fedaisiyle artistliği hiç bağdaştıramıyordu ve şimdiye kadar ne o sorabilmişti ne de Yılmaz anlatmıştı işin doğrusunu. Anlatmaya da niyeti yok gibiydi bu kara kuru kenar mahalle adamının.

"Bir derdin varsa benimle paylaş" diyordu ama suskunlukla karşılanıyordu sözleri. Şarapların, sigaralarını içiyor, saatlerce konuşmadan oturuyorlardı.

Yılmaz bazen neşelenir "Kara kız" derdi, yanaklarını okşayarak. sürgünlüğüm bitecek, ondan sonra seni de alıp götüreceğim buralardan. "Uzun ince parmaklarını teninde hissetmekten bazen sevince kapılır, bazen üzülür, geri çekerdi başını. Günde onlarca kişinin dokunmak istediği yanaklarına Yılmaz'ın da dokunmasından utanırdı. Hiç ciddiye almazdı onun bu sözlerini. Belki doğruyu söylüyordu ama bunu araştırmaya bile girişmezdi. Üzerine abanan her adam benzer sözleri ederdi ona. Yılmaz'ın da benzer şeyleri söylemesinde bir sakınca yoktu. "Tamam gideriz" demişti bu yüzden. Onun bir adama ihtiyacı vardı. Yılmaz'ın da bir kadına. Tek istediği Yılmaz'ın sürgünlüğü bitinceye kadar birlikte olabilmekti. O ötekiler gibi hırpalamıyordu insanı. Saygısızlık etmiyordu. Bazıları gelir, işleri bitinceye kadar yaltaklanır, onu bu hayattan kurtaracaklarını söyler, bu hayata nasıl düştüğüne dair olmadık sorular sorarlardı. Onların sözlerine aldırmaz, kızdığını belli etmez, biran önce işlerini bitirip gitmeleri için elinden geleni yapardı.

Yılmaz şarap şişesinin yanında duran sigara paketine uzandı. Sadece bir sigara kalmıştı paketin içinde.

"Sigaramız kalmamış" diye yüzünü buruşturdu. Her gece olduğu gibi yine uykusu yoktu. Uyku bastırıncaya kadar ya da günışığı pencerenin kirli camlarına vuruncaya kadar şarap, sigara içmek istiyordu. Naciye'yi seyretmek hoşuna gidiyordu. Onun yorgunluktan, uykusuzluktan başını masaya koyup uyuyakalışını yüreği burkularak seyrederdi. Sıkıntıyla ceplerini karıştırdı.

"Bende var" dedi Naciye. Çantasını açıp bir yenice paketi çıkardı. Küçük para cüzdanından biraz para ayırdı. "Şunları al, yanında bulunsun" diye Yılmaz'a uzattı. "Sabah uyku sersemliğiyle vermeyi unuturum belki."

Sevgiyle, minnetle baktı kadının gözlerine. Kalkıp pencerenin perdesini biraz daha araladı. Kar biraz daha hızlanmıştı. Mezarlık duvarı boyunca akasya ağaçları kocaman birer dev gibi dikiliyordu.

"Bir plak koysana, dinleyelim" dedi, yüzünü dönmeden. Odanın solgun ışığı karların üzerine düşmüştü. Az sonra iğne cızırtısıyla birlikte Çingene Sabri'nin sesi doldurdu odayı.

"Çıktım Loras'ın dağını
Karı dizleyi dizleyi
Yarelerim göz göz oldu
Yari gözleyi gözleyi."

İçindeki yareler göz göz olmuştu ama gözleyecek bir yari olmamıştı şimdiye kadar Bundan sonra da olup olmayacağını hiç düşünmüyordu. Kendi şehrinde hep filmlerde görmüştü güzel kızları. Sonra İstanbul'a gittiğinde de pek yakınlık görememişti onlardan. Çirkin, güneş kavruğu, görgüsüz bir taşralıdan başka birşey değildi onlara göre.

Montunun altına, çıplak tenine soktuğu silaha değdi eli. Silahının varlığını ne zaman hissetse bir gülümseme gelip geçerdi dudaklarından. Bir güven duygusu gelirdi yüreğine.

Kapının yanıbaşında eşyalarını koyduğu eski bir dolap vardı. Dolabı açarak içinden birkaç parça bez çıkardı. Bezleri, küçük bir şişedeki makine yağını masanın üzerine koydu. Gözucuyla onu izliyordu Naciye. Masaya yeniden oturuşunu, tabancasını belinden çıkararak tavan ağaçlarına nişan alır gibi tutuşunu, tabancasını eline alınca gözlerinin bir başka parlamasını. Boşalan bardaklarına yeniden şarap doldurdu. Hem kendine hem Yılmaz'a birer sigara yaktı. Kalkıp plağın tersini çevirdi. Arkasından yaklaşıp Yılmaz'ın kıvırcık saçlarını okşadı. Eğilip boynundan öptü. Kemikli solgun yüzünü okşadı.

Odanın içinde kimse yokmuş gibi silahını temizliyordu Yılmaz. İyice dalmıştı işine.

Anlamsız, uzun bir yolculuğun sonunda hissediyordu kendini. Sayılı günler kalmıştı bu yolculuğun bitmesine. Utanmasa eline bir teşebir alıp kapının ardına çizgiler atacaktı her günün sonunda ama artık atmasına gerek yoktu. Kafasındaydı günlerin çetelesi ve az kalmıştı. Bittiği gün karakola giderek "İşte bu son imzam" diyecekti. Sonra ceketini omuzuna atarak binecekti İstanbul'a giden otobüslerden birine. Sonra. Sonrasını kestiremiyordu işte. Bunu oraya varınca düşünecekti. Kesin bildiği bir şey vardı. İşlerini yoluna koyar koymaz Naciye'yi de çağıracaktı yanına. Belki yeniden gelir birlikte dönerlerdi. Bazı günler "Seni de birlikte götüreceğim" derdi ama söylediğine Naciye'nin de inanmadığını bilirdi. Kimbilir aynı sözleri kaç kişiden duymuştu garip. Söyleyip geçerdi inanıp inanmadığını yoklamadan. Nasılsa birgün "haydi gidiyoruz" diye kolundan tutacak ve o da inanacaktı,

Hoşlanıyordu Naciye'nin arkadaşlığından. Mızmızlanmıyor, çok konuşup kafasını şişirmiyordu. Parasını esirgemiyordu. Elbette bunları ödeyecekti bir gün. Kimseye borçlu kalmak istemezdi

Naciye, buralarda ne aradığını bir kere sormuş yanıt alamayınca vazgeçmişti sormaktan ama pavyondaki arkadaşları, patronları akılları estikçe sorarlardı. Kimi zaman susar, kimi zaman "ekmek derdi" der geçerdi. Gerçekten buralarda ne aradığını söylese anlayacaklar mıydı sanki? Söylediklerini anlamayacaklar, yeni sorularla kafasını şişireceklerdi. Hiç sevmezdi uzun konuşmaları. Nasıl anlatabilirdiki onlara, bir hikaye yazdığını, bu yüzden aylarca cezaevinde kaldığını. Buna, imza vermeye gittiği karakolun komiseri bile inanmıyor, her seferinde "Haydi, haydi bir hikaye yazdı diye adama bu kadar ceza vermezler, vardır senin bir bokluğun" derdi.

Pavyondakilere göre silaha, kadınlara, meraklı, kabadayı geçinen bir tipti, öyle bilsinler istiyordu.

Günışığı akasya dallarının üzerindeki karlara vurmuş parlıyordu. Bir serçe mezarlık taşlarının arasından havalandı. Akasya ağaçlarının üzerinde dolanıp bir kapının önüne kondu.

Yılmaz soğuk pencere camına başını dayamış, ekmek kırıntılarını gagalayan serçeyi seyrediyordu. Omuzuna yaslanan Naciye'nin ellerini sıktı. Komşunun küçük kızları babalarını işe uğurluyorlardı dışarda.

"Haydi gidip birer çorba içelim" dedi Yılmaz.

"Gidelim" dedi Naciye. Kızlara bakıyordu sevgiyle.

ÇOCUKLUĞUMUN EYLÜL DÜŞLERİ

"Veba'ya tutulmuş karanfili, gülü
Yorgan altında titreyen çocuğu
Ölümü duyduğumu an, kusacağım eylülü

1.
Duyuları kısık bir akşamda
Uğulduyor bacaklarımızı felceden rüzgar
Yüzümüz kum fırtınası sanki
Uğulduyor silah ve siren sesleri dışarda
İlmiklerin yağlanması, kıyım emirleri
Üniformalı öcülerin düşü, pis üvezler vınlıyor
Vınlıyor kulağımın örsünde
Sağa, sola debeleniyorum hep
Uyuyamıyorum Anne
Niye tutuklanır abiler
Kim bu kötü adamlar eylülde
Abimin alınmış arkadaşları
Ölüm mü, kalım mı, yaralı ha
Nedir beni böyle ürperten
Cevapsızlık buz gibi, yerde
Abimi de götürürler mi? Anne, anne, anne
Niye ağlıyorsun? Anne

2.
O dallar
Yeni kırılmış dallar
Güneşte suları parlıyor yaldız yaldız
O yoncalar
Kökünden çekilmiş, ezilmiş botlarla
Kayısı ağacı yaralı, kurtlanmış kabukları
Şu kirazdan ne istemişler yolmuşlar yapraklarını
Söyler misin Anne
Yengeçler mi telef etmiş
Bu öksüz bahçelerimi

Üstüme varmayın çocuklar
Misket oynamıyorum bugün
Paşalar biçmiş bahçelerimi
Ne kuş konar, ne kelebek
Sepledim tosbağayı, kalmadı sevincim
Muhbirler ihbar etmiş abilerimi

Gözyaşlarını sil Anne
Bak biz büyüyoruz
Ör dantelleri, dik gülleri
Zulme direnirken, güzeliz

İsmet ALICI

İnsancıl'a Mektup

6 Mart 1995

Sayın Cengiz Gündoğdu

Aşağıdaki yazı İstanbul Özgür Üniversite Oluşumunda yer aldıktan sonra, İ.Ü.Felsefe Bölümü'ne başlayan bir öğrenci tarafından -evet tanıdığınız birisi (bölümde yeni başlayan öğrenciler - arası felsefe toplantılarından birinde arkadaşlara okunmak üzere) hazırlandı. Bütün öğrenci kitlesine ulaştırmak istediğimiz bazı mesajlar içermesi, bu yazının **İnsancıl**'da yer alması dileğimizi de beraberinde getiriyor. Amacımız, kendini var edemeyen kimselerin kapıldıkları **Öğüt Verme, Başkalarına Akıl Öğretme** hastalığına koşutluk gösteren bir davranış içine girmek değil. Aynı şekilde, sırf egosunu tatmin etmek için yazıp çizenlerden, kendini pohpohlamak için söz söyleyenlerden olduğumuzu da sanmıyoruz. Onca baskı altında ezilen, ağzını açıp da iki laf söylemeye cesaret edemeyen, kendi kabuğundaki güvensiz ve sıkıntılı genç insanları biraz olsun yüreklendirebilmek, onlarla yaşama, sevme, öğrenme sevincimizi paylaşabilmek bütün arzumuz. Biliyoruz ki bugünkü eğitim sistemi insandan heyecanlarını, tutkularını, meraklarını, düşlerini, iç enerjisini çalıyor Hatta okul ve aile kurumları yüzünden, yaşama sevincini yitiren, yaşamı anlamsız ve değersiz görmeye başlayan, insanlardan nefret eden pek çok genç insan yaşıyor bu ülkede. Onların gözlerindeki pırıltının söndüğünü, söndürüldüğünü görmek içimize dokunuyor. Yerine ulaşması gereken şeylerin yerine ulaşmasında aracı olalım, insanlar arasında köprüler kuralım, düşüncelerin özgürce tartışıldığı, ortak değerlerin ve duyguların dostça paylaşıldığı bir dünyanın yollarını açalım istiyoruz. İlla egomuzu tatmin etmek ihtiyacındaysak biz de böyle ediyoruz. Kendimizi var edebilmenin yolunun, insanı insan yapan değerleri ve güzellikleri **paylaşmaktan** geçtiğini düşünüyoruz.

Kendimize ve birbirimize gecikmeden yapabileceklerimiz ve paylaşabileceklerimiz üstüne...

Bir eğitimcinin kendine hergün sorması gereken sorular var. Neden öğretiyorum? Neyi öğretiyorum? Nasıl öğretiyorum?

Bu soruları öğrenciler de sormalı her gün. "Öğrenci" kimliğinin ekseninde yalnızca "öğrenme, kendine sunulanı olduğu gibi alma" etkinliği mi var? Neyi, nasıl, niçin öğreneceğimiz konusundaki kararlar yalnızca öğreticilere ve onların da ötesinde toplumsal - ekonomik - siyasal sistemin kurumlarına mı ait olacak?

Eğitim felsefesine değgin burada, bizimle öğretim üyeleri arasında bir diyaloğun oluşması gerekiyor. Niçin? Çünkü eğitim sürecini canlandırmak, etkin hale getirmek istiyorsak üzerimize düşeni yapabilmek için... Bütün sorunları eğitim sistemine yıkıp, sinmiş, bezmiş, yılmış birer ruh gibi derslere girip çıkmaktan rahatsızlık duymamak mümkün mü?

Öğretim üyeleriyle öğrenciler arasındaki kan dolaşımını sağlamak istiyor muyuz? Eğitimi çok daha çekici, zevkli, heyecan verici ve üretken hale getirmek aslında bizim elimizde. Bunun bizim elimizde olduğunu görmekle başlayabiliriz işe... Önce kendi aramızdaki kan dolaşımını sağlamak da bir sonraki aşama...

Bu toplantıları niçin düzenliyoruz? Niçin sorusuna elbette birden çok yanıt verilebilir. Ama hepimize göre ortak bir yanıtı da olmalı bu sorunun. Belki de öncelikle bu yanıtı bulup çıkarmamız gerekli... Sürecin kalbine etki etmek istiyorsak, "niçin burdayız" sorusunu yanıtlamamız, bunu açıkçı konuşmamız yerinde olmaz mı?

Sivas katliamının ardından yüzbinlerce insan yollara dökülmüştük. Orada yürümek, o birlikteliğin ruhunu edinmek beraberinde büyük bir sorumluluğu da getiriyor. Gazetelerde haftalarca kınama, katliamı lanetleme yazıları çıkmıştı. "Suskun toplum istemiyoruz" sloganı ülke çapında çın çın çınladı.

Suskun toplum istemiyoruz diye haykırıp boşaldıktan sonra o kalabalıklara ne oldu? Dağılıp her biri kendi köşesine mi çekildi, yoksa gittikleri yerlere rüzgarlarını da taşıdılar mı alınlarında?

Bugün felsefe gibi tartışmaya en açık, düşünce özgürlüğüne zorunlu, kültürün diğer alanlarıyla)siyasetle, sanatla, bilimle) göbekten bağlı bir bölümde okuyorsak ve susuyorsak, "suskun toplum isteyenler"in üzerimizdeki gücü aslında susmak istemeyen irademize baskın geliyor demektir. Öyleyse kişiyi görünmez iplerle manupule edenlere karşı bir çift sözümüz olacak: Bizi yönlendiren, yöneten, düşüncemize sınır koyan, istencimize egemen olan iplerinizi birer birer keseceğiz.

Bugün buradaysak, felsefe bölümünde öğrenci isek, düşünen, sorgulayan, ve düşündüğünü rahatça ifade eden, sakınmasız tartışan bireyler olarak kendimizi yetiştirmek boynumuzun borcudur.

Bunun kolay olmadığı açık. Otoriteler, egemen güçler yalnızca dışımızda değiller. Daha önemlisi, kendi kendimizin acımasız birer yargıcı, denetleycisi olmamız. Yani içselleştirdiğimiz otoritenin etkisinde - kendimizi yargılamamız, dış-merkezli davranmamız...

Aramızdaki tıkanıklığın, yalıtılmışlığın en temel nedenlerinden biri de bu otokontrol mekanizmalarımız, bu **DIŞERK** düşünme ve davranma eğilimimiz, super - egolarımız... Bizim böyle bir yapıda olmamızdan en çok yararlananların da kimler olduğu belli.

İktidar sorununu tartışmanın felsefede yeri olmadığını düşünenler, siyasetin felsefeyle bağını görmezden gelenler sonuçta belli bir amaca hizmet ediyorlar Onlar da toplumu susturmak için baş vurulan binbir çeşit entrikaya, halkı aldatmanın incelmiş yöntemlerine bir ucundan bulaşıyorlar ve bizim neyi, nasıl niçin öğreneceğimize karar verenler arasında onlar da var

Aramızda eleştirel bir tartışma ortamı yaratmanı, bu atmosferi derslere taşımanın gereğine inanıyorak bunun koşullarını araştırmak durumundayız. Bu toplantılar birbirinden yalıtık, "Şunu söylersem, şöyle söylersem acaba ne düşünürler hakkımda" gibi sosyal yapıdan, eğitim tarzından kaynaklanan endişelerle konuşmaktan kaçınan herkese cesaret ve güven aşılayıcı bir işlev göremeyecekse, oturup bir iki kişiyle burada sohpet etmenin ne anlamı olacak? Buraya sadece dinlemeye gelenler, kendi başları da pekala giderebilirler bilgi ihtiyaçlarını...Oysa biz burada canlı, aktif, cesur, atak, birbiriyle dayanışan birbiriyle tartışan ama yapıcılığı da elden bırakmayan, özgürce düşünebilen, düşündüğünü rahatça söyleyebilen bireyler olarak var olmalıyız. Yılgınlığı, umutsuzluğu, karamsarlığı, güvensizliği, başkalarından (yabancılardan) darbe yemek gibi kaygılarımız bu kapının dışında bırakarak, birlikte arzuladığımız türden sıcak, yakın, dostça bir atmosfer yaratabilmeliyiz. Ötesi kolay

Biraz sevmeye, anlamaya çalışırsak birbirimizi. Ama öncelikle kendimizi ve kendimize karşı katı, zorba olmadan. Ötesi gerçekten de zor değil. Çünkü hepimizin kendimizle barışık olmaya, dolu dolu, yoğunluğuna yaşamaya, dostluklar kurmaya ihtiyacımız var. Felsefe de öyle sanıldığı gibi kendimize, birbirimize, topluma, insanlığa, evrene derinden derine ulayan, bağlayan bir tünel... Bu tünelin labirentlerinde kaybolmamak için birbirimizle dayanışmaya, düşünsel derinliği olan duygu - yoğun bağlar kurmaya, birbirimizi dönüştürmeye ihtiyacımız var.

İçinde türlü türlü sakatlıkları, çarpıklıkları barındıran bir eğitim sisteminin bizden aşırdığı öğrenme - heyecanını ve merakını yeniden içimizde duyabilmek ve yekdiğeriyle bu heyecanı paylaşabilmek için beklemeyelim. Zaman ertelemeyelim. Bugünden adım atalım birbirimize. Bugünden kuralım köprüleri. Çünkü "yaşanan an bir daha geri gelmeyecek."

Öldüğümüzde ardımızda neyi, kimi, nasıl bırakacağımızı pek bilmiyoruz Ama ne bırakmak istediğimizi bulabiliriz. Kendi köşelerine sinip kendi kabuklarında bir ömür sürenlerin, insanı insan yapan evrensel değerleri umursamadan, kayda değer bir şey üretmeden, emeğe, insana, kendine kaygı duymadan yaşayıp gidenlerin ardında bıraktıkları **hiçlik** biraz olsun etkiliyorsa bizi, yaklaşık, yaklaşıyoruz demektir birbirimize..

İpek AYSIN
İ.Ü.Felsefe Bölümü
1.sınıf öğrencisi

Cengiz Gündoğdu'yu Mahkum(!) Ediyorum

"Yönetmen Burçin Oraloğlu, **IKSRATOS** adlı oyunu beğendiğini.. sahneye koyacağını söyledi. Oraloğlunun bu sözünün üzerinden tam on dört yıl geçti. Tek ses çıkmadı **Şehir Tiyatrolarından**.... Oyunu beğenmediyseniz beğenmediğinizi söyleyin dedim. Yine ses yok. **Oyun Yazarları Derneği**'nde olup bitenler... müthiş kırıldım. Sonra yazdım. Kalleştir tiyatro dünyası dedim. O dünyayı... Tiyatroyu, kalleşlere bıraktım... onulmaz kırgınlıkla... kırgınlığım devam ediyor... kırgınlığım devam edecek diyor Cengiz Gündoğdu **İnsancıl**'ın Ekim 94 Tarihli sayısında, Yıldız Güncelerinde...

Daha önce, Cengiz Gündoğdu'yla birkaç görüşmemizde kendisine bu konuyla ilgili düşüncelerimi ve eleştirilerimi söylemiştim. Ancak görünen o ki bu eleştirilerimi bir kez de hem **İnsancıl** okurlarıyla hem de Cengiz Gündoğdu'yla, **İnsancıl**'ın sayfalarında paylaşmak daha doğru ve etkili olacak.

Cengiz Gündoğdu tiyatro dünyasına kırgın. Haksız mı? Değil. Cengiz Gündoğdu'nun iç dünyasındaki kırılmaları, süreklilik ve kopuşları anlamaya çalışıyor ve saygı duyuyorum. Peki Cengiz Gündoğdu'nun bu kırgınlığının yanında tavrı doğru mu? Değil. Neden:

1- Bu tavır materyalist değil. Gündoğdu bırakın oyunlarının sahnelenmesini, bunları kitap halinde bile okuyucuya sunmuyor Oyunlarını kimse okuyamıyor. Kimse izleyemiyor. Gündoğdu kendi üretiminin önüne engeller dikiyor ve bu tavır birilerini fena halde sinirlendiriyor. O zaman Edebiyat Dünyası'na, Sinema Dünyası'na hatta bazen ciddi yanlışlar yapan devrimci arkadaşlarımıza kırılalım ve çekilelim. Bir sistemden kopmak başka şey, güçbirliği, ittifak başka şey, **mevziyi boşaltmak** bambaşka bir şey.

2- Ne bekliyordu Cengiz Gündoğdu? Şunu elbette anlıyorum bizim ilişkilerimizde çek yok, senet yok, sepet yok, söz alıyor söz veriyoruz. Bilirsiniz köyde "kız kaçıran" delikanlı vardır. Bir de ona yardım eden arkadaşları vardır. Bizim dostluklarımız biraz böyle; "kız kaçırmaya" gidiyoruz. Ancak Cengiz Gündoğdu'nun kendisinin de yazılarında belirttiği gibi insan kirlendi. Söz'lerin kelimelerin içi sakıncasızca boşaltılıyor, sağa sola fırlatılıyor Dönem böyle. Bu ilişkileri bu kristalize olmamış düşünceleri, bu şekilsizlikleri göğüslemek zorundayız. Peki ne bekliyor Cengiz Gündoğdu?

3- Cengiz Gündoğdu'nun böyle bir **lüksü** yoktur. Yani birilerine kırılıp üretmemek, ürettiğini paylaşmamak gibi bir lüksü yoktur. (Bu son madde sanırım yeterince açık oldu)

Cengiz Gündoğdu arkadaş! Durduğunuz yer önemlidir Sorumlusunuz!

Sonuç olarak her yanı namussuzluğun teorisyenlerinin çevirdiği bir dünyada üretebildiğimiz her alanda üretmeliyiz diye düşünüyorum. Cengiz Gündoğdu bu tavrını gözden geçirmelidir kanımca.

Cengiz Gündoğduyu mahkum ediyorum(!) Bu tavrı mahkum etmeye

Saygıyla ve dostlukla...

ÖNEMLİ NOT· Cengiz Gündoğdu'nun bu güne kadar hiçbir oyununu okumadım.

Uğur YILDIRIM
İSTANBUL

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Mart Çarşamba

Türkiye'de insan, gazeteler .. televizyonlar... radyolar eliyle her dakika... her saat... her gün aldatılıyor, Bugün Türkiye'de insan için yayın yapan tek bir haber bilgi kanalı yok. Şunu söylemeliyim. Ben, gazetelere... televizyonlara... radyolara hiçbir şekilde inanmıyorum... hiçbir söylediklerine hiçbir gösterdiklerine.

Türkiye'de gazeteler...televizyonlar...radyolar her dakika insan haklarını çiğniyor. Doğru haber edinme insan hakkıdır çünkü.

Eskiden **Cumhuriyet** güven verirdi insana. Sonra **Cumhuriyet**, kimliklerin etkisiyle bilmiyorum gün be gün güven çizgisini bozdu. Bir ara **Cumhuriyet**çi'lerle konuşmak istedim. Kimi dostlarım "Aman ha bunu yapma, kesinlikle yanlış anlarlar." Şaşırdım. Benim **Cumhuriyet**'i ele geçirmek... **Cumhuriyet**'de köşe kapmak istediğimi düşünürlermiş. İşe bakın, bir sorunu doğru koyun... doğru verin derken, bir de kendimi anlatmak sorunu çıkacak. Vazgeçtim.

Ama toplumda diyalektik akış devam ediyor. Bilgi haber tekeline karşı çıkanlar da oluyor. İşte Index böyle bir dergi. Dün geldi. **İndex**'le 156 yayın taranıyor. Bu sayısında 36 derginin ayrıntılı dökümü yapılmış. 36 dergiden biri de **İnsancıl**. **İnsancıl**, yazarlara...konulara göre yine indekslenmiş. Bu yöntem 36 dergi için ayrı ayrı yapılmış. Böylece hangi dergide kim, hangi konuda ne yazmış bulabiliyorsunuz.

İndex'i görünce heyecanlandım. Derginin Genel Yayın Yönetmeni Saygıdeğer Ali Bülent Kutvan'ı telefonla kutladım. Kutvan **"Bilginin tekelleşmesine Karşı"** adlı yazısında şöyle diyor. "Karar vericiler herkesin bu kararlara ortak olmasını istemediklerinden de bilgiye erişme olanaklarına çeşitli yasaklanamar ve/veya kısıtlamalar getiriyorlar. Böylece tarih boyu oluşmuş hiyerarşik merkeziyetçi toplumsal yapılar ve onların egemenlik ilişkileri özünde pek bir değişikliğe uğramıyor. Yani eskinin toprak mülkiyeti sonra giderek üretim araçlarının mülkiyeti ve giderek bilginin mülkiyeti. Merkezi otoriteyi elinde bulunduranlar çevreye istedikleri mesajı/bilgiyi gönderiyorlar, istemediklerini göndermiyorlar. Böylece bir **"Bilgi Tekelleşmesi"** türü bir olgu ile karşı karşıyayız"

İndex bu tekelleşmeye karşı çıkıyor. **İndex** çalışanlarını kutluyorum. İnsan haklarına...insana saygı böyle olur.

Şimdi şunu söylemeliyim. Bilgi tekelinde bir nicelik süreci yaşanıyor. **İçindekileriyle Dergiler** her ay dergilerin dökümünü yapıyor. Bu, son derece önemli. Daha sonra **Türkiye Kitap Kaset Kırtasiye Kataloğu** yayına girdi. Bu katolog, satışa sunulan bütün kitapların dökümünü veriyor. Bütün bunlar olup biterken **Toplumsal Araştırmalar Vakfı**'nın aylık **İstanbul Kültür ve Sanat Haritası** yayına başladı.

İndex, **İçindekileriyle Dergiler**...**Türkiye Kitap Kaset Kırtasiye Katalogu**... **İstanbul Kültür ve Sanat Haritası** haber verirken, 'Bu bizden... o bizden... şu şu bizi eleştirdi çizin üstünü: demiyor. **Cumhuriyet**'in.. **Milliyet Sanat**'ın.. Memet Fuat'ın... Mehmet H.Doğan'ın... Selim İleri'nin yapmadıklarını... yapamadıklarını yapıyorlar.

Şu bilinsin. Haber verme tekelini kırma süreci, bir gün niteliğe dönüşecek... demokratlık maskesiyle despotluk taslayanlar yerlebir olacak.

Despotlar iyi bilin şu. Tarihi yapanlar, tarihi size yazdırmayacak.

2 Mart Perşembe

Uğur Yıldırım genç bir arkadaş... şair. Bir mektup gönderdi bana. Tiyatro dünyasına kırgınım ya... oyunlarımı oynatmıyorum... oyunlarımı basma önerilerini geri çeviriyorum ya, bunun üstüne yazmış mektubu. Eleştiriyor beni. Yalnız Uğur Yıldırım değil, birçok insan eleştirdi beni, bu yüzden. Sözgelimi Yılmaz Elmas...sözgelimi Ataol Behramoğlu... daha bir dolu insan.

Şunu söylemeliyim. Ben edebiyat dünyasına da kırgınım. Berrin Taş olmasaydı beş yıl önce çekip gidiyordum. Berrin Taş durdurdu.

Her türlü ilişkide açıklık... netlik isterim... sevgide... dostlukta... düşmanlıkta. Oysa kültür dünyasında ilişkiler böyle değil. İşte bu, beni ciddi bir şekilde kırar. Bu konuda bir örnek. Biri benim için **"İnsancıl'a uğramıyorum. Gündoğdu itici çünkü"** demiş. Buna itirazım yok. Geçen gün o kişiyi gördüm. Koşa koşa yanıma

geldi. Övdü beni. İşi varmış onun için uğramıyormuş. Neden doğru söylemiyorsun. İtici olduğumu söylesene" dedim. Kızardı. Hık mık etti. Böyle yalanlarla...sahte ilişkilerle "gibi"li yaşamlarla hiçbir iş yürümez. O kişi, "Gündoğdu sen itici geliyorsun bana, bunun için **İnsancıl**'a gelmiyorum" demeli.

Bu, tek bir olayı... bunu büyütün...geliştirin. Böylesi yalan... sahte... "gibi"li ilişki beni ciddi bir şekilde kırıyor. İlişkinin bu türü yazdıklarımız'a da yansıyor. "Sen iticisin" diyemeyen nasıl olur da iyi bir edebiyatçı olabilir. Olamaz.

Bir de şu var. Bir dergi vardı. İlk sayısını gönderdiler Eleştiri istediler Eleştirdim. Noldu. Bir süre uyduruk bir yazıyla bana saldırdı o dergi. Kırıldım. Şunun için. Görüş istiyorsun, görüşümü söylüyorum. Yalan söylememi neden istiyorsun. Eleştirdim diye kızdın. Bunu söyle. "Gündoğdu bizi eleştirdi. Biz de onu eleştireceğiz" de. Açık ol.

Sorun burda işte. Bir ilişkinin sahteliğini..."gibi"liğini gördüm mü kırılıyorum. O kişiden soğuyorum. O kişinin yaptığı işten de sıtkım sıyrılıyor. Tiyatro dünyasındaki sahtelikler... "gibi"li ilişkiler müthiş kırdı beni. Ben öyle yaşayamazdım. Kesinlikle yaşayamazdım. Güne.. zamana... duruma göre davranamam ben. Böyle davranan biriyle de ilişkimi sürdüremem. Oyunum oynanacak... yazım çıkacak... ödül verecekler... panele çağıracaklar diye "ayıya dayı" demeyi bilincimde meşrulaştıramam. Benim meşruiyetimin tek bir nedeni var Düşüncemi... duygumu net... açık bir şekilde söylemek. Hep böyle yaşadım. Sevmediğim birine herhangi bir hesapla seviyormuş gibi davranırsam... Gündoğdu'nun tozu bile kalmaz ortada...yerle bir olurum.

Davranışımın doğru olduğunu söylemiyorum. Davranışımı betimliyorum. Başka türlü davranan...bencileyin davranamayan hiç kimseyi de suçlamıyorum... yanlış davranıyorlar demiyorum. Sözgelimi, bir tarihte bir oyunun ilk gecesine gitmiştim. Oyun bitti. Çıkışta duruyor oyunun yazarı. Herkes kutluyor. Güzel olduğunu söylüyor oyunun. Ben "Oyun berbat" dedim. Yanımdakiler sonradan beni eleştirdiler. Evet, oyun berbatmış ama, bu söylenmezmiş. Berbat bir oyuna güzel dersem çökerim ben.

Söylemek istediğim şu. Bencileyin biri tiyatro dünyasında tutunamaz. Bunu gördüm. Kırıldım. Kırdılar. Çekildim tiyatrodan. Benzer ilişkileri edebiyat dünyasında da gördüm. Çekip gidecektim. Berrin Taş'a rastladım. Berrin Taş, hem bana... hem başkalarına karşı son derece net... açık olduğu için yeri göğü inleten kavgalarımıza karşın dostluğumuz devam ediyor. Herkes bilsin. Bu netlik, bu açıklık olmasaydı, durmazdım **İnsancıl**'da... edebiyat dünyasında da durmazdım. Çeker giderdim.

Edebiyat dünyasına da kırgınım. **İnsancıl**'da kurulan net... açık ilişkiler olmasaydı durmazdım edebiyatta da. Bana övgü dolu mektup yazanların... kitaplarını övgüyle adayanların "gibi"li davranışlarının listesini çıkarıp üstünde on dakika düşünsem, böyle dünyada... böyle "gibi"li dünyada yaşanmaz der... kendimi öldürürüm. Bütün bu davranışları hiç unutmadan ciddi bir kırgınlıkla yaşıyorum. Şunun bilinmesini isterim. "Gibi"li bir ilişki yerine, düşmanlıklarını açıkca söyleyenlerin arasında yaşasaydım, inanın hiç kırılmaz... mutlu olurdum.

"Gibi"li... sahte... yalan ilişkiler yüzünden ben tiyatro dünyasında intihar ettim. Bunu seçtim. Bundan ötürü eleştiriliyorum. Ama şuna inanıyorum. Tarih, ihtihar edeni değil... intihar ettirenleri mahkum edecek. Çünkü bir gün gelecek "gibi"li ilişkilerin bütün meşruiyeti yerlebir olacak... açık... net ilişkilerin yaratıcı güzelliği görülecek. O günün insanları, uzaktan beni sezecekler "Bir adam varmış... açık... net ilişkilerin yaratıcı güzelliği için yaşamış, bunun kavgasını vermiş" diyecekler.

7 Mart Salı

Yine tiyatro konusu...Dünden beri gençler geliyor. Tiyatroya kırgınlığımı... küslüğümü tartışıyorlar. Bu sorun açıldıkta gülmem tutuyor. Birileri beni çekiştiriyor, "Gel işte" diyor, ben de "Yoo gelmem" diye nazlanıyorum. Tam burda şunu söyleyeyim. Nazlanmayı severim. Nazımı çekecek birini buldum mu... oh... gel keyfim gel. Ama **İnsancıl** yüzünden naz yapacak zamanım yok. Bu sabah yolda yürürken naz işini düşündüm. Bir gün **İnsancıl**'ın mali sorunlarının çözüleceğine inanıyorum. İşte o zaman nazımı çekecek birini buldukta... oh...gel keyfim gel. Ay... bu çay çok sıcakmış dilim yandı... peynir tuzluymuş tansiyonum yükseldi... yüzümü azıcık buruşturarak... galiba yediklerim gaz yaptı... omuzum mu tutulmuş ne... başım mı ağrıyor ne... şu kitabı veriversene... onu değil... yanındakini... okumak istediğim o değilmiş... yanındaki ne

Ben böyle naz yaptıkta... içimden kıs kıs gülüyorum... koşturup duran biri... O günü bekliyorum... **İnsancıl**'ın mali sorunlarının çözüldüğü günü. Peki tiyatro işi ne... naz mı... değil. Peki ne... Önce sorunu doğru koymak gerekiyor. Türkiye'de kapitalist sistemden ötürü bütün ilişkiler yezidi... Bu, kültür dünyasında da böyle... yezidi... Yezidi ilişkilerin burgacında kendine yabancılaşanlar buna cephe diyorlar. Cephe kelimesinin... bu olgunun arkasındaki hakikat şu bilgi kuramsal açıdan. Sizler bizle yezidi ilişkilere girmiyorsunuz... dost... arkadaş... şu bu demeden kumpas üstüne kumpas kurmuyorsunuz. Her bir köşede gazetelerin kültür müdürlerine yağ yakmıyorsunuz. Kitabınızı alıp kapı kapı dolaşmıyorsunuz. **İnsancıl** diye bir dergi çıkarıyorsunuz...orda dan dun konuşuyorsunuz... insan deyip duruyorsunuz. Bırakın bunu. Gelin bizcileyin olun.

Bu öneriler hiçbir zaman net söylenmez. Tatlı sert samimiyet görüntüsüyle **İnsancıl**'ın çok sert olduğu... azıcık yumuşamamız gerektiği söylenir. Yumuşarsak... tabii azıcık yumuşayacakmışız bize bugün sırtını dönen çevrenin, **İnsancıl**'a kol kanat gereceği söylenir... İttifakların nasıl kurulacağı öğretilir. Ben bütün bunları dikkatle dinlerim. Sonra şöyle derim."Bazı şeyler çoğala çoğala azalır. Bazı şeyler azala azala çoğalır" Devam ederim. "Boşuna uğraşıyorsunuz. **İnsancıl**, milimetre kadar bile ödün vermeyecek."

İşte buna... **İnsancıl**'ın insani ilişkiler mücadelesine onlar cephe der.

Yezidi ilişki dedim. Şimdi bunu tiyatro dünyasından örnekleyeceğim. Tuncer Cücenoğlu'nun bir oyunu, uyduruk bir gerekçeyle **Şehir Tiyatroları**'ndan geri döndü. Bu duruma en azından bütün tiyatro yazarları, **Şehir Tiyatroları**'ndan oyunlarını çekerek tepki vermeleri gerekirdi. Başta Erol Keskin, tiyatro yöneticileri bu uyduruk gerekçeye boyun eğmemeliydi.

Ama noldu. Basında bir iki haberden sonra durum unutuldu. Hayat devam ediyor İyi ama neden böyle oldu. Tiyatro dünyasında yezidi ilişkilerle yaşayanlar şöyle düşünüyor Cücenoğlu'nun malı bozuksa. Cücenoğlu, malını satamıyorsa bundan bana ne. Böyle düşünenler Cücenoğlu'yla yanyana geldiklerine şöyle derler. Aynen. "Bu işe çok üzüldüm. Bu, sanata vurulmuş ağır bir darbedir. Toplanıp mutlaka bir şeyler yapalım" Cücenoğlu da buna teşekkür eder, "Sağol kardeşim, senin böyle düşündüğünü biliyordum. Evet, bu sanata vurulmuş ağır bir darbedir Toplanıp bir şeyler yapalım. Yoksa şeriat gelecek bizi kesecek" der.

Peki sonra...sonra hayat devam eder Çünkü bu iş, kimseyi ilgilendirmez. Hiç kimse buna üzülmez. Orda sanatın... yaratıcığın özgürlüğü diye bir sorun yoktur Ama bütün bunlar varmış gibi...Cücenoğlu'nun oyunun geri dönmesiyle çok ilgiliymiş gibi. çok üzülmüş gibi... sanatın özgürlüğüyle ilgili bir sorun varmış gibi konuşulur. İşin en tatlı yanı Cücenoğlu bütün bunların gibili olduğunu bilir... hiçbirine inanmaz. Ama inanmış gibi görünür. Atıp tutanlar da Cücenoğlu'nun kendilerine inanmadığını bilir. Bu, böyle devam eder...Bütün tiyatro dünyasında.

Şimdi soru şu. Ben böyle bir dünyada nasıl yaşarım. Kesinlikle yaşayamam. Bunun nedeni ideoljik değil. Kişiliğimde böyle bir hayatın meşruiyeti yok. Ben böyle bir hayata girdikte kişiliğimi oluşturan bütün öğeler... beni ben yapan bütün öğeler çöker Kendi yüzüme bakamam. Utanırım. Gece uyumam.. yemek yiyemem... içki içemem... cigara içemem. Yerlebir olurum. sersefil olurum.

Sevgideğer Uğur Yıldırım, bütün bunları bilmiyor Bilmediği için, sorunu, yalnız kırgınlık. .küskünlük düzeyinde alıyor Bakın size bir örnek vereyim. Bir tarihte bir kokteyle çağırdılar beni. Kültür Bakanı Fikri Sağlar sanatçılar onuruna kokteyl veriyormuş. **Atatürk Kültür Merkezi**'nde. Gittim. Girişte iki merdiven var Biri solda, bir sağda... kokteyl verilen salona çıkış merdivenleri. Soldaki merdiven hıncahınç dolu. Sağdaki merdiven boş. Sordum. "Neden böyle" Sanatçılar, Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın elini sıkmak için sıraya girmiş. Ben, hiç kimsenin... hele bir bakanın elini sıkmak için sıraya giremem. O gün de girmedim. Sağ merdiven çıktım. Boş salonda iki kadeh içtim. Ayrıldım.

Şimdi bunları yazarken gülüyorum Şunun için. Kendi meşruiyetim bir yana. **İnsancıl** okurunu düşünüyorum... diri... etkin... bilinçli en küçük bir hatamızda mektupla... telefonla... faksla bizi eleştiren.. Anadolu'nun dörtbir yanında bize ürün gönderen arkadaşlarımızı düşünüyorum. Bir bakıyorlar ben. **İnsancıl**'ın genel yayın yönetmeni Cengiz Gündoğdu, oyunu oynansın diye gibili. yezidi ilişkilere girmiş... bakan eli sıkmak için sıraya girmiş. **İnsancıl**'ın diri. etkin... bilinçli okuru taşa tutar beni yüzüme bakmaz.

Herkes bilsin. Benim, bütün **İnsancıl** okurlarına. tek tek sorumluluğum var **İnsancıl**'ın genel yayın yönetmeni ya insani ilişkilerden bir milim ödün vermeden yaşar ya da çeker gider cehenneme kadar **İnsancıl** okuru, yezidi ilişkilere girmiş bir yayın yönetmenini, hangi gerekçeyle olursa olsun kaldıramaz.

Durum budur

Peki bu durumda napmalı. Teke tek tiyatro dünyasına girmenin hiçbir anlamı olmaz. Hani cephe diyorlar ya **İnsancıl**'a... işte böyle bir cephe oluşturmak gerekir tiyatro dünyasında Devrimci tiyatro. tiyatro dünyasında insani ilişkiler ancak böyle kurulur

8 Mart Çarşamba

Yağmurlu bir gün. Bu gece, saat 24.00'de İzmir'e hareket ediyorum. **Kadın Hakları Haftası** ya, bu konuda konuşacağım **Eğitim Fakültesi**'nde. gençler çağırdı... Kadının özgürleşmesi konusunda birçok yerden öneri geldi konuşmam için. Daha önce İzmir'le sözleşilmişti, onun için önerileri geri çevirmedim. İzmir'e gidiyorum. Yolculuğu severim. Çoktan beri İstanbul dışına çıkmıyordum. İzmir'den öneri gelince kabul ettim. Gece 24 00'de otobüse bineceğim.. ver elini İzmir Seviniyorum. Yarın gece dönüş yolundayım. bu kez ver elini İstanbul. Bir gece kalmak isterdim İzmir'de. dostlarla rakı içmek için Ama İstanbul'da işlerim var

Benimki koştur koştur bir hayat..Bir gün yan gelip tembel tembel yaşayacağımı umuyorum. Olmazsa böyle öleceğim. koştur koştur yaşarken. Hayatı seviyorum. Dostlarım var, beni seven. Hasımlarım var, beni bir kaşık suda boğmak isteyen. Ne güzel değil mi.

Yağmurlu bir gün sabah yağmurda yürüdüm bir güzel ıslandım. Şimdi Vivaldi dinliyorum.

11 Mart Cumartesi

Dün geldim.

İzmir şöyle geçti. Saat 9.00 sularında indim İzmir'e. Beni Filiz karşıladı. Doğruca **Eğitim Fakültesi**'ne gittik. Az sonra bu etkinliği düzenleyen öbür gençler de geldi.

Bir grup genç, yalnızca kendi çabalarıyla **Dünya Kadınlar Günü** için bir etkinlik düzenlemişler Yönetim bu etkinliklere izin vermiş ama "faili meçhul" kişiler zorluk çıkarmış. Sözgelimi, elle hazırladıkları afişler hep yırtılmış. Zaten öğrencilerin ilgisi yok. Bu fakülte'de binlerce öğrenci okuyor ama, 8 Mart çarşamba günü yapılan panele l5, 20 kişi gelmiş.

Hakikat şu. Bir yanda Sanatta Star Sistemi. bir yanda basın. bir yanda öğrenim yöntemi. Düşünmeyen bir gençlik yetiştirilmiş

Benim söyleşim saat l3.30'da başladı Söyleşiye l00 kişi katıldı. Gençler daha önce katılım az olabilir diye uyardılar beni. Ama sayı önemli değil benim için. Dahası yüz kişiden fazlası konferans yöntemime uygun düşmez. Çünkü ben durmaksızın konuşmak için değil, tartışmak için veriyorum bu konferansları

Kadın nasıl yaşamına sahip çıkar sorusuyla tartışmayı başlattım. Şunu gördüm. Herkes kadının yaşamına el atmasından yana ama yaşama el atmak ne. bu nasıl olacak.. işte bunu bilmiyorlar Olgusal bilincin ötesine gidememişler Bu yüzden olguyu tutarlı bir şekilde açıklamaya düşünce diyorlar

İki saatlik bir tartışmadan sonra hep birlikte şu noktaya geldik. Meta sistemine bağlı, şiddet üreten ıktidar üreten bir toplumdayız. Böyle bir sistemde kadın. bütünüyle özgürleşemez... erkek de kadın da insanileşemez. Sözgelimi böyle bir toplumda cinsel özgürlükten söz edilemez. Cinsel özgürlük. ancak erkeğin işine yarar. Şundan ötürü. Meta sisteminde özgürlük, metaların serbest dolaşımı demektir Ama sistem bunu saklar Değişime.. metaların değişimine özgürlük der Meta sistemi, iktidarla yürür toplumun her köşesinde iktidarlar oluşur Erkeklerin yerine kadınların geçmesi, isteniyorsa bu olur Tam bu anlamda fe-

ministler gerçekçi. Çünkü feminstler, insani anlamda bir kadın erkek eşitliği istemiyor Kadın iktidarı istiyor. Meta sisteminde bu mümkün.

Tartışmada beni güldüren bir noktayı söylemeliyim. Meta sistemi aslında son derece anarşiktir Ama bu bilince düzen diye yansıtılır Odacıbaşından cumhurbaşkanına varıncaya kadar bunu oluşturan mülkiyet sahipliğinin tabii devletin yerlebir olacağı bir sistemi, gençler anarşi diye nitelendiriyor.

Bir başka gördüğüm de şu. Meta sisteminin, insanı sahte gerçeklikte tutan temelsiz kavramların hakikiliğine inanıyor gençler. Daha tuhafı, ilişkisiz bir yöntemle düşünüyorum sanıyorlar. Sözgelimi, meta sistemine uygun savları düşünce sanıyorlar. Vatanım... milletim... mezhebim. dinim dendikte kadınım... ya da erkeğim denmeyeceğini bilmiyorlar Hiçbir alanda özgür olmadığını bilmeyen genç ya da kadın... ya da erkek yaşamına el atabileceğini... özgür olabileceğini sanıyor

Tabii kolay gelinmedi bu noktaya... bağrışlı çağrışlı bir toplantı oldu. İstediğim de bu. En azından birkaç kişide sistemin dogmaları sarsıldı.

Sistem, gençlerin ütopyalarını yerlebir etmiş. Bir adım ötesine korkuyla bakıyorlar "Ütopyanız olsun. Ütopyadan korkmayın" dedim.

Toplantıyı şöyle bitirdim. "Hepimiz bir trajedi yaşıyoruz İş, bu trajedinin bilincinde olmak...Kimsenin kimseyi sömürmediği... bütün insanların özgürleştiği... yaşamanın sanatlaştığı bir dünya için mücadele etmek. Böyle bir dünya 500 yıl sonra kurulacak. Ben bu dünyanın 24 saati için mücadele ediyorum. Bız mutlaka yenileceğiz. Sistem kısa erimde mutlaka yenecek beni. yerlebir edecek... susturacak. Ama uzun erimde sistem yerlebir olacak. Trajedi çözümlenecek. 500 yılın daha çabuk gelmesini istiyorsanız... insanlaşmak istiyorsanız, 24 saatleri çoğaltın. Yenileceğinizi bile bile insanın insanlaşacağı ütopya için mücadele edin."

Toplantıdan sonra Nesrin'le Handan, beni yemeğe götürdüler Yemekten sonra Ali Çeki'yle Yeşim Selvi'nin dinletisi vardı. Onu dinledik.

Akşam oldu. "Hadi" dedim "Sevgi Yolu"na. .Bülent Habora'ya. Filiz. Mehmet.. ben. bir de şimdi adını anımsayamadım bir genç kız. Sevgi Yolu güzel. Beğendim. Bülent Habora. Halid Özkul.. Hasan Hüseyin Yalvaç ordaydılar. Bizi görünce sevindiler. İki çay içimi oturabildik. Ordan doğruca Mehmet'in evine. akşam yemeğine. Yemekten sonra Mehmet'le otogara. Saat 23.30'da ver elini İstanbul.

Bugün Cumartesi. Az sonra **İnsanlaşma Semineri** başlayacak...saat 15.00 da **Genç Ekin**'de **Estetik Semineri**.. yarın yine Genç Ekin'de Okuma Tiyatrosu çalışması... yarın saat 17.00'de **Promethe Kültür Evi**'de söyleşi.

14 Mart Salı

Bugün 52 yaşına girdim. tatsız. Tatsızlık şurdan kaynaklanıyor 25 yıldır kültür dünyasında mücadele ediyorum. Vurdum duymazlığı edilginliği kırama dım. **İnsancıl**'da herkes maddi manevi bütün güçleriyle sisteme karşı mücadele ediyor Buna bazen ciddi bir şekilde üzülüyorum. **İnsancıl** için.., insani kültür için mücadele edenler, kendileri için mücadele etselerdi hiçbiri, hiçbir şekilde sıkıntı çekmezdi. Bir örnek vereyim. Bir yıl, tırnaklarımız sökülürcesine bir mücadeleden sonra, **İnsancıl**'ın Anadolu'da iade oranını %55'ten %45'e indirebiliyoruz.

Geçen gün Kant'ı bir kez daha okurken düşündüm. Kant, insan neye güzel diyebilir güzel nedir kavramıyla yıllarca uğraşmış. Ama insanlar Kant'a bu anlamda yanıt vermiyor "Bu düşünür benim estetik bilincim için uğraşmış eser yaratmış, dur şunla ilgileneyim" demiyor Goldmann bu konuda şöyle diyor "Almanya'da ( )ikiyüz yılı aşkın bir süre boyunca güçlü bir ticaret ve sanayi burjuvazisinin hemen olmayışı insancı ve uscu güçlü düşünce akımlarını engelleyince, Almanya her şeyden önce gizemciliğe, duygusal ve sezgisel taşmalara açık oldu. ( )Yalnızlık, büyük Alman insancıllarının yapıtlarında her zaman görülen başlıca temadır Leibniz, Lessing, Hölderlin, Kleist, Soopenhauer,Marx, Heine, Nietzsche ve nicesi kendilerini anlamayan, ilişki kuramadıkları Alman toplumunun ortasında tek başına dikilirler Bu yüzden pekçoğunun gönlü kırılmıştır (.)Alman uscuları ve insancılları hiç gülmediler Kavgaları çok acılıydı, durumları çok yalnız ve çok sıkışıktı. Topluma ve bütün halka karşı bir kavgayı tek başlarına yükümlenmişlerdi, gittikçe kendi zayıflıklarını, rakiplerinin güçlülüğünü gördüler, gülmeleri pek yersiz kaçacaktı, bir Alman insancısı gülerse, yergisi acılı bir ses kazanır Heine'de ya da çağdaş edebiyatçı Karl Kraus'da olduğu gibi"

Goldmann **İnsancıl**'ı anlatıyor bir anlamda. Tek başına bir kavgayı yüklendik. Kavgamız çok acılı durumumuz çok sıkışık. Gönlümüz kırık. Bütün ileti kanallarını ele geçiren hasımlarımız son derece güçlü.

Goldmann şunları da söylüyor "Heine, Almanya'da felsefenin ve dinbilimin tarihi adlı yapıtının bir yerinde Alman insancılığını gerçek doğal ortamlarının uzağında, bir odanın bir köşesine bırakılan istiridyelere benzetti. Denizlerin uzak devinimlerini duyarlar, gel git zamanlarını duyarlar, durmadan açılır kapanırlar, ama tümüyle yabancı bir ortamda devinimleri yersizdir, anlamsızdır "

İnsancıl, Türkiye'de ilk kez, insanın insanlaşması sorununu koydu insanın önüne. Kıyıda yaşayanlara denizlerin uzak hareketlerini anlattık Bu yüzden yalnızlığa düşürüldük. Meta sisteminin sanatını yerlebir edemedik.. bütünüyle ulaşamadık insana. bu yüzden yabancı kaldık

52 yaşına son derece tatsız girdim bu yüzden. gönlü kırık.

Tatsızlığın bir nedeni daha var Pazar gecesi Gaziosmanpaşa'da alevilerin yoğun olduğu yerlerde üç kahveyle bir pastane silahla taranıyor Bu sırada bir insan ölüyor çok kişi yaralanıyor Daha sonra bu olayı protesto için insanlar yürüyüşe çıkıyor polisle çatışma başlıyor 16 insan ölüyor yine çok kişi yaralanıyor Akşamüstü bu bölgeye sokağa çıkma yasağı konuluyor

Bu tür olaylarda yetkililer 25 yıldır ne söylüyorsa şimdi de aynı söyleniyor Buna karşı 25 yıldır şu söyleniyor Faili meçhul denilen cinayetleri işleyenleri bulun. Sözgelimi, Uğur Mumcu'yu. Onat Kutlar'ı... Musa Anter'i katledenleri. Özgür Ülke'yi bombalayanları... Sivas'ta insan katledenleri bulun. Türkiye'de sayısız cinayetler işlendi. caniler bulunmadı.

Pazar gecesi Gaziosmanpaşa'da kahvehane tarayanlar da bulunmayacak. Herkes biliyor bunu. İşte bundan ötürü insanlar ayaklanıyor Şimdi halka "Aman kıştırtmaya kapılma" deniyor Canilerin bulana-

cağını bilse halk niye ayaklansın... ateşin önüne atsın kendini. 25 yıldır tek bir caniyi bulup çıkarmayan devletten ciddi kaygıları var insanın. Şu Sivas kırımına bakın. Rastgele yakalanmış 20 30 kişinin yargılanması insanın vicdanını rahatlatmaz. 1 Mayıs'da İstanbul'da. Maraş'ta. Çorum'da insan öldürenler nerde. Kimdir bu işlerin sorumlusu.

Pazar gecesi kahve taranması ilk kez oluyormuşcasına, "Bu işi şu, şu, şu örgütler yapmış" demek Türkiye'de yaşayan bir insanı inandırmaz. Biz bunları çok duyduk.

Şunu da söyleyeyim. Cumartesi günü arkadaşlarıma, "Son derece dikkatli olun. Tehlikeli bir sessizlik var Türkiye'de. Başımıza çorap örecekler" dedim. Pazar gecesi olaylar başladı. Ben 52 yıldır bu ülkede yaşıyorum. Özgürlük varmış.. demokrasi varmış gibi davranılır Okumuşların kimi hakeretlerine. toplantılarına.. protestolarına dokunulmaz. Görmezden gelinir. Sonra birdenbire beklenmedik bir yerde. beklenmedik bir şekilde sindirme korkutma.. bindirme harekatı başlatılır

Hep söylerim. Okumuşların... kendine aydın denenlerin sıkı durmaları. her taşın altına dikkatle bakmaları gerekir

İşte böyle bir ülkede 52 yaşına giriyorum. tatsız... gönlü kırık... üzüntülü. Şunu da söylemeliyim. Yaşayıp yaşamamayı önemsemiyorum Kendimce bir karar vermiştim 50 yaşında ölecektim. Olmadı Şu bu derken **İnsancıl** girdi araya... iki yıl fazla yaşadım. Yaşadığı dönemi. yaşadığı günü. yaşadığı ortamı çirkinleştirenlerin çoğunlukta olduğu bir toplumda yaşıyorum Hep çirkinleştirmeye karşı mücadele ettim. Ama kabul etmeliyim, başarılı olamadım. Bırakın Türkiye'yi edebiyat dünyasında bile çirkinliğe karşı bir cephe.. sarsılmaz bir cephe oluşturamadım. Sözgelimi, sansürcülüğü belgelenmiş sözde edebiyat adamlarını yerlebir edemedim. Oysa, sansürcülüğü belgelenmiş sözde edebiyat adamlarına karşı bütün edebiyatçıların karşı çıkacağını sandım. Yanıldım.

Sevgideğer Mustafa Tahsinoğlu **Şafak**'ta şöyle diyor benim için "Cengiz Gündoğdu çok yoğun çalışan bir disiplin adamı. Geçen seneden beri değişmemiş. Belki yorgun olabilir Ama hep inançlı, hep mücadeleci."

Doğru söylüyor Tahsinoğlu, yorgunum. Bazen ölsem de dinlensem diyorum. Zaten iki yıldır fazladan yaşıyorum

15 Mart Çarşamba

Gaziosmanpaşa'yla ilgili yorumları okuyorum. Şunu görüyorum. Olgusal bilincin kıskacında hakikatı göremiyoruz Olgusal bilinç, her olayı ciddiyetle, son derce tutarlı açıklar Şimdi de öyle oluyor İslamcı. kemalist... liberal. faşist, hepsi kendine göre olayı tutarlı bir şekilde açıklıyor Sözgelimi,yalnız islamcı bir yazarı okuyan... ya da kemalist yazarı okuyan, mümkün değil, hak vermezlik edemez Çünkü biz gündelik hayatımızı olgusal bilinçle devam ettiririz. Bundan ötürü, Aristo'nun hareketi olgusal bilinçle açıklaması binlerce yıl doğru sanıldı. Günlük hayatımızı devam ettiren olgusal bilinç, felsefe de... bilimde... toplumda bizi hep hataya götürür. Buna bir örnek. Tarihin belli bir döneminde ortaya çıkan toplumsal bilinç biçimlerine, mutlak, hakikat sanır insan. Sözgelimi din. sözgelimi milliyetçilik. Şimdi siz, dinle... ya da milliyetçilikle tek bir insani sorunu çözemezsiniz. çünkü hayat aktı gitti. Bunu kavramak için sözgelimi toplumsal bilincin bir başka biçimi sanatı düşünelim. Aristophanes'in **Kömürcüler** adlı oyunundan sonra insanın oyun. şiir roman. öykü yazması.. müzik resim. heykel yapması yasaklansaydı nolurdu Belki de böylesi olamaz diyor durumu düşünemiyorsunuz. Haklısınız. Ama işte bugün bu yaşanıyor dünyada. Bir kanalda düşünmedikleriniz... düşünemedikleriniz öbür kanalda yaşanıyor Olgusal bilinç yüzünden bütün dünya ciddi bir bunalımda. Halkın, olgusal bilinçle oluşturduğu. yanlış kurduğu... her türlü insanilikten uzak "ben"ini metalaştıranlar, insani sorunları çözemez. Din.. milliyetçilik. kemalizm adına milyarlar dönüyor ortalıkta.

Gaziosmanpaşa olaylarının yorumları güldürüyor Sokağa çıkma yaşağı daha önce alınmalıymış. polis'in kalkanı kısaymış, kalkan uzun olmalıymış. Orda kendini Guevara sanan biri varmış... istihbarat iyi değilmiş... darbe tezgahı yapılıyormuş.

Bütün bunlar bir olguyu açıklar Ama hakikatı göremezsin... Gülüyorum dedim ama iyi bir gülüş değil bu. Çünkü olgusal bilinci kıramıyoruz. kırmıyoruz. Daha çok acı çekeceğiz.

20 Mart Pazartesi

Son olayların nedeniyle televizyonlarda, söyleşiler açık oturumlar yapıldı Şimdi şunu öneriyorum. Bütün bu programların bantları çoğaltılmalı, uzun süreli bir tasarı çerçevesinde halka gösterilmeli. İşte denmeli. sakın böyle düşünmeyin. Böyle düşünürseniz hiçbir sorunu kesinlikle çözemezsiniz. Çünkü konuşanların hepsi gerçeklikte kaldılar kalıyorlar gerçekliğe bir neden... bir gerekçe buluyorlar Olgusal bilinç, bunun ötesine gidemiyorlar Bütün bu programlarda iki kişi, olgusal bilincin, son derece ciddi bir göstergesi oldu.

Bunlardan biri Yıldırım Aktuna. Olgusal bilincin en önemli sorunu haklı çıkmak için olgunun süreçlerinden birini alır abartır öbür süreçleri yok eder Bu hiç zor olmaz. Çünkü her olguda, olgusal bilinci haklı çıkaracak bir süreç vardır

Olgusal bilinç, hiç kimsenin itiraz etmeyeceği doğru bir durum saptamasıyla işe başlar Ondan sonra olgunun bir süreciyle doğru saptamasının üstüne düşüncesini oturtur

Yıldırım Aktuna bunu yaptı. İnsan bedeninin her gün mikropların saldırısına uğradığını söyledi. Beden zayıfsa, insan hasta olur zayıf değilse insan hasta olmaz dedi. Herkesin onayını aldıktan sonra, siyasal iktidarı haklı çıkaracak süreci abartarak işi bitirdi.

Yıldırım Aktuna bu işi yaparken hiçbir kişi çıkıp da olgunun son derece somut olduğunu söylemedi. Son olaylar hiçbir benzetmeyi gerektirmiyor Bir takım kişiler kahve tarıyor Halk bunu protesto için gösteriye başlıyor bu kez, polis halka kurşun sıkıyor Bu olayın eylemcileri var Kahve tarayanlar...sonra halka kurşun sıkanlar Hükümetin bu aşamada işi, olguyu açıklamak değil, kahve tarayanlarla, halka kurşun sıkanları yakalamak

Doğru, yapılanlara bakıp, yapılmayanlar sıralamak değildir Şöyle. Kahve tarandıktan sonra halkın gösterisi yanlış. Doğrusu. Halk gösteri yapmamalıydı. Halk gösteri yaparken polinin kurşun sıkması yanlış. Doğrusu, polisin kurşun sıkmaması.

Yapılanların yanlışlığından, yapılmayanların doğrusuna gidersek şöyle diyebiliriz. Halkın acıkması yanlıştır Çünkü halk acıkınca ekmek alıyor, bu yüzden fiatlar yükseliyor Doğrusu halkın acıkmamasıdır.

Şunun bilinmesini istiyorum. Yıldırım Aktuna yanlış düşünüyor demiyorum. İnsan yanlış düşünebilir yanılabilir Ben, Yıldırım Aktuna'nın akıl yürütme yöntemine karşı çıkıyorum. Bu yöntemle de doğru bulunabilir Ama bir üst aşamaya geçip sorun çözümlenmez. Bunun son derece yetkin örneği Yaşar Nuri Öztürk.

Yaşar Nuri de olgusal bilinci aşamıyor Olgusal bilinci aşamamasına karşın doğruyu buluyor Bütün dünyada dine dönüş var İlahiyatçı olduğu için buna seviniyor Bütün insanların Kuran'ın doğrularında birleşmeleri gerektiğini söylüyor Böyle olursa sorunlar çıkmazmış.

Ben şimdi bunu tartışmak istemiyorum. Böyle bir tartışma olgusal bilincin akıl yürütme yöntemini saklar Oysa bu yöntemin iyice açığa çıkmasını istiyorum.

Şu bilinmeli. Olgusal bilinç doğruyu görebilir Ama sorun insani sorunu çözemez. Sözgelimi İzzettin Doğan, alevilerin diyanette temsil edilmesini istiyor Buna hiç itirazım yok. Ama alevilerin diyanette temsili, evrensel insani sorunlardan bir tekini bile çözemez Herkez Kuran'da birleşsin. Bu birleşme evrensel insani sorunlardan bir tekini bile çözemez. Polis, halka ateş etmesin. Bu hangi sorunu çözebilir

Konuşmacıların bütün istekleri gerçekleşse bile İstanbul'da açık üçyüzbin, gizli iki milyon sabıkalı var Biz Kuran'da birleşsek bile emperyalizmin sömürüsü devam edecek.

Olgusal bilinç bunu göremez. Bunun için olguyu oluşturan hakikatı göremez. Hakikat şu. Dünyada milyarlarca insan çalışıyor. üretiyor. Dünya tekelleri bu üretime el koyuyor Bütün sorunlar burdan kaynaklanıyor Bu durum, çalışanlar üretenler adına çözümlenmedikçe dünyada hiçbir sorun çözümlenmez.

Bilimsel düşünme yönteminin gösterdiği hakikat bu.

Televizyonlarda konuşanları dinliyorum. basında yazanları okuyorum. Bizim temel sorunumuz karşımıza çıkan sorunlar değil. Bizim temel sorunumuz düşünme yöntemimiz. Biz düşünmüyoruz. Düşünür gibi yapıp, kelimelerin. kavramların anlamını. tarihiliğini bilmeden haklı çıkmak için ındık mındık konuşuyoruz. Haklı da çıkıyoruz. Onu bunu ikna ediyoruz... susturuyoruz. Haklı çıkmanın gururuyla evde rahat uyuyoruz. Yandaşlarımızdan aferin alıyoruz. Ama bir süre sonra hayat yıldırımlarla çarpıyor bizi.

22 Mart Çarşamba

Kültürle, sanatla ilgili bir durum saptaması. Türkiye'de kültür, sanat kapitalist sınıfın bir lüksü diye gösterildi. İşin tuhafı halktan. emekçi'den gelen insanlar bile yazar olduklarında bu ideolojinin güdümlenmesinde, sanatını insandan kopardı. İdeolojik açıdan böyle olmayan sanatçılar bile, kapitalist sınıfın, insanla sanat arasına ördüğü duvarı kıramadı. sözgelimi, Afşar Timuçin dar bir grubun içine sıkıştırıldı Kemal Özer, Fethi Naci'nin, Doğan Hızlan'ın değerlendirmeyle kuşatıldı Nazım Hikmet, Memet Fuat'ın elinde sansürlendi. Genco Erkal, Brecht'in kullanım değerini, sosyal demokrat çizgiye çekti.

İnsancıl'a geldikte. **İnsancıl**, beğenisi.. algılaması. değerlendirmesi burjuva ideologlarıyla belirlenmiş... güdümlenmiş bir ortamda yayına başladı. Sözgelimi, biz, Fethi Naci'nin Doğan Hızlan'ın, Selim İleri'nin, Enis Batur'un, Mehmet H Doğan'ın **İnsancıl**'ı beğenmesini... olumlu bulmasını beklemedik. istemedik. **İnsancıl**'ın amacı bu kişilerin okuru güdümlemesini... okurun beğenisini... algılamasını. değerlendirmesini kırmaktı. Bu yapılmadıkta, daha önce yaratılmış az sayıda okurla uzun süre gidemezdi **İnsancıl**. Bu alanda üstelik biz ikinci bir doğma mücadelesine girişmedik. Böylesi son derece kolay olurdu. **İnsancıl** hep açımlayıcı. düşünme yöntemi gösterici oldu. Şunu biliyorduk. İnsan doğru düşünme yöntemini belledikte, **Sanatta Star Sistemi**. bir **Sanatta Star Sistemi**'nin güdümlediği okur iki. Ama sendikaların. sol partilerin... demokratik kitle örgütlerinin duvarı daha kalındı. Sözgelimi, bu duvar olmasaydı.. **İnsancıl**, doğrudan doğruya proleteryaya. çalışan insana ulaşabilseydi, Star Sistemi, bugün yerlebir olmuştu. Böyle bir durumda, baskı sayısı 100 bine ulaşan **İnsancıl**'ın etkisiyle Türkiye'de hiç kimse heykel kaldıramazdı. Nazım Hikmet'in tek bir virgülünü bile silemezdi. Sivas'ta yirmibin kişinin karşısına ellibin insan çıkardı Türkiye'de faşist kültür yerlebir edilir faşist odaklar, bir harekete girişmeden önce bin kez düşünürdü.

Şunu da söylemeliyim. Hasımlarımız bunu anladı. Dostlarımız anlamadı. İşte bundan ötürü **İnsancıl**, son derece tatsız bir ortamda. bir avuç insanın trajik yalnızlığında insani... demokratik kültür mücadelesi verdi. Veriyor

Dar bir alandaydık. Hasımlarımız üstümüze durmaksızın sırtlanları gönderdi. Bir sırtlanı parçaladıktan sonra bir dakika dinlenmeksizin yeni sırtlanlarla boğuştuk. Beş yıl içinde bir dakika olsun rahat bir soluk alamadık.

Kızdığınız herhangi birine "Allah seni **İnsancıl Emekçisi** yapsın" deyin. Bir insan **İnsancıl**'a ayak bastıkta hemen üzüntü. acı. hüzün. mücadele o insanı çepeçevre kuşatır. İradeni bir dakika boş bırakırsan, saniyede yerlebir olursun. Yerlebir olmamak için, tetikte yaşayacaksın... hiçbir dedikoduyu içine atmayacaksın. hep direngen.. hep sabırlı. hep inançlı yaşayacaksın.

Bunları niye yazıyorum. İki nedenle. Birinci neden. Aylardır süren bir araştırmanın sonunda şunu gördük Bir **İnsancıl**'ı on kişi okuyor Şunu söylüyorum. Bu sayı mutlaka yarıya inmeli. **İnsancıl**'ı on kişi değil, beş kişi okumalı. Bu, **İnsancıl'a** mali açıdan ciddi bir rahatlama getirecek.

Şimdi geliyorum ikinci nedene.. İnsani demokratik kültürle insanın arasına kalın bir duvar örmüş burjuvazi. İnsani demokratik kültürle donatılmış olsa insanımız, sözgelimi, Zülfü Livaneli. Ahmet Kaya.. Orhan Pamuk kılını kıpırdatamaz bu ülkede. İnsani demokratik çizgisine bakıldıkta Yunus Emre'den, Pir Sultan Abdal'dan, Karacaoğlan'dan Zülfü Livaneli'ye. Orhan Pamuk'a gelemezsin. Ama bugün bu noktadayız... çünkü meta sisteminin kültürü bütün insani çizgileri sildi süpürdü Bunun için bizim her işten önce insan praksisinin yarattığı insani demokratik kültür çizgisini netleştirmemiz. açıkça göstermemiz gerekir Ama bu yazarak. çizerek... konuşarak olmaz. Eylemli bir örgütlenme, zorunlu bunun için. İşte **İnsancıl**'ın mücadelesi.. Beş yılın sonunda **İnsancıl**, Ankara'da

örgütlendi... Eskişehir'de örgütleniyor şimdi de Antakya'da. Bunun yanısıra **Ankara İnsancıl Emekçileri** kültürde kooperatifleşme hareketini başlatıyor.

Temsilciliklerle ilgili şunu söylemeliyim. **İnsancıl**, temsilcilikte yeni bir yöntem uyguluyor. Daha önceleri iki yöntem vardı. Herhangi bir ilde... ya da bölgede oturan bir yazar, derginin temsilcisi olurdu. Bu temsilcilik o bölgede dergi satışından öte gitmezdi. Bir başka yöntemde, merkezde ya da bir ilde biri görevlendirilir... o kişi temsilcilik açardı. **İnsancıl** bu iki yöntemi de benimsemedi. **İnsancıl**, okurlarının gönüllü özverili birlikteliği yöntemini seçti. Buna göre, **İnsancıl** okurları **İnsancıl** yazarları bir araya gelecek, merkezden tek bir katkı beklemeden yaratacakları maddi manevi birikimle bir yer tutacaklar insani demokratik kültür mücadelesini başlatacaklar Temsilcilikler hiçbir görüşün güdümüne girmeyecek.. Temsilcilikler, kendi içlerinde son derece bağımsız... özerk olacak. Temsilcikler arasında... temsilciliklerle merkez arasında hiçbir şekilde derecelendirme olmayacak.

Kardeşlik duygularıyla birbirini seven insanların oluşturduğu bu örgütlenme yöntemiyle, insani demokratik kültürün önündeki duvarlar yakılacak... böylece, insan burjuvazinin güdümlemesinden. yapılanmasından kurtulacak... yaratıcı... etkin insani gücüyle hayatın milimetresine kadar girecek... hiç kimsenin adına yaşamayacak. Hayatını hiç kimsenin güdümlemesine fırsat vermeyecek... insani ilişkilerde bireyselliğini... özgürlüğünü yaşayacak.

İşte bu insan, müziğin... resmin... romanın... tiyatonun. şiirin.. sinemanın güzelini yaratacak... bu insan yeni biçimler yeni sanat türleri bulacak... işte bu insan, aşkın... kardeşliğin.. sevginin güzelliğini yaşayacak.

İnsancıl, işte bu güzel.. insani yolun açıcısı... bu yolun yolcusu. Ankara... Eskişehir... Antalya... İzmir... İstanbul bu yol için etkin bir mücadele veriyor

24 Mart Cuma

Bugün yolda yürürken... soğukta... yağmurlu... şunu düşündüm. Galileo Galilei'den bu yana üçyüz yıl geçti. Galilei, Aristo'nun yüklem mantığını yıktı. Ama bugün bile birçok insan Aristo'nun yüklem mantığıyla akıl yürütüyor.

Aristo, nitelikleri, varlığa yüklüyordu.. sözgelimi taş nesnesine ağırlık niteliğini. Tabii, bundan ödürü taşın neden düştüğü niteliğe bağlanıyordu. Bundan ötürü, Aristo mantığında ilişkiler yanlış kuruluyordu. Taşla ağırlık arasında nitelik ilişkisi.. düşme eylemi ilişkisi.

Galilei naptı... Galililer, taş neden düşüyor demedi. Taş nasıl düşüyor dedi. Olayı betimledi. Olayı betimlemek için ölçülebilen ögelere ayrıştırdı... doğru ilişkiler kurdu.

Aristo mantığının, fiziğiyle çökmesine karşın, bizim bugün bile Aristo mantığının yüklem yöntemini kullanmamız, ister istemez düşünce dramına yol açıyor.. bu dram, kişiliğimizi de sarsıyor.

Bu dramın somutunu Fethi Naci'de görüyorum. Şöyle, Fethi Naci marksizm niteliğini yükleniyor. Bu yüklemle tanındığı için. büyük çoğunluk yüklem mantığıyla düşündüğü için Fethi Naci ne söylerse bu, marksizme uygun sayılıyor Fethi Naci de yüklem mantığıyla akıl yürüttüğü için yazarlara nitelik yüklüyor ya da yüklemiyor Üstelik bütün bunların marksizme uygun olduğunu düşünüyor.

Şu biliniyor. Marksizm bir yüklemler kümesi değil. Dünya görüşü... bilgi yöntemi. Buna göre marksist bir eleştirmenin ele aldığı eserleri, marksit dünya görüşüne göre ögelere ayrıştırması... o eserin ögelerini... ögeler arası ilişkileri göstermesi gerekir

Fethi Naci, yüklem mantığına göre akıl yürütmeseydi diyalektik mantığı kullansaydı...tümden gelimi değil, tüme varımı kullansaydı. Türkiye edebiyatı ileri noktada olurdu... zenginleştirici güzel tartışmalarla. Fethi Naci'nin ikili dramından birincisi bu. İkincisi... Fethi Naci, Memet Fuat'ın Nazım Hikmet'i sansürlemesine susmazda. Burda önemli nokta şu. Einstein gösterdi. "Kavramlarımız ve kavram sistemimiz için biricik meşruluk, deneyimin karmaşasını ifade etmeye yaramalarıdır Bunun dışında kavramların meşruluğu yoktur." Ama, insan kavramı niteliğe... niteliği varlığa yüklerse bu ilişki sahtedir. Bundan ötürü insan, yüklenen niteliğe göre kavranamaz. Sözgelimi, taş, ağırlığından...bu niteliğinden ötürü düşmez, ilişkiler sonucu düşer. Ama biz yüklem mantığından ötürü kavramları niteliğe bağlarsak işin içinden çıkamayız. Sorunu başka yüklemlerle açıklamaya çalışırız. Fethi Naci, burjuva dünya görüşüyle hareket eden bir insan. Burjuvazinin de özgürlük diye bir sorunu yok. Burda şu bile düşünülebilir. Memet Fuat, "Ben Nazım Hikmet'i sansür etmedim" derse... demişse, Fethi Naci bu yükleme inanır Çünkü yükleme mantığına göre düşünüyor. Yükleme mantığına göre düşünen biri hakikatı göremez. Papazların, Galilei'ye inanmalarının önemli nedenlerinden biri de buydu. Sözgelimi, Aristo, daireye kutsallık yüklemişti. Gezegenlerin elips yörüngede hareket etmelerine bu yüklem yüzünden yüzyıllarca inanılmadı. Kepler bile buna zor inandı. Çünkü başta Kepler de daireye kutsallık yüklemişti.

Burda dramın üçüncüsü Memet Fuat.. Memet Fuat, Nazım Hikmet'i sansürledi. Ama yükleme mantığına göre düşündüğü için hiç kimse Memet Fuat'a sansürü kabul ettiremez. İzmir'de bana gençler sordu. "Memet Fuat nasıl biri... İnsancıl'da sansürcülüğü gösterildi... ama o tek kelime konuşmadı." Buna güldüm. Memet Fuat, yükleme mantığına göre düşündüğü için Nazım Hikmet'i sansür ettiğine inanmaz. Çünkü Mehmet Fuat, kendine özgürlükçülüğü yüklüyor

Bütün bunları şunun için söylüyorum. Türkiye genelde yükleme mantığını kıramadı. Bunun belirtilerini sanat dünyasında görüyorum. Marksist olduğunu söyleyen birçok yazar yükleme mantığıyla düşünüyor olguları... eserleri bu mantıkla açıklıyor. Bu yolun çıkmaz olduğu bilinmeli. Fethi Naci... Memet Fuat... Mehmet H.Doğan bütün bunların bilinmediği bir dönemde yaşadılar... bugüne geldiler. Ama bugün geldikleri noktayı görüyorsunuz. Bugünün gençleri şunu bilsinler Böyle yükleme mantığıyla devam ederlerse daha kötü olacaklar.

Peki napmalı. Önce Aristo mantığı... Aristo fiziği iyi kavranmalı. Daha sonra yükleme mantığı kullanmayan Macit Gökberk, Sabri Ülgener, Nermi Uygur, Nusret Hızır, Afşar Timuçin dikkatle okunmalı... kavranmalı.

Newton fizikte uzayla zaman mutlak niteliğini yükledi. Kant'ın felsefesi Newton fiziğinin iz düşümü. Kant, uzayın bilgisi geometriye de sarsılmazlık niteliğini ekledi, Öklid geometresini yücelttti. Kant, Aristo'nun

yükleme mantığıyla son derece etkili oldu. **Salt Aklın Eleştirisi** adlı eseriyle insan düşüncesine duvar çekti. Ama Kant'ın ölümünden yirmiyıl sonra Laboviç, Öklid geometrisine ilk darbeyi vurdu. Laboviç'in bu darbesi Einstein'e ortam hazırladı. Einstein, yüklem mantığını yerlebir etti İnsan düşüncesinin ufukları genişledi.

İnsancıl, beş yıldır yükleme mantığına ağır darbeler vurdu. Bunu görmemezlikten gelme ya da yapılanı anlamama **İnsancıl**'a zarar vermez. **İnsancıl**'ın yaptıklarını anlamama düşünce dünyasına zarar verir verdi veriyor **İnsancıl**, kültürel sorunları en baştan ele alıyor yükleme mantığı dışında ırdeliyor çözümlüyor hakikatı arıyor Öbürlerine bakıyorum köstebeğin gözü tartışılıyor

Türkiye'de kendine kültür emekçisi diyenlerin Galileleri. Lavobiç. Einstein çizgisine girmeleri gerekiyor

27 Mart Pazartesi

Saatler bir saat uzatıldı. Günler uzadı Sevinmeliyim. Ama sevinmek mümkün değil... savaş var Ordu, Kuzey Irak'ta ilerliyor Hem Avrupa'da. hem Türkiye'de kimi çevreler, bu durumu dünyanın durumundan koparıyor. Oysa ordunun Kuzey Irak'a girmesi, dünya kapitalist sisteminin oluşturduğu bir bütünün parçası. Başta kapitalist ABD ile kapitalist Avrupa devletleri, savaş sömürü ilişkileriyle milyarlarca insanı sömürüyor Sömürü durmasın. silah fabrikaları boş kalmasın diye çeşitli oyunlarla halkları birbirine düşürüyor Bu bilinmeli. Norveç'in. Fransa'nın, Almanya'nın derdi kesinlikle insan hakları değil. Olamaz. Kapitalist Batı, insani açıdan bitmiştir Yüzüne bakılacak tek bir kapitalist devlet yok. İnsanlık suçu işliyor hepsi

Anadolu'da insani aydınlatmayı başlatması gereken bizler de kapitalist Batı'nın kumpasında çırpınıp duruyoruz. Faşist ideolojinin güdümlemesiyle milliyetçilik pekiştiriliyor Türk Kürt, "Burası benim" "Hayır benim" kavgası başlatılıyor Dağ yamaçlarında çiçek toplaması gereken insanlar, insan avına çıkıyor

Savaşın en büyük kötülüğü, insanı, öbür insanı öldürmeye güdümlemesi. Bu güdümleme insanın bilincini bütün bütün dumura uğratıyor İnsan, güdümleme yüzünden doğruyu kesinlikle göremiyor

Şimdi dünya. Türkiye böyle Savaş koşulları oluşturup, halkları birbirine düşünen kapitalist Batı "İyi savaşın. sivillerin burnu kanamasın ha" diye insan hakları savunuculuğu oynuyor

Günler uzadı... Sevinecektim. . sevinemedim.

İnsan Gülümsüyor... İnsancıl Gülümsüyor

Adana Gülümsüyor

Adana'da İnsancıl Temsilciliği açılmıştır. İnsani kültürün ilerleyen bu güzel sürecinde çalışmak isteyen yolarkadaşlarımızın temsilcilerimiz Hasan Hüseyin GÜNDÜZALP ile Muhittin ÇOBAN'a başvurmaları reca olunur.

İnsancıl Adana Temsilciliği
Piramit İşhanı Kat1
Atilla Altıkat Köprüsü Yanı
Adana

İNSANCIL
ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Mayıs Ayı Etkinlikleri

Tartışma

Kooperatifleşme Süreci
20 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

Söyleşi
Aydın DOĞAN
Emek Yayıncılığı ve Sanat
27 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

İnsancıl Ankara Temsilciliği
Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18
Sıhhiye / ANKARA
Tel: 232 00 80

İNSANCIL OKURUNA... YOLARKADAŞLARIMIZA...

Aylar önce başlattığımız taksitle kitap satışı, yolarkadaşı okurlarımızın ciddi gayretiyle ilgi gördü. Bu ilgi sonucu **İnsancıl** mali bunalımı aştı. Bu nedenle taksitle kitap satışını durduruyoruz. Şimdi daha ileri bir noktaya ulaşmak için **İnsancıl** okurundan şunu istiyoruz. Yapılan araştırmaya göre 1 **İnsancıl**'ı 10 kişi okuyor. 1 **İnsancıl**'ı 5 kişinin okuması durumunda **İnsancıl**'ın hem etkinliği artacak... hem de öbür tasarımlarımızı gerçekleştirme olanağı doğacak... Şimdi bu amaç için kolları sıvamamız gerekiyor.

1 İNSANCIL'I 10 KİŞİ DEĞİL 5 KİŞİ OKUSUN.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsana Gecikmeden / **Berrin TAŞ** (Tükendi)	**50.000.-TL.**
İnsanın Ayak Sesleri / **Berrin TAŞ**	**50.000.-TL.**
Seni Özledim / **Ayten MUTLU** (Tükendi)	**50.000.-TL.**
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar ŞAHİN** (Tükendi)	**50.000.-TL.**
Ekmek Arası Umut / **İdris ATMACA** (Tükendi)	**50.000.-TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin GÜNÇE**	**50.000.-TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgâr / **Ali Ersin GÜNÇE** (Tükendi)	**50.000.-TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile ÇAKIR**	**50.000.-TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat ATEŞ**	**50.000.-TL.**
Açık Gece / **Ömer BİLGE**	**50.000.-TL.**
Öbür Yanı da Ateş / **Bozan YAMAN**	**50.000.-TL.**
Gül Dikenini Öpünce / **Arif MADANOĞLU**	**50.000.-TL.**

Öykü Dizisi

Ara Balkon / **Kezban ÖZBAY**	**50.000.-TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma KETHÜDAOĞLU**	**50.000.-TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet ŞEKEROĞLU**	**50.000.-TL.**
Sengisemai Ölüm / **Lütfiye AYDIN** (Tükendi)	**50.000.-TL.**

Roman Dizisi

Proxima Centauri / **Ömer BAYTAŞ**	**80.000.-TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan ARSLANOĞLU**	**70.000.-TL.**

Deneme Eleştirisi

Rüzgar / **Cengiz GÜNDOĞDU** (Tükendi)	**60.000.-TL.**
Ekmek / **Cengiz GÜNDOĞDU** (Tükendi)	**60.000.-TL.**
Denemenn Kıyılarında / **Yusuf ÇOTUKSÖKEN**	**60.000.-TL.**
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat / **Afşar TİMUÇİN**	**60.000.-TL.**
Yanılmanın Gerçekliği / **Kaan ARSLANOĞLU**	**100.000.-TL.**
Eleştiri / **Cengiz GÜNDOĞDU**	**100.000.-TL.**
Şiir Gündemi / **Sennur SEZER**	**75.000.-TL.**

İnsancıl Dergisi: 1. Yıl Cildi (Tükendi)	**500.000.-TL.**
İnsancıl Dergisi: 2. Yıl Cildi	**500.000.-TL.**
İnsancıl Dergisi: 3. Yıl Cildi	**500.000.-TL.**
İnsancıl Dergisi: 4. Yıl Cildi	**500.000.-TL.**

Not: Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi **İnsancıl** adresine gönderilmeli.

İNSANCIL:
Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 94-513 93 99

İnsancıl Ankara Temsilciliği **Tel: (0312) 232 00 80**
İnsancıl Antakya Temsilciliği **Tel: (0326) 213 88 39**
İnsancıl Ege Temsilciliği **Tel: (0232) 368 02 64**